Chinua Achebe

SE NĂRUIE O LUME

Tema fundamentală a operei scriitorului nigerian CHINUA ACHEBE este soarta individului într-o lume caracterizată de incertitudine, suferință și violență. Achebe este esențialmente un moralist preocupat de grave probleme existențiale izvorînd din conflictul dintre individ și împrejurările pe care le are de înfruntat. Autorul intervine rareori în povestire. Metoda sa se întemeiază pe aluzie și sugestie. În acest fel, scrierile sale dobîndesc o mare forță și expresivitate, apropiindu-se pe alocuri de modul poetic.

EDITURA UNIVERS

GLOBUS

Lei 6,75

244 14

CHINUA ACHEBE SE NĂRUIE O LUME

1974

CHINUA ACHEBE

Se năruie o lume

Colecția GLOBUS / Editura Univers

Coperta colecției *Ion State*
Ilustrația copertei *Vanda Mihuleac*

Chinua Achebe
THINGS FALL APART
Heinemann, London

GLOBUS

CHINUA ACHEBE

Se năruie o lume

Traducere, prefață
și glosar de
Elisabeta și Mihai Miroiu

EDITURA UNIVERS
București
1974

Lector: ELENA LAZĂR
Tehnoredactor: ELENA BABY

Tiraj 5 330. Bun de tipar 10.09.1974. Coli tipar 6,625.

Tiparul executat sub comanda nr. 455 la
Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918"
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti
Republica Socialistă România

SE NĂRUIE O LUME
sau
CHEMAREA TRECUTULUI

NĂSCUTĂ din aspiraţiile şi luptele unui continent care a suferit o îndelungată perioadă de dominaţie colonială, literatura africană prezintă o serie de trăsături caracteristice care o disting de creaţia literară a altor regiuni ale lumii. Aceste particularităţi îşi au obîrşia nu numai în cultura şi tradiţiile deosebite ale Africii negre ci şi în întrepătrunderea unor tendinţe de o mare diversitate, în care scriitorii încearcă să definească semnificaţia şi rolul trecutului din perspectiva unui prezent în continuă prefacere. Mai mult, ele izvorăsc din conflictul dintre trecutul folcloric şi mitic, modul de viaţă şi valorile spirituale ale unor grupuri etnice africane şi sistemul social-politic şi cultura colonizatorilor albi. Spre deosebire de scriitorii altor ţări cu un trecut colonial asemănător, scriitorii africani nu au întors spatele propriei lor tradiţii, ci adăpîndu-se de la izvorul veşnic viu al culturii populare, au purces la valorificarea curajoasă a acesteia, transformînd literatura într-o oglindă a unei realităţi complexe şi dinamice.

Chinua Achebe este cel mai de seamă romancier al Nigeriei şi unul dintre cei mai cunoscuţi scriitori din continentul african. S-a născut la 16 noiembrie 1930 la Ogidi, nu departe de localitatea Onitsha, situată pe malul fluviului Niger. Tatăl său era învăţător. Copiii au frecventat cursurile primare la şcoala unde preda părintele lor. În 1944,

Chinua Achebe s-a înscris la colegiul guvernamental din Umuahia unde şi-a făcut studiile secundare. Incepînd cu 1948, urmează cursurile superioare la University College din Ibadan, iar în 1953 obţine licenţa în limba engleză, teologie şi istorie, numărîndu-se printre primii nigerieni absolvenţi ai acestei instituţii de învăţămînt.

Angajat de radiodifuziunea nigeriană, scriitorul a avut prilejul să călătorească în numeroase ţări din Africa, în Europa, în Statele Unite ale Americii şi în America latină.

Între 1958—1966, el a scris cinci romane, dintre care primul, *Se năruie o lume (Things Fall Apart*, 1958), s-a bucurat de o foarte bună primire atît în ţările africane cît şi în Europa, fiind tradus în numeroase limbi. În 1960 a văzut lumina tiparului *Străin printre ai săi (No Longer at Ease)* care iniţial urma să fie o continuare a romanului anterior. *Săgeata lui Dumnezeu (Arrow of God)* a apărut în 1964, odată cu un „roman pentru băieţi", *Chike şi rîul (Chike and the River)*. Doi ani mai tîrziu, în 1966 a fost publicat *Un fiu al poporului (A Man of the People)*.

Bunicul scriitorului era încă tînăr în perioada cînd în Nigeria orientală au sosit primii misionari albi. În anii cînd Achebe a început să meargă la şcoală, în Nigeria avuseseră loc numeroase schimbări ca urmare a ocupaţiei coloniale.

„Privind în urmă, dacă pot spune că m-am bucurat de un avantaj cînd eram copil, aceasta s-a datorat faptului că tata era misionar. Noi eram creştini, iar în satul nostru existau două tabere — «oamenii bisericii», după cum eram numiţi noi, şi «oamenii lumii», adică ceilalţi. Deşi ne aflam cu toţii în acelaşi sat, între noi era o anumită distanţă, care cred că mi-a permis să nu consider unele lucruri ca fiind de la sine înţelese. Spun aceasta pentru că pe unii din cei care au crescut odată cu mine şi ai căror părinţi erau păgîni, după cum îi numeam noi, aceste lucruri nu îi surprindeau.

Sau, cel puţin aşa susţin ei astăzi — considerau lucrurile ca fiind de la sine înţelese." [1]

Anii de şcoală i-au înlesnit viitorului scriitor cunoaşterea culturii europene şi îndeosebi a tradiţiilor literare şi gîndirii înaintate a acestui continent. Totodată, studierea temeinică a istoriei ţării sale i-a îngăduit să înţeleagă dinamica proceselor social-istorice şi forţele care au dus la destrămarea modului de viaţă al populaţiei Ibo. Achebe a putut astfel să ocolească primejdia de a idealiza trecutul, primejdie ce îi paşte pe unii scriitori africani ce încearcă să-l reconstituie.

„Întrebarea este cum recreează scriitorul acest trecut. E cît se poate de evident că există tentaţia de a-l idealiza, de a ridica în slăvi calităţile trecutului şi de a trece cu vederea neajunsurile sale. Tocmai aici intervine integritatea scriitorului. Va fi el suficient de ferm pentru a învinge tentaţia de a selecţiona numai acele fapte care sînt măgulitoare pentru el? Dacă cedează acestei ispite, va fi învinuit ca martor mincinos. Dar nu este vorba numai de integritatea lui personală ca artist. Veridicitatea lumii pe care încearcă s-o creeze va fi pusă la îndoială şi el nu-şi va atinge scopul dacă dă cumva naştere la bănuiala că a trecut cu vederea fapte ce nu-i sînt pe plac. Nu putem susţine că trecutul nostru a fost o idilă îndelungată învăluită în culori caleidoscopice. Trebuie să recunoaştem că, asemenea trecutului altor popoare, şi al nostru are aspectele sale pozitive şi negative." [2]

Romanul lui Chinua Achebe, *Se năruie o lume*, a apărut cu doi ani înainte ca ţara sa, Nigeria, să-şi fi cucerit independenţa, şi este prima lucrare aparţinînd unui scriitor nige-

---

[1] Robert Scrumaga, *Interview with Chinua Achebe*, Transcription Centre, London, 1967, p. 1.

[2] Chinua Achebe, *The Role of the Writer in a New Nation*, în Nigeria Magazine, nr. 81, june, 1964, p. 158.

rian care poate fi socotită o operă literară pe deplin realizată.

Acțiunea romanului se petrece în ținutul tribului Ibo, adică în Nigeria orientală, în cea de a doua jumătate a secolului trecut, perioadă care a precedat și a urmat sosirii albilor în această parte a Africii. Personajele evoluează într-un spațiu geografic precis delimitat, în două așezări numite Umuofia și Mbanta, care fac parte dintr-o uniune alcătuită din nouă sate.

Umuofia constituie o unitate de sine stătătoare, o așezare în care oamenii duc o existență activă și în care se nasc puternice pasiuni și conflicte. În decursul acțiunii, această localitate capătă o semnificație simbolică, identificîndu-se nu numai cu cele nouă sate ci cu întreaga regiune locuită de populația Ibo în acest moment istoric.

În centrul întregii acțiuni se află Okonkwo, personaj puternic individualizat, care întruchipează virtuțile ancestrale ale poporului său. Autorul descrie societatea Ibo ca o comunitate pe deplin constituită în care realizările materiale, numărul de hambare cu *yam*-i și numărul soțiilor, rangul obținut și vitejia în războaiele tribale determină poziția socială a individului.

Okonkwo este portretizat cu multă iscusință, autorul descriind amănunțit înălțarea sa pe scara socială a tribului, prin strădanii proprii. Luptător dibaci, războinic neînfricat, gospodar înstărit care poseda două hambare cu *yam*-i, avea trei soții și dobîndise două titluri, Okonkwo cîștigase înalta cinste de a ședea alături de înțelepții și bătrînii clanului.

Personajul este conceput de autor în proporții eroice, grandioase, iar povestea lui ne este înfățișată într-un mod care amintește de o tragedie aristotelică — subminarea existenței unui erou curajos, harnic și admirabil în toate privințele de către o stăruitoare fatalitate (simbolizată în roman de *chi* sau zeul personal), care depășește puterea de înțelegere sau împotrivire a acestuia față de evenimente.

Autorul nu trece însă sub tăcere nici neajunsurile caracterului lui Okonkwo — ambiția sa nemăsurată, o sete de perfecțiune care îl face neîndurător și intolerant față de semenii săi, o fire impulsivă care îl împinge adesea la acte necugetate.

Prăbușirea lui Okonkwo și exilarea lui din sînul tribului, la sfîrșitul primei părți a romanului, este urmarea „păcatelor" comise de acesta „împotriva pămîntului". Prima încălcare a datinilor strămoșești are loc în timpul Săptămînii de Pace, cînd Okonkwo își bate soția. Drept ispășire, Ani, zeița pămîntului, cere o răsplată în bani, pe care acesta se grăbește s-o plătească.

Cea de-a doua nelegiuire comisă de erou este uciderea lui Ikemefuna, un băiat luat ostatec dintr-un sat învecinat și încredințat familiei lui Okonkwo. Ikemefuna ajunge să fie considerat ca un membru al familiei, iar prezența lui are o înrîurire binefăcătoare asupra lui Nwoye, fiul cel mai mare al lui Okonkwo, care îi pricinuiește tatălui multe necazuri, vădind aceleași metehne ca și bunicul său. În cele din urmă însă, zeița hotărăște ca Ikemefuna să fie ucis. Okonkwo este sfătuit să nu ia parte la omor, dar de teamă să nu fie socotit laș, îl omoară pe Ikemefuna cu toporișca.

Crima pentru care Okonkwo a fost îndepărtat din trib este uciderea accidentală a fiului unui consătean. Arma lui Okonkwo se descarcă din întîmplare și-l ucide pe băiatul care-și conducea tatăl pe drumul cel din urmă. Acest episod îi îngăduie autorului să-și arate calitățile de fin mînuitor al ironiei.

Ironia constă în faptul că tocmai atunci cînd gîndul uciderii este departe de Okonkwo, arma acestuia se descarcă, omorînd un membru al clanului. Singurul mod de ispășire a acestei fărădelegi este exilul. Lui Okonkwo nu-i rămîne

altceva de făcut decît să ia calea pribegiei. Pentru că făptuise o crimă din imprudență, el se va putea întoarce în sat după șapte ani.

Deși dezamăgit și lipsit de iluzii în urma loviturilor ce s-au abătut asupra lui, Okonkwo începe, cu hotărîrea-i caracteristică, să-și clădească o nouă viață și să-și făurească planuri pentru întoarcerea la Umuofia.

Înfăptuirile lui Okonkwo ating proporții eroice; el fusese la un pas de a-și vedea împlinit visul de a deveni unul din cei mai de seamă membri ai clanului. Împrejurările însă nu-i îngăduie să-și atingă țelul.

Okonkwo însuși începe să se întrebe dacă nu cumva se află sub stăpînirea unor forțe mai puternice decît el. Conștiința existenței unor forțe ce se împotrivesc voinței și aspirațiilor personajului învederează situația lui de erou tragic și vestește sfîrșitul acestuia.

Achebe relatează povestirea sosirii albilor — mai întîi a misionarilor și apoi a administrației civile, armatei și comercianților — cu mult simț al economiei și o mare sobrietate.

La început, populația indigenă nu-i ia în seamă pe misionari, mai ales datorită faptului că aceștia reușesc să convertească la creștinism numai pe cei mai neînsemnați și nevrednici membri ai clanului. Nwoye, fiul lui Okonkwo, este cucerit de „poezia noii religii", și-și părăsește familia convertindu-se la creștinism. Înfățișînd convertirea lui Nwoye, Achebe strămută conflictul dintre băștinași și colonizatori în domeniul relațiilor personale. Acest act pregătește terenul pentru înfruntarea inevitabilă dintre Okonkwo, care întruchipează modul de viață indigen, și noua ordine reprezentată de religia creștină. Convertirea lui Nwoye trebuie însă privită nu numai ca o expresie a conflictului dintre două culturi și tradiții, ci și ca o oglindire a conflictului dintre generații. În mod ironic, gestul lui Nwoye este și un simptom al modului în care creștinismul „civilizator" lovește în valorile tradiționale reprezentate de Okonkwo.

După cum afirmă un critic: „Trecerea lui Nwoye de partea creștinismului are o dublă semnificație, ea fiind o răzvrătire împotriva tatălui său și totodată repudierea societății reprezentate de acesta... Nwoye este un simbol al renegării tatălui, o negare convingătoare a tot ceea ce aprobă și reprezintă Okonkwo".[1]

Ultima parte debutează prin descrierea întoarcerii lui Okonkwo în Umuofia, după cei șapte ani petrecuți în exil. Achebe subliniază și cu acest prilej proporțiile eroice ale personajului care a înfruntat și a învins obstacole ce ar fi înfrînt o fire mai slabă. În timpul absenței sale Umuofia se schimbase într-atît, încît abia o mai putea recunoaște.

Okonkwo consideră principiile religioase ale misionarilor albi drept cauza principală a schimbărilor petrecute în viața satului său. Însă el rămîne credincios rînduielilor și datinilor străbune, ia parte la un atac împotriva bisericii misionarilor creștini și este arestat și întemnițat împreună cu alți fruntași ai clanului. Sentimentul de umilire și înjosire grăbește ultimele sale acțiuni, culminînd cu moartea eroului.

Sinuciderea lui Okonkwo ne este înfățișată în mod indirect. Ciclul tragic al vieții eroului este complet. Sfîrșitul romanului conține o ironie, deoarece prin sinucidere, socotită de trib drept o moarte nelegiuită și condamnată ca atare, Okonkwo împărtășește soarta tatălui său, fiind înmormîntat, ca și acesta, în Pădurea Rea, lucru de care se temuse toată viața.

Ultimul paragraf al romanului cuprinde o ironie de o altă natură. Întruchipînd tragedia unei întregi societăți prin destinul tragic al unui reprezentant tipic al acesteia, arătînd

[1] Irele Abiola, *Introduction to African Literature*, Longmans, 1967, p. 170.

că forțele care determină tragedia personală a lui Okonkwo sînt analoage forțelor inexorabile care determină schimbările istorice, autorul se distanțează de evenimentele particulare ale narațiunii, încercînd să integreze tema într-un context mai larg.

Okonkwo se sinucide deoarece înțelege că în societatea Ibo a dispărut un lucru esențial pentru existența sa și eroul refuză să trăiască într-o lume străină de propria lui țară. Gestul lui este dictat nu de teama de pedeapsă — doar îndurase de două ori pedeapsa — și nici de dorința de a ispăși prin moarte uciderea agentului colonizatorilor albi. Acest gest definitoriu care rezumă toate acțiunile anterioare ale protagonistului romanului este dictat de sentimentul profund al dispariției ireparabile a valorilor tradiționale.

Pentru comisarul de district, trupul care se leagănă în ștreang nu este decît un „amănunt înjositor", iar indiferența acestui înalt funcționar este o mărturie a prăpastiei ce desparte pe băștinași de colonizatori și a ipocriziei pe care se întemeiază noțiunea colonialistă privind „misiunea civilizatoare" a albilor.

Romanul *Se năruie o lume* are o structură ironică — o ironie tragică înfățișînd un om excepțional, ale cărui speranțe și realizări sînt nimicite în urma unor evenimente ce se succed în mod inexorabil. Episoade și situații cum ar fi descărcarea accidentală a armei, care duce la exilarea eroului, atracția exercitată de religia creștină asupra lui Nwoye — primul născut al lui Okonkwo, în care acesta își pune toate nădejdile — observația repetată a lui Okonkwo că fica lui, Ezinma, ar fi trebuit să fie băiat, sînt tot atîtea ironii presărate în cuprinsul romanului. Mai importantă decît acestea este ironia subînțeleasă în raporturile dintre europeni și africani, și anume că religia creștină considerată ca un „factor civilizator" acționează nimicind o întreagă

civilizație care pînă atunci fusese pe deplin consolidată și plină de coeziune.

S-a scris mult despre semnificația socială și antropologică a romanelor lui Achebe, despre evocarea de către acesta a vieții satului african și despre structura tragediei aristotelice folosită de scriitorul nigerian în creația sa. Valoarea acestor opere ca documente sociale este de netăgăduit, dar trebuie subliniat că datele antropologice și sociologice alcătuiesc doar cadrul evocat cu o mare forță dramatică, în care se desfășoară conflicte și se consumă pasiuni umane profunde.

Romanele lui Achebe tratează aspecte mai puțin cunoscute cititorului european, înfățișînd o lume diferită, valori și tradiții ale unui popor care s-a afirmat în viața internațională abia de un deceniu. Ele formează un ciclu și oglindesc schimbările ce au avut loc în viața poporului Ibo și implicit în viața Nigeriei ca urmare a ceea ce scriitorul numește „întîlnirea întîmplătoare" dintre Europa și Africa în timpul perioadei coloniale. Ca orice scriitor vrednic de acest nume, Achebe năzuiește să împletească în opera sa particularul și universalul. După cum declară el:

„Datoria scriitorului este nu să concureze prima pagină a ziarelor în privința actualității, ci să cerceteze profunzimile condiției umane".[1]

Asemenea multor scriitori din generația sa, Chinua Achebe manifestă anumite preferințe pentru unele teme dintre care moștenirea culturală este cea mai importantă. E adevărat că romanele sale dezvăluie urmările nefaste ale dominației coloniale, însă aceste urmări nu sînt înfățișate în scopuri documentare sau pur decorative, ci ca fenomene ale unei realități complexe. Eroii primelor sale romane, concepuți

[1] Chinua Achebe, *The Role of the Writer in a New Nation*, p. 158.

într-o gamă tragică, sînt un exemplu cît se poate de grăitor în această privință.

Tema fundamentală a operei lui Achebe este soarta individului într-o lume caracterizată de incertitudine, suferință și violență. Achebe este esențialmente un moralist preocupat de grave probleme existențiale izvorînd din conflictul dintre individ și împrejurările pe care acesta le are de înfruntat. Scriitorul intervine rareori în povestire. Metoda sa se întemeiază pe aluzie și sugestie, lăsînd unele lucruri neexprimate ci doar subînțelese. În acest fel, scrierile sale dobîndesc o mare forță de expresivitate, apropiindu-se pe alocuri de modul poetic.

Stilul, ambianța socială și psihologică și folosirea unor elemente simbolice conferă operei lui Achebe un loc aparte în literatura despre viața satului african. Achebe afirmă undeva că el este un „admirator al strămoșilor", manifestînd o deosebită predilecție pentru modul de exprimare și folclorul acestora.

Punîndu-și pana în slujba idealurilor de emancipare ale țării sale, Achebe își ajută compatrioții, pînă mai ieri oprimați de stăpînirea colonială, să-și recapete demnitatea și conștiința de sine.

„Cea mai mare nenorocire ce i se poate întîmpla unui popor este pierderea demnității și respectului de sine. Datoria scriitorului este să-l ajute să-și redobîndească demnitatea și respectul, arătîndu-i în termeni umani ce s-a petrecut cu el, ce a pierdut." [1]

În *Se năruie o lume* se face auzit glasul unui continent trezit la viață de independență.

ELISABETA și MIHAI MIROIU

Lulumbashi
Decembrie 1973

[1] Ibidem.

Se-nvîrte întruna în cercuri tot
mai largi,
Șoimul n-aude a omului chemare ;
Se năruie lumea ; miezu-i se
destramă
Și haosul se întinde peste toate.

W. B. YEATS : „A DOUA VENIRE"

PARTEA I

CAPITOLUL I

OKONKWO era cunoscut cale de nouă sate, ba chiar și mai departe. Înfăptuiri personale temeinice îi duseseră faima. La optsprezece ani, făcuse cinste satului său trîntindu-l la pămînt pe Amalinze Pisica. Amalinze era un luptător fără pereche care timp de șapte ani nu a fost învins de nimeni de la Umuofia pînă la Mbaino. I se spunea Pisica fiindcă niciodată spatele lui nu atingea pămîntul. Pe acesta, Okonkwo l-a înfrînt într-o luptă care, după socoteala bătrînului său tată, fusese cea mai aprigă înfruntare de cînd întemeietorul așezărilor se războise cu un spirit vrăjmaș șapte zile și șapte nopți.

Tobele băteau și fluierele cîntau, iar privitorii abia își țineau răsuflarea. Amalinze era un luptător șiret nevoie mare, dar Okonkwo era iute ca peștele în apă. Vinele și mușchii stau să plesnească pe bra-

ţele, spatele şi coapsele lor. În cele din urmă, Okonkwo trînti Pisica la pămînt.

Asta s-a petrecut cu multă vreme în urmă, douăzeci de ani şi mai bine, şi în acest răstimp, faima lui Okonkwo se întinsese ca un foc de savană aţîţat de vînt. Era înalt şi voinic, iar sprîncenele stufoase şi nasul lat îi dădeau o înfăţişare foarte aspră. Respira zgomotos şi se spunea că atunci cînd doarme, nevestele şi copiii îi auzeau răsuflarea din colibele lor. Cînd mergea, de-abia atingea pămîntul cu călcîiele, părea că merge pe arcuri şi că este gata să sară asupra cuiva. Şi nu rareori se năpustea asupra oamenilor. Se bîlbîia uşor şi ori de cîte ori se mînia şi nu-şi găsea cuvintele, folosea pumnii. Toţi cei ce se dovedeau nevolnici îl scoteau din răbdări. Pînă şi tatăl său îl scotea din fire.

Unoka, aşa îl chema pe tatăl său, murise cu zece ani în urmă. Toată viaţa a fost trîndav şi nechibzuit, neînstare să se gîndească la ziua de mîine. Dacă se nimerea să dea de bani, lucru care se întîmpla însă foarte rar, cumpăra îndată ploşti cu vin de palmier, îşi chema vecinii şi se apuca să chefuiască. Spunea mereu că, de cîte ori vede gura unui mort, înţelege nesăbuinţa de a nu te înfrupta din tot ceea ce-ţi dăruieşte viaţa. Se înţelege că Unoka era plin de datorii şi datora bani tuturor vecinilor, de la cîteva *cowri* pînă la sume destul de importante.

Era înalt şi deşirat şi puţin adus de spate. Cînd nu bea sau nu cînta din fluier, avea o înfăţişare jalnică şi tristă. Se pricepea de minune să cînte din fluier şi trăia clipele cele mai fericite în cele două sau trei luni, după strîngerea recoltei, cînd

muzicanţii satului îşi scoteau la lumină instrumentele atîrnate deasupra vetrei. Unoka cînta împreună cu ei şi faţa îi strălucea de bucurie şi mulţumire. Uneori, băutorii unui sat vecin invitau taraful lui Unoka şi pe dansatorii *egwugwu* să vină să stea la ei şi să-i înveţe cîntecele lor. Plecau astfel în ospeţie cîte trei sau patru săptămîni, ducînd-o tot într-un cîntec şi un chef. Lui Unoka îi plăceau mesele îmbelşugate şi prietenia oamenilor şi prefera acest anotimp al anului cînd nu mai ploua şi cînd soarele răsărea în fiecare dimineaţă orbindu-te cu strălucirea lui. Şi nu era nici prea cald, fiindcă dinspre nord bătea un vînt rece şi uscat. În anumiţi ani, vîntul era cumplit şi o pîclă deasă acoperea văzduhul. Pe o astfel de vreme, bătrînii şi copiii şedeau în jurul focului de butuci să-şi încălzească mădularele. Lui Unoka îi plăceau toate acestea şi de asemenea primii ulii care se întorceau odată cu anotimpul secetos şi copiii intonîndu-le cîntece de bun venit. Îşi aducea aminte de propria-i copilărie, cum hoinărea scrutînd zarea în căutarea unui uliu ce plutea lin pe bolta albastră ; îndată ce se ivea vreunul, începea să cînte din străfundurile fiinţei sale, urîndu-i bun sosit din lunga lui călătorie şi întrebîndu-l dacă i-a adus o lungime de pînză.

Asta a fost cu ani în urmă, în tinereţe. Unoka bătrînul era un om înfrînt. Era sărac lipit pămîntului, iar nevasta şi copiii lui de-abia aveau cu ce să-şi astîmpere foamea. Oamenii îl luau în zeflemea pentru că trîndăvea şi se jurau să nu-i mai împrumute bani fiindcă niciodată nu-i dădea înapoi. Unoka însă reuşea întotdeauna să se împrumute din nou, sporindu-şi astfel datoriile.

2 — Se năruie o lume — c. 1/455

Într-o zi, un vecin pe nume Okoye, a trecut pe la el. Unoka stătea într-o rînă pe un pat de lut în coliba lui și cînta din fluier. Se ridică îndată și dădu mîna cu Okoye care, întinzînd pielea de capră ce o purta făcută sul sub braț, se așeză. Unoka intră într-o odaie și peste cîteva clipe se întoarse cu un taler mic de lemn pe care se aflau o nucă de cola, niște piper și o bucată de cretă.

— Am cola, spuse el așezîndu-se și întinzînd talerul oaspetelui său.

— Mulțumesc. Cel ce aduce cola aduce viață. Dar cred că se cuvine s-o spargi tu, zise Okoye înapoindu-i talerul.

— Ba cred că tu, și se sfădiră așa o vreme înainte ca Unoka să accepte cinstea de a sparge nuca. Între timp, Okoye luă bucata de cretă, trase niște linii pe podea și apoi își albi degetul mare de la picior.

Spărgînd nuca, Unoka înălță o rugă către străbuni, cerîndu-le viață și sănătate și ocrotire împotriva vrăjmașilor. După ce mîncară, tăifăsuiră despre cîte-n lună și-n stele, despre ploile necurmate care prăpădeau *yam*-ii, despre viitorul și tradiționalul praznic pentru sufletul strămoșilor și despre războiul cu satul Mbaino ce se apropia amenințător. Cînd venea vorba despre războaie, Unoka nu se simțea niciodată în apele lui. La drept vorbind, era un laș și vederea sîngelui îi făcea rău. Așa că schimbă subiectul și începu să vorbească despre muzică, iar chipul îi strălucea. Auzea parcă bătăile abia înțelese ale *ekwe*-i, ale *udu*-lui și ale *ogene*-i care făceau să-ți clocotească sîngele în vine, și-și auzea și fluierul lui împletindu-și cîntecul cu al acestora și îmbogățindu-l cu o melodie săltăreață și melancolică. Luate împreună, îți lăsau o impresie de veselie și vioiciune, dar dacă luai aminte la cîntecul fluierului urcînd și coborînd și apoi frîngîndu-se în crîmpeie sacadate, îți dădeai seama de tristețea și durerea îngropate în el.

Okoye știa și el să cînte. Cînta la *ogene*. Însă el nu era un înfrînt ca Unoka. Avea un hambar mare plin cu *yam*-i și trei neveste, iar acum urma să capete rangul Idemili, a treia dintre demnitățile înalte ale țării. Dobîndirea rangului era însoțită de o ceremonie foarte costisitoare, și de aceea Okoye își strîngea laolaltă toate bunurile. De fapt, aceasta era pricina pentru care venise la Unoka. Își dreșe așadar glasul și începu :

— Îți mulțumesc pentru cola. Pesemne că ai auzit de titlul pe care o să-l capăt în curînd.

După ce vorbi astfel, fără ocoliș, Okoye rosti următoarele șase fraze în proverbe. Tribul Ibo pune mare preț pe conversație, iar proverbele sînt uleiul de palmier cu care se însoțesc cuvintele. Okoye era neîntrecut la vorbă și turui multă vreme ocolind pricina ce-l aducea, dar în cele din urmă ajunse și la aceasta. Pe scurt, îi cerea lui Unoka să-i înapoieze cele două sute de *cowri* pe care acesta le împrumutase de mai bine de doi ani. Îndată ce înțelese unde bătea prietenul lui, Unoka izbucni în rîs. Rîdea în hohote nesfîrșite, iar glasul îi răsuna ca o *ogene* și ochii i se umplură de lacrimi. Musafirul lui era uimit și stătea fără să scoată o vorbă. În cele din urmă, Unoka îi răspunse printre hohote de rîs.

— Uită-te la peretele acela, spuse el, arătînd peretele din celălalt capăt al colibei, care era acoperit cu pămînt roșu și strălucea. Uită-te la liniile acelea însemnate cu cretă, și Okoye văzu niște șiruri de linii scurte perpendiculare trase cu creta. Erau cinci șiruri și cel mai mic dintre ele cuprindea zece linii. Lui Unoka îi plăcea să-și impresioneze ascultătorii, așa că făcu o pauză, luă o priză de tabac, strănută zgomotos și apoi continuă :

— Fiecare șir ce-l vezi acolo închipuie o datorie față de cineva și fiecare linie înseamnă o sută de *cowri*. Vezi, de pildă, că datorez unuia o mie de *cowri*, dar el n-a venit să mă scoale din așternut ca să-i înapoiez. O să-ți plătesc, însă nu astăzi. O vorbă din bătrîni spune că soarele strălucește deasupra celor ce stau în picioare înainte de a lumina pe cei ce îngenunchează în fața acestora. Mai întîi vreau să scap de datoriile mari. Și mai luă o priză de tabac, ca și cum asta ar fi însemnat achitarea datoriilor mari. Okoye își strînse sul pielea de capră și plecă.

Cînd și-a dat duhul, Unoka nu dobîndise nici un rang și era dator vîndut. Așadar, nu se mira nimeni că fiul său Okonkwo se rușina cu el. Din fericire însă, la ei, un om era judecat după vrednicia lui și nu după cea a tatălui său. Se vedea limpede că lui Okonkwo i se hărăzise să înfăptuiască lucruri mari. Deși tînăr, i se dusese faima de luptător fără pereche în toate cele nouă sate. Era gospodar înstărit și avea două hambare pline cu *yam*-i, iar de puțin timp își luase o a treia nevastă. Pe deasupra, mai dobîndise și două ranguri și dăduse dovadă de o vitejie fără seamăn în două războaie dintre triburi. Și cu toate că era încă

tînăr, Okonkwo se număra printre bărbații cei mai de vază ai timpului său. În neamul lor, vîrsta era respectată, dar înfăptuirile mari erau venerate. După cum spuneau bătrînii, dacă un copil se spală pe mîini, el poate să mănînce și cu regii. Nu încăpea nici o îndoială că Okonkwo se spălase pe mîini, și astfel sta la masă cu regii și bătrînii. Așa se face că Okonkwo a ajuns să poarte de grijă băiatului condamnat la pieire, ce fusese jertfit satului Umuofia de către vecinii săi, pentru a împiedica războiul și vărsarea de sînge. Flăcăul însemnat de soartă se numea Ikemefuna.

CAPITOLUL II

OKONKWO de-abia stinsese opaițul cu ulei de palmier și se întinsese pe patul de bambus, cînd îl auzi pe crainicul satului bătînd *ogene*-a și sfîșiind tăcerea nopții. Tam-tam-taram, tam-tam-taram, răsuna metalul dogit. Apoi crainicul rosti înștiințarea și la sfîrșit bătu din nou toba. Înștiințarea glăsuia așa : Toți locuitorii satului erau chemați să se adune în piață mîine dimineață. Okonkwo se întreba ce s-a întîmplat, căci fără îndoială că se întîmplase ceva. Deslușise limpede o notă tragică în vocea crainicului pe care o mai auzea și acum, cînd glasul acestuia se pierdea în depărtare.

Era o noapte foarte liniștită. În nopțile fără lună era întotdeauna liniște. Bezna semăna o groază nebănuită în rîndul acestor oameni, chiar și al celor mai curajoși dintre ei. De teama spiritelor rele, copiilor nu li se îngăduia să fluiere

noaptea. Fiarele primejdioase deveneau şi mai amenințătoare şi misterioase în întuneric. Unui şarpe nu i se zicea niciodată pe nume noaptea, pentru că auzea. I se spunea sîrmă. Aşa şi în noaptea aceasta, cînd vocea toboşarului fu încetul cu încetul înghițită de depărtare, liniştea se aşternu din nou peste lume, o linişte înfiorată, sporită de zumzetul nesfîrşit a milioane şi milioane de gîze ale pădurii.

Pe o noapte cu lună era însă altfel. Atunci se auzeau glasurile fericite ale copiilor zbenguindu-se în luminişuri, şi poate cei mai mari se jucau în perechi în ascunzişuri, iar bătrînii îşi aminteau de tinerețea lor. După cum spun cei din tribul Ibo : „Cînd luna străluceşte, pînă şi şchiopul are chef de plimbare".

Noaptea aceasta însă era întunecoasă şi liniştită. Şi în cele nouă sate ale Umuofiei un crainic bătînd *ogene*-a îi invita pe toți să se înfățişeze mîine dimineață în piață. Întins pe patul de bambus, Okonkwo încerca să ghicească pricina acestei chemări — să fie oare un război cu tribul vecin ? Acesta părea motivul cel mai lesne de ghicit, iar el nu se temea de război. Okonkwo era un om de acțiune, un luptător. Spre deosebire de tatăl său, lui nu-i făcea rău vederea sîngelui. În cel din urmă război purtat de Umuofia, el a fost primul care s-a întors acasă cu un cap de om. Era cel de-al cincilea cap retezat de el, şi era încă tînăr. În împrejurări deosebite, cum ar fi înmormîntarea unui om de vază din sat, el bea vinul de palmier din căpățîna primei sale victime.

Dimineața, piața era înțesată de oameni. Să fi fost vreo zece mii de suflete şi toți vorbeau în şoaptă. În cele din urmă, Ogbuefi Ezeugo se ridică din mijlocul lor şi rosti de patru ori cu o voce tunătoare *Umuofia kwenu*, şi de fiecare dată se întorcea cu fața în altă direcție şi părea că străpunge aerul cu pumnul încleştat. Şi de fiecare dată, zece mii de oameni răspunseseră *Yaa!* Apoi se aşternu o linişte desăvîrşită. Ogbuefi Ezeugo era un orator priceput şi întotdeauna îl alegeau să vorbească în asemenea împrejurări. Îşi trecu mîna prin păru-i alb şi-şi mîngîie barba colilie. Apoi îşi potrivi veşmîntul care era trecut pe sub subsuoara dreaptă şi legat deasupra umărului stîng.

— *Umuofia kwenu*, strigă el pentru a cincea oară, şi mulțimea răspunse în cor. Şi deodată, ca un apucat, ridică brațul stîng şi, arătînd spre Mbaino, rosti printre dinții de un alb strălucitor puternic încleştați :

— Acei pui de fiare sălbatice au cutezat să ucidă o fată din Umuofia. Apoi lăsă capul în jos, scrîşni din dinți şi îngădui mulțimii să slobozească un murmur de mînie mocnită. Cînd începu din nou să vorbească, supărarea îi dispăruse de pe chip şi în locul ei se ivise un fel de zîmbet, mai îngrozitor şi mai amenințător decît furia. Şi cu un glas limpede, fără nici o urmă de emoție, povesti celor adunați acolo cum se dusese fiica lor la piață la Mbaino şi fusese omorîtă. Femeia aceea, spuse Ezeugo, era soția lui Ogbuefi Udo, şi le arătă un bărbat care stătea lîngă el ținînd capul în piept. La acestea, mulțimea însetată de sînge izbucni în urlete de mînie.

Mai vorbiră mulți alții, iar la sfîrşit s-a hotărît să urmeze calea obişnuită. Au trimis îndată un ulti-

matum satului Mbaino, cerîndu-i să aleagă între război sau jertfirea unui tînăr şi a unei fecioare drept răscumpărare.

De Umuofia se temeau toţi vecinii. Era puternică în război ca şi în vrăjitorii, iar preoţii şi vracii ei înfricoşau întreg ţinutul. Cel mai bun leac de război folosit de cei din Umuofia era tot atît de vechi ca şi tribul. Nimeni nu ştia cît este de vechi. Însă asupra unui lucru aveau toţi aceeaşi părere, şi anume că puterea acestui leac se trăgea de la o bătrînă şchioapă. De fapt, leacul însuşi se numea *agadi-nwayi* sau femeie bătrînă. Altarul ei se afla în mijlocul Umuofiei, într-un loc anume pregătit în acest scop. Iar dacă cineva era atît de nesăbuit să treacă pe lîngă altar după lăsarea nopţii, putea fi sigur că o va vedea pe bătrînă mergînd şontîc-şontîc.

Aşadar, triburile învecinate care, fireşte, ştiau de lucrurile acestea, se temeau de Umuofia şi nu porneau niciodată război împotriva ei, fără a încerca mai întîi să ajungă la o înţelegere paşnică. Şi, ca să fim drepţi faţă de Umuofia, trebuie spus că ea nu pornea război decît atunci cînd avea temeiuri limpezi şi juste, încuviinţate ca atare de Oracolul său — Oracolul Colinelor şi Peşterilor. Şi într-adevăr, au fost împrejurări cînd Oracolul nu îngăduise Umuofiei să pornească război. Dacă tribul nu s-ar fi supus Oracolului, fără îndoială că el ar fi fost înfrînt, deoarece mult temuta *agadi-nwayi* nu purta niciodată o luptă pe care neamul Ibo o numeşte *război de ocară.*

Războiul care îi ameninţa acum era însă unul drept. Chiar şi vrăjmaşii ştiau acest lucru. Aşa că,

atunci cînd Okonkwo din Umuofia a sosit la Mbaino ca falnic sol de război, fu primit cu mare cinste şi respect, şi peste două zile se întoarse acasă cu un băieţandru de cincisprezece ani şi cu o fecioară. Numele băiatului era Ikemefuna, şi povestea lui tristă mai poate fi auzită şi astăzi în Umuofia.

Bătrînii sau *ndichie* se adunară să asculte o dare de seamă despre solia lui Okonkwo. La sfîrşit, hotărîră, după cum se aştepta toată lumea, ca fata să revină lui Ogbuefi Udo, înlocuind-o pe soţia lui ucisă. Cît despre băiat, el aparţinea întregului trib, şi nu era nici o grabă să i se hotărască soarta. De aceea, deocamdată, tribul îi ceru lui Okonkwo să aibă grijă de el. Şi astfel, vreme de trei ani, Ikemefuna locui în casa lui Okonkwo.

Okonkwo îşi conducea gospodăria cu o mînă de fier. Nevestele lui, îndeosebi cea mai tînără dintre ele, precum şi copiii cei mici, trăiau într-o stare de teamă continuă din pricina firii sale aprige. Poate că în adîncul sufletului său, Okonkwo nu era un om rău. Toată viaţa lui însă a fost stăpînit de teamă, teama de a fi un învins şi un nevolnic. Acest sentiment era mai profund şi mai ascuns decît teama de zeii răi şi năzuroşi, şi de magie, de pădure şi de forţele naturii vrăjmaşe, cu colţi şi gheare roşii. Teama lui Okonkwo era mai mare decît toate acestea. Ea nu se vedea, dar se cuibărise adînc în sufletul lui. Era teama de el însuşi, ca nu cumva să semene cu tatăl său. De copil urîse nevolnicia şi slăbiciunea tatălui său şi chiar şi acum îşi mai aducea aminte cît de mult

suferise cînd un prieten de joacă i-a spus că tatăl lui este *agbala*. Așa a ajuns Okonkwo să știe că *agbala* nu era numai un alt nume pentru femeie, ci că putea să mai însemne un bărbat care nu a dobîndit nici un rang. Așadar, Okonkwo era stăpînit de o singură dorință — să urască tot ceea ce-i plăcuse tatălui său, Unoka. Unul din aceste lucruri era blîndețea și altul trîndăvia.

În vremea semănatului, Okonkwo muncea în fiecare zi pe ogoarele lui de la cîntatul cocoșilor pînă cînd găinile se duceau la culcare. Era un bărbat vînjos și rareori simțea oboseala. Nevestele și copiii lui mai mici nu erau însă așa de voinici și de aceea aveau de suferit. Dar nu îndrăzneau să se plîngă pe față. Fiul cel mai mare al lui Okonkwo, Nwoye, împlinise atunci doisprezece ani și începuse deja să-i pricinuiască o mare îngrijorare tatălui său, dînd semne de lenevie. Cel puțin așa i se părea tatălui său care încerca să-l aducă pe calea cea bună, muștruluindu-l și bătîndu-l întruna. Și astfel, tînărul Nwoye creștea, tristețea întipărindu-i-se pe față.

Bunăstarea lui Okonkwo se vedea începînd cu gospodăria lui. Avea un teren întins, înconjurat de un zid gros de pămînt roșu. Propria sa colibă sau *obi* se ridica în spatele singurei porți din zidul roșu. Fiecare din cele trei neveste ale sale își avea coliba ei, care împreună formau o semilună în spatele *obi*-lui. Hambarul se înălța la unul din capetele zidului roșu și era înțesat cu grămezi lungi de *yam*. La celălalt capăt al ogrăzii se afla un șopron pentru capre. Fiecare soție își făcuse o mică împrejmuire pentru găini în jurul colibei sale.

Lîngă hambar era o căsuță, „casa leacurilor“ sau altarul unde Okonkwo păstra simbolurile de lemn ale zeului său personal și ale spiritelor străbunilor săi. El se închina zeilor aducîndu-le ofrande — nuci de cola, merinde și vin de palmier — și înălța rugi pentru sine, pentru cele trei neveste și cei opt copii.

Astfel, cînd fiica Umuofiei a fost ucisă la Mbaino, Ikemefuna a venit să locuiască în casa lui Okonkwo. În ziua cînd l-a adus acasă, Okonkwo a chemat-o pe soția cea mai în vîrstă și i l-a încredințat.

— Aparține tribului, îi spuse el. Așa că ai grijă de el.

— O să stea mult la noi ? întrebă ea.

— Fă ce ți se cere, femeie, tună Okonkwo și se bîlbîi. De cînd ai ajuns să fii un *ndichie* al Umuofiei ?

Așa că mama lui Nwoye îl luă pe Ikemefuna în coliba ei și nu mai puse întrebări.

Cît despre băiat, acesta era de-a dreptul îngrozit. Nu înțelegea ce se întîmplă cu el sau cu ce se făcuse vinovat. Cum putea să știe că tatăl său fusese părtaș la uciderea unei fiice a Umuofiei ? Știa doar că vreo cîțiva bărbați veniseră la ei acasă și vorbiseră pe șoptite cu taică-său, iar la sfîrșit l-au luat și l-au dat pe mîna unui străin. Mama lui plînsese amarnic, dar el era prea năucit ca să plîngă. Și astfel, străinul îi dusese pe el și pe o fată departe, foarte departe de casă, pe cărări de pădure neumblate. Nu știa cine este fata și n-a mai văzut-o niciodată după aceea.

CAPITOLUL III

OKONKWO nu a pornit în viață așa cum porneau mulți tineri. El n-a moștenit hambar de la tatăl său. Nu avea ce hambar să moștenească. Se povestea în Umuofia cum tatăl său, Unoka, se dusese la Oracolul Colinelor și Peșterilor ca să afle de ce recolta lui era întotdeauna proastă.

Oracolul se numea Agbala, și oamenii veneau din toate părțile ca să-l consulte. Veneau cînd îi păștea necazul sau cînd aveau vreo gîlceavă cu vecinii. Veneau să afle ce le hărăzise viitorul sau să vorbească cu spiritele strămoșilor duși pe lumea cealaltă.

Intrarea sanctuarului era o bortă rotundă în coasta unui deal, doar puțin mai mare decît deschiderea ovală a unui coteț. Credincioșii și cei ce veneau la zeu în căutarea luminii se strecurau prin bortă, tîrîndu-se pe burtă și se găseau în prezența lui Agbala, într-o beznă nesfîrșită. Nimeni nu-l văzuse vreodată pe Agbala în afară de preoteasa lui. Dar nici unul, din cîți se tîrîseră vreodată în lăcașul lui înfiorător, nu ieșise de acolo fără să se teamă de puterea lui. Preoteasa stătea lîngă focul sacru pe care îl ațîța în inima peșterii și făcea cunoscută voința zeului. Focul nu ardea cu flacără. Butucii care licăreau slujeau numai să lumineze cît de cît silueta întunecată a preotesei.

Uneori, un bărbat venea să consulte spiritul tatălui său mort sau al unei rude. Se spunea că atunci cînd se ivea un astfel de spirit, bărbatul îl vedea abia deslușit în beznă, dar niciodată nu-i auzea glasul. Ba unii susțineau chiar că au auzit

spiritele zburînd și lovind tavanul peșterii cu aripile.

Cu mulți ani în urmă, cînd Okonkwo era încă băiețandru, tatăl său, Unoka, s-a dus să-l consulte pe Agbala. Pe atunci preoteasa era o femeie pe nume Chika. Zeul ei o înzestrase cu o putere nemăsurată și era mult temută. Unoka i se înfățișă și începu să-și depene povestea :

— În fiece an, spuse el posomorît, înainte de a semăna, jertfesc un cocoș lui Ani, stăpîna a tot pămîntul. Aceasta este datina strămoșilor noștri. Ba mai jertfesc un cocoș și pe altarul lui Ifejioku, zeul *yam*-ului. Curăț pămîntul de tufișuri și-i dau foc dacă nu plouă. Semăn *yam*-ul odată cu prima ploaie și-i pun țăruși cînd se ivesc primii lujeri. Plivesc...

— Ajunge ! strigă preoteasa cu o voce înfricoșătoare care răsună în bezna fără sfîrșit. Nu i-ai mîniat nici pe zei, nici pe străbunii tăi. Iar cînd un om trăiește în bună înțelegere cu zeii și cu străbunii săi, recolta lui va fi bună sau proastă, după puterea brațului său. Tu, Unoka, ești cunoscut în tot tribul pentru slăbiciunea cu care mînuiești toporișca și sapa. Cînd vecinii tăi ies cu securea să doboare pădurile neumblate, tu îți semeni *yam*-ii pe ogoare sterpe a căror desțelenire nu cere nici o muncă. Ei străbat șapte rîuri pînă găsesc un loc prielnic, iar tu stai acasă și aduci jertfe unui pămînt îndărătnic. Du-te acasă și muncește ca oamenii.

Pe Unoka îl urmărea ghinionul. Avea un *chi*, sau zeu personal rău și nenorocul s-a ținut scai de el pînă la mormînt sau, mai degrabă, pînă la moarte, căci nu avu parte de mormînt. A murit de

dropică, lucru de neiertat pentru zeița pămîntului. Cînd un om cădea la pat și i se umflau burta și picioarele, nu i se îngăduia să moară acasă. Era dus în Pădurea Rea și lăsat acolo să-și dea duhul. Se povestea că un om foarte încăpățînat se întorsese acasă cu chiu cu vai și a trebuit să fie dus din nou în pădure și legat de un copac. Această boală însemna o adevărată urgie pentru pămînt, și de aceea, cel ce-i cădea pradă nu putea fi îngropat în măruntaiele lui. Murea și putrezea pe pămînt, și nu i se făcea nici întîia, nici a doua înmormîntare. Asta fuse și soarta lui Unoka. Cînd l-au dus în pădure, și-a luat fluierul cu el.

Cu un tată ca Unoka, Okonkwo n-a pornit în viață așa cum porneau mulți tineri. N-a moștenit nici hambar, nici titluri și nici măcar o soție tînără. Dar, în ciuda acestor neajunsuri, el începuse încă de pe cînd trăia taică-său să pună temeliile unui viitor îmbelșugat. A fost o treabă îndelungată și anevoioasă. Și-a pus în ea tot sufletul, ca și cum ar fi fost stăpînit de ceva. Într-adevăr, era stăpînit de teama vieții nevrednice a tatălui său și a morții sale rușinoase.

În satul lui Okonkwo trăia un om bogat care avea trei hambare cît toate zilele, nouă neveste și treizeci de copii. Îl chema Nwakibie și dobîndise penultimul rang pe care-l putea lua cineva din trib. Pentru omul acesta a lucrat Okonkwo ca să-și procure primii *yam*-i de sămînță.

Îi duse lui Nwakibie un vas cu vin de palmier și un cocoș. Fuseseră chemați și doi vecini mai în vîrstă, iar cei doi băieți mari ai lui Nwakibie se aflau și ei în *obi*. Okonkwo le înfățișă o nucă de

cola și niște piper care au trecut din mînă în mînă pentru a fi văzute și apoi i-au fost înapoiate. Okonkwo sparse nuca spunînd :

— Vom trăi cu toții. Ne rugăm pentru viață, pentru copii, o recoltă bună și fericire. Voi veți avea ceea ce este bun pentru voi, iar eu — ceea ce este bun pentru mine. Fie ca uliul să-și clădească cuibul lui și fie ca vulturul să și-l clădească pe-al său. Dacă unul îi va spune celuilalt nu, să i se frîngă aripa.

După ce au mîncat nuca de cola, Okonkwo luă vasul cu vin de palmier din colțul colibei unde fusese pus și îl așeză la mijloc. Apoi se întoarse spre Nwakibie, numindu-l „Tatăl nostru".

— *Nna ayi*, glăsui el. Ți-am adus această nucă de cola. Cum se spune la noi, un om care îi prețuiește pe cei mari își croiește drum spre propria-i măreție. Am venit să-ți fac plecăciuni și să-ți cer și o înlesnire. Dar să bem mai întîi vinul.

Toți i-au mulțumit lui Okonkwo și vecinii și-au scos cornul de băut din traista de piele de capră pe care o purtau cu ei. Nwakibie și-a luat cornul său care era legat de grindă. Cel mai tînăr dintre fiii săi, totodată și cel mai tînăr bărbat din cei de față, se așeză la mijloc, ridică vasul pe genunchiul stîng și începu să toarne vinul. Primul fu servit Okonkwo, care trebuia să guste vinul înaintea tuturor. Apoi băură și ceilalți, începînd cu bărbatul cel mai în vîrstă. După ce au băut toți două sau trei rînduri, Nwakibie trimise după neveste. Unele nu erau acasă și veniră numai patru.

— Anasi nu este acasă ? le întrebă el. Îi răspunseră că vine și ea. Anasi era prima nevastă și celelalte nu puteau să bea înaintea ei, așa că așteptară.

Anasi era o femeie de vîrstă mijlocie, înaltă şi voinică. Avea un mers ţanţoş şi se vedea cît de colo că ea este mai mare peste femeile dintr-o familie numeroasă şi înstărită. La gleznă purta o brăţară cu titlurile bărbatului ei, pe care numai prima nevastă avea dreptul s-o poarte.

Se apropie de bărbatul ei şi primi cornul din mîna lui. Apoi se aşeză într-un genunchi, bău o înghiţitură şi înapoie cornul. Se ridică, îl chemă pe nume şi se întoarse în coliba ei. Celelalte neveste băură în acelaşi fel, după rînduiala cuvenită şi plecară.

Apoi bărbaţii continuară să bea şi să tăifăsuiască. Ogbuefi Idigo vorbea despre Obiako, cel care făcea vin de palmier şi care pe neaşteptate îşi părăsise această îndeletnicire.

— Trebuie să fie ceva la mijloc, zise el ştergîndu-şi spuma de vin de pe mustaţă cu dosul mîinii stîngi. Trebuie să fie o pricină oarecare. Broasca nu aleargă ziua-n amiaza mare în zadar.

— Unii spun că Oracolul i-a prezis că o să cadă dintr-un palmier şi o să moară, preciză Akukalia.

— Obiako a fost întotdeauna un om ciudat, interveni Nwakibie. Am auzit că, cu mulţi ani în urmă, la scurt timp după moartea tatălui său, s-a dus să consulte Oracolul. Oracolul i-a spus: „Răposatul tău tată vrea să-i jertfeşti o capră“. Ştiţi ce i-a răspuns Oracolului? „Întreabă-l pe răposatul meu tată dacă a avut vreodată, cît a trăit, vreo orătanie.“ Toţi rîseră cu poftă, în afară de Okonkwo care rîse fără tragere de inimă pentru că, după cum spune o vorbă, o femeie bătrînă nu se simte niciodată la largul ei cînd se pomeneşte de

oase uscate într-un proverb. Okonkwo îşi aduse aminte de propriul său tată.

În cele din urmă, tînărul care turna vinul ridică cornul pe jumătate plin cu drojdia groasă şi albă şi spuse:

— Ce mîncăm s-a isprăvit.

— Am băgat de seamă, răspunseră ceilalţi.

— Cine bea drojdia? întrebă el.

— Cel ce are de făcut o treabă, zise Idigo aruncînd o privire şireată lui Igwelo, fiul cel mai mare al lui Nwakibie.

Toţi încuviinţară că Igwelo trebuie să bea drojdia. El primi cornul pe jumătate plin de la fratele său şi îl bău. După cum afirmase Idigo, Igwelo avea o treabă de făcut, căci îşi luase prima nevastă cu o lună sau două în urmă. Se spunea că drojdia groasă a vinului de palmier este bună pentru bărbaţii care se duceau la nevestele lor.

După ce au băut vinul, Okonkwo îşi spuse păsul lui Nwakibie.

— Am venit la tine să mă ajuţi, zise el. Poate că bănuieşti deja despre ce este vorba. Am desţelenit un ogor, dar nu am *yam* de semănat. Ştiu ce înseamnă să-i ceri cuiva să-ţi dea din *yam*-ul lui pe încredere, mai ales în zilele noastre, cînd tinerii se feresc de munci grele. Mie nu mi-e teamă de muncă. Şopîrla care a sărit pe pămînt din înaltul copac *iroko* a spus că-şi va aduce laude singură dacă n-o laudă nimeni. Eu am început să mă descurc singur la o vîrstă cînd cei mai mulţi sug încă la pieptul mamei. Dacă-mi dai nişte *yam* de sămînţă, n-o să-ţi înşel aşteptările.

Nwakibie îşi drese glasul.

— Îmi face plăcere să văd un flăcău ca tine în zilele noastre, cînd tineretul s-a lăsat pe tînjeală. Au venit mulţi tineri la mine să-mi ceară *yam*, dar nu le-am dat fiindcă ştiam c-o să-l îngroape în pămînt lăsîndu-l să-l năpădească buruienile. Cînd nu le împlinesc cererea, ei zic că sînt hain. Dar nu este aşa. Pasărea Eneke spune că de cînd omul a deprins să tragă fără greş, ea a învăţat să zboare fără să se oprească. M-am obişnuit să nu fiu prea mărinimos cu *yam*-ul meu. În tine însă pot să am încredere. Mă uit la tine şi ştiu că nu mă înşel. După cum spuneau părinţii noştri, porumbul copt se cunoaşte după înfăţişare. O să-ţi dau de două ori patru sute de *yam*-i. Du-te şi pregăteşte-ţi ogorul.

Okonkwo i-a mulţumit de nenumărate ori şi s-a dus acasă cu inima uşoară. Ştia că Nwakibie n-o să spună nu, dar nu se aşteptase ca acesta să fie atît de generos. Nu sperase să capete mai mult de patru sute de cuiburi. Acum trebuia să-şi facă un ogor mai mare. Nădăjduia să mai obţină patru sute de *yam*-i de la unul din prietenii tatălui său din Isiuzo.

Arenda era o cale foarte anevoioasă de a-ţi încropi un hambar. După toată truda, te alegeai doar cu a treia parte din recoltă. Însă un tînăr al cărui tată nu cultiva *yam*-i, nu avea de ales. Şi ceea ce îngreuna şi mai mult lucrurile în cazul lui Okonkwo, era faptul că el trebuia să-şi ţină mama şi surorile din recolta lui sărăcăcioasă. Şi dacă o ţinea pe maică-sa, însemna că-l ţine şi pe taică-său. Doar nu se putea ca ea să gătească şi să mănînce şi bărbatu-său să flămînzească. Şi astfel, la o vîrstă foarte fragedă, cînd se zbătea din răsputeri să-şi înjghebeze un hambar prin arendă, Okonkwo trebuia să întreţină şi casa tatălui său. Era ca şi cum ai fi turnat grăunţe de porumb într-un sac plin de găuri. Mama şi surorile lui munceau din greu, dar ele cultivau plante menite femeilor, cum ar fi *coco-yam*, fasole şi manioc. *Yam*-ul, regele recoltelor, era al bărbatului.

Anul în care Okonkwo a împrumutat opt sute de *yam*-i de sămînţă de la Nwakibie a fost cel mai păcătos din cîţi îşi aminteau oamenii din partea locului. Nimic n-a venit la timpul cuvenit, ci ori prea devreme, ori prea tîrziu. Ai fi zis că lumea s-a întors pe dos. Primele ploi căzură tîrziu, iar cînd au venit, n-au ţinut decît scurt timp. Soarele arzător se ivi din nou, mai cumplit ca niciodată, şi pîrjoli toată verdeaţa care se născuse odată cu ploile. Pămîntul ardea ca nişte cărbuni încinşi şi a prăpădit toţi *yam*-ii semănaţi. Ca tot gospodarul priceput, Okonkwo a început munca odată cu primele ploi. Pusese patru sute de cuiburi cînd s-au oprit ploile şi a venit din nou căldura. Toată ziua se uita la cer, doar-doar o vedea un semn de ploaie, iar noaptea nu închidea o clipă ochii. Dimineaţa se ducea din nou la ogorul lui şi vedea lujerii veştejindu-se. Încercase să-i ferească de dogoarea pămîntului înconjurîndu-i cu frunze groase de sisal. Dar la sfîrşitul zilei, frunzele de sisal deveneau cenuşii şi se scorojeau. Le schimba în fiecare zi şi se ruga să vină ploaia în timpul nopţii. Însă seceta a ţinut opt săptămîni de tîrg şi *yam*-ii s-au prăpădit.

Unii gospodari nu-şi semănaseră încă *yam*-ii. Aceştia erau leneşii şi nepăsătorii care întotdeauna

lăsau de azi pe mîine curățirea ogorului lor. În anul acela ei au fost cei înțelepți. Împărtășeau necazul vecinilor clătinînd des din cap, dar în sinea lor se bucurau de ceea ce ei socoteau a fi fost spiritul lor de prevedere.

În cele din urmă, cînd ploile s-au întors, Okonkwo a semănat *yam*-ii ce-i mai rămăseseră. Avea o singură mîngîiere. *Yam*-ii pe care îi pusese înainte de secetă erau ai lui, din recolta anului trecut. Mai avea încă pe cei opt sute de la Nwakibie, cît și pe cei patru sute de la prietenul tatălui său. Așa că o va lua de la capăt.

Dar anul începuse anapoda. Ploaia cădea așa cum nu mai căzuse niciodată. Zile și nopți de-a rîndul s-a revărsat în șuvoaie nestăvilite și a spălat cu totul cuiburile de *yam*-i. Copacii au fost smulși din rădăcină și pretutindeni se iviră văi adînci. Apoi, ploaia s-a mai domolit. Însă tot continua să cadă de la o zi la alta, fără întrerupere. Soarele, care se ivea întotdeauna la mijlocul anotimpului ploios, rămase ascuns. *Yam*-ii aveau acum frunze verzi, bogate, dar orice gospodar știa că, fără soare, tuberculii nu vor crește.

În anul acela, strîngerea recoltei a fost tristă ca o înmormîntare, și mulți gospodari plîngeau în timp ce săpau *yam*-ii pricăjiți care putrezeau. Un om și-a legat veșmîntul de creanga unui copac și s-a spînzurat.

Okonkwo și-a amintit de anul acela tragic toată viața, și de fiecare dată îl trecea un fior rece ca de gheață. Mai tîrziu, cînd se gîndea la asta, se minuna cum de nu s-a prăbușit sub povara deznădejdii. Știa că este un luptător neînduplecat, dar

anul acela fusese de-ajuns să zdrobească pînă și inima unui leu.

— Dacă am trecut cu bine prin anul acela, spunea el întotdeauna, o să trec cu bine prin toate. Okonkwo socotea că acest lucru se datorește voinței sale de neclintit.

Tatăl său, Unoka, care pe atunci era bolnav, îl sfătuise în timpul acelei luni îngrozitoare cînd au strîns recolta:

— Nu-ți pierde nădejdea. Știu că nu ți-o vei pierde. Ai o inimă bărbătească și mîndră. Un suflet mîndru poate să treacă cu bine printr-o urgie, fiindcă ea nu-i știrbește mîndria. Este mai greu și mai dureros atunci cînd un om e *singur* în nenorocire.

Așa era Unoka în ultimele zile ale vieții sale. Odată cu bătrînețea și cu boala, îi sporise și pofta de vorbă. Asta punea la grea încercare răbdarea lui Okonkwo.

CAPITOLUL IV

„CÎND TE UIȚI la gura unui rege", spunea un bătrîn, „ai zice că niciodată n-a supt la sînul mamei". Vorbea despre Okonkwo care se ridicase așa deodată din sărăcie lucie și din necazuri, ajungînd unul din fruntașii tribului. Bătrînul nu-i purta pică lui Okonkwo. Ba chiar îl prețuia pentru hărnicia și izbînda lui. Dar era uimit, ca cei mai mulți oameni dealtfel, de bruschețea lui Okonkwo, cînd avea de-a face cu oameni mai puțin norocoși decît el. Nici nu trecuse o săptămînă de cînd un bărbat

îl contrazisese la o adunare, unde au pus la cale viitorul praznic întru pomenirea strămoşilor. Fără a se uita măcar la el, Okonkwo a spus : „Adunarea asta este pentru bărbaţi". Cel care i se împotrivise nu avea nici un rang. De aceea Okonkwo îi zise că este femeie. Okonkwo ştia cum să încovoaie mîndria unui bărbat.

La adunare, toţi i-au luat apărarea lui Osugo cînd Okonkwo l-a numit femeie. Cel mai bătrîn dintre cei de faţă a spus răspicat că cei care au parte de un spirit binevoitor care le sparge sîmburii de palmier nu trebuie să uite să fie umili. Okonkwo mărturisi că se căieşte de ce a zis, şi adunarea a continuat.

Însă, de fapt, nu era adevărat că sîmburii de palmier ai lui Okonkwo îi fuseseră pregătiţi de un spirit binevoitor. O făcuse el singur. Oricine ştia de lupta lui aprigă împotriva sărăciei şi necazurilor nu putea să afirme că el a avut noroc. Dacă meritase cineva vreodată să izbîndească, acela era Okonkwo. Tînăr fiind, îşi cucerise faima de cel mai straşnic luptător din tot ţinutul. Asta nu se datora norocului. Cel mult se putea spune că zeul său personal sau *chi* era bun. Dar poporul Ibo are un proverb care zice că atunci cînd un om spune da, şi *chi* spune tot da. Okonkwo striga da din toate puterile şi de aceea *chi*-ul lui încuviinţa. Şi nu numai *chi*-ul, ci întreg tribul, care judeca un om după munca mîinilor sale. De aceea Okonkwo fusese ales de cele nouă sate să ducă vrăjmaşilor lor solie de război, dacă aceştia nu primeau să dea un tînăr şi o fecioară ca ispăşire pentru uciderea nevestei lui Udo. Şi atît de mare era teama pe care Umuofia o sădise în rîndurile duşmanilor săi,

încît aceştia l-au primit pe Okonkwo ca pe un rege şi i-au adus o fecioară care i-a fost dată lui Udo de soţie şi un flăcău, Ikemefuna.

Bătrînii hotărîseră ca Ikemefuna să fie dat pentru un timp în grija lui Okonkwo. Însă nimeni nu credea că o să stea trei ani. S-ar fi zis că au uitat cu totul de el, îndată ce au luat hotărîrea.

La început, Ikemefuna era din cale-afară de speriat. O dată sau de două ori încercă să fugă, dar nu ştia încotro s-o apuce. Se gîndea la mama şi la sora lui de trei ani şi plîngea amarnic. Mama lui Nwoye era foarte bună şi se purta cu el la fel ca şi cu copiii ei. Dar el întreba întruna : „Cînd o să mă duc acasă ?" Auzind Okonkwo că nu vrea să se atingă de mîncare, intră în colibă cu un băţ mare în mînă şi stătu lîngă el pînă cînd îşi înghiţi partea lui de *yam*-i tremurînd. Cîteva clipe mai tîrziu, se duse în spatele colibei şi, cuprins de dureri, începu să verse tot ceea ce mîncase. Mama lui Nwoye merse şi-l frecţionă pe piept şi pe spate. A bolit trei săptămîni de tîrg şi cînd s-a însănătoşit, părea că-şi învinsese spaima şi tristeţea.

Era un băiat foarte ager din fire şi, încetul cu încetul, familia lui Okonkwo începu să-l îndrăgească, şi mai cu seamă copiii. Fiul lui Okonkwo, Nwoye, cu doi ani mai mic, şi Ikemefuna ajunseră să fie aproape nedespărţiţi, deoarece acesta părea că ştie totul. Făcea fluiere din tulpini de bambus şi chiar şi din rogoz. Cunoştea numele tuturor păsărilor şi se pricepea să pună capcane viclene pentru micile rozătoare ale savanei. Şi mai ştia din ce arbori se fac arcurile cele mai vînjoase.

Chiar şi Okonkwo ajunse să-l îndrăgească nespus pe băiat, în taină, fireşte. Okonkwo nu-şi dădea niciodată pe faţă simţămintele, afară de mînie. A-ţi arăta dragostea faţă de cineva socotea că e un semn de slăbiciune; singurul lucru vrednic de a fi arătat era forţa. De aceea, el se purta cu Ikemefuna ca şi cu ceilalţi — cu asprime. Nu încăpea însă nici o îndoială că îl îndrăgea pe băiat. Uneori, cînd mergea la adunările de seamă ale satului sau la sărbătorile întru pomenirea strămoşilor, îi îngăduia lui Ikemefuna să-l însoţească şi să-i ducă scăunaşul şi traista din piele de capră, întocmai ca un fiu. Şi într-adevăr, Ikemefuna îi spunea tată.

Ikemefuna a sosit la Umuofia la sfîrşitul anotimpului lipsit de griji, dintre strînsul recoltei şi semănat. De fapt, el s-a înzdrăvenit după boală numai cu cîteva zile înainte de a începe Săptămîna de Pace. Şi tot acesta a fost anul cînd Okonkwo a încălcat pacea şi a fost pedepsit, după datină, de Ezeani, preotul zeiţei pămîntului.

Mînia îndreptăţită a lui Okonkwo a fost pricinuită de nevasta lui cea mai tînără care, mergînd la o prietenă să-şi împletească părul, nu s-a întors la vreme ca să pregătească masa de după-amiază. La început, Okonkwo n-a ştiut că ea nu este acasă. După ce a aşteptat în zadar să-i aducă mîncarea, s-a dus la coliba ei să vadă ce face. Coliba era pustie şi focul stins.

— Unde este Ojiugo? o întrebă pe cea de-a doua nevastă, care ieşea din coliba ei să ia apă dintr-un vas cît toate zilele, aşezat la umbra unui copăcel din mijlocul curţii.

— S-a dus să-şi împletească părul.

Okonkwo îşi muşcă buzele, fierbînd de mînie.

— Unde-i sînt copiii? I-a luat cu ea? continuă el cu un calm şi un sînge rece neobişnuit.

— Sînt aici, răspunse prima nevastă, mama lui Nwoye. Okonkwo se aplecă şi se uită în colibă. Copiii lui Ojiugo mîncau împreună cu copiii primei sale soţii.

— Te-a rugat ea să le dai de mîncare înainte de a pleca?

— Da, minţi mama lui Nwoye, încercînd să ascundă nesocotinţa lui Ojiugo.

Okonkwo ştia că ea nu spune adevărul. Se întoarse acasă la *obi*-ul lui şi aşteptă întoarcerea lui Ojiugo. Cînd aceasta sosi, o snopi în bătaie. Cuprins de mînie, uitase că sînt în Săptămîna de Pace. Primele două neveste, speriate, alergară în grabă, rugîndu-l să ţină seama că se află în Săptămîna sfîntă. Dar Okonkwo nu era omul care să se oprească la jumătate atunci cînd bătea pe cineva, nici chiar de teama unei zeiţe.

Vecinii lui Okonkwo, auzind-o pe nevastă-sa ţipînd, strigară de dincolo de zid să afle ce se întîmplă. Unii din ei veniră la faţa locului să vadă cu ochii lor. Nu se mai pomenise să baţi pe cineva în săptămîna sfîntă.

Înainte de lăsarea nopţii, Ezeani, preotul zeiţei pămîntului, Ani, veni la Okonkwo în *obi*, să-l vadă. Okonkwo scoase o nucă de cola şi o aşeză dinaintea preotului.

— Ia-ţi nuca înapoi. Eu nu mănînc în casa unui om care nu pune nici un preţ pe zeii şi strămoşii noştri.

Okonkwo încercă să-l lămurească ce făcuse nevastă-sa, dar Ezeani nu păru să-l ia în seamă. În mînă el ţinea un bastonaş cu care lovea în pămînt, pentru a da mai multă greutate spuselor sale.

— Ascultă-mă, glăsui după ce Okonkwo a terminat de vorbit. Tu nu eşti un străin în Umuofia. Ştii tot aşa de bine ca şi mine că strămoşii noştri au poruncit ca înainte de semănat să ţinem o săptămînă în care nimeni nu spune o vorbă aspră vecinului său. Trăim în bună înţelegere cu semenii noştri pentru a cinsti pe marea noastră zeiţă a pămîntului, fără binecuvîntarea căreia semănăturile noastre nu pot să încolţească. Ai făptuit o mare nelegiuire. Lovi cu bastonul tare în pămînt. Nevasta ta s-a făcut vinovată, dar chiar dacă venind în *obi*-ul tău, ai fi găsit-o păcătuind cu ibovnicul, tot ar fi fost o mare nelegiuire s-o baţi. Şi izbi din nou pămîntul cu bastonul. Nelegiuirea pe care ai făcut-o poate să nimicească întregul trib. Zeiţa pămîntului, pe care ai jignit-o, ar putea să nu mai vrea să ne dăruiască roadele sale şi o să pierim cu toţii. Mînia din glasul lui se prefăcu acum în poruncă. Mîine vei duce la altarul lui Ani o capră, o găină, o lungime de pînză şi o sută de *cowri*. Se ridică şi ieşi din colibă.

Okonkwo făcu aşa cum îi poruncise preotul. Mai luă cu el şi un vas cu vin de palmier. În sufletul lui se căia. Dar nu era el omul să umble pe la vecini mărturisindu-le că a greşit. De aceea, oamenii ziceau că el calcă în picioare zeii clanului. Duşmanii lui spuneau că norocul i se urcase la cap. Îl numeau *nza*, pasărea care, după o masă copioasă, îşi pierduse într-atît capul, încît a cîrtit împotriva zeului său *chi*.

În timpul Săptămînii de Pace nu muncea nimeni. Oamenii treceau pe la vecini şi beau vin de palmier. Anul acesta, ei nu vorbeau de nimic altceva decît de *nso-ani* pe care o făptuise Okonkwo. Se întîmpla pentru prima oară, după mulţi ani, ca un om să încalce pacea sfîntă. Chiar şi cei mai vîrstnici nu-şi aminteau decît de una sau două împrejurări asemănătoare, îngropate în negura vremii.

Ogbuefi Ezeudu, omul cel mai în vîrstă din sat, le spunea celor doi bărbaţi care veniseră pe la el, că în tribul lor pedeapsa pentru încălcarea Păcii lui Ani ajunsese să fie foarte uşoară.

— N-a fost întotdeauna aşa, începu el. Tata mi-a povestit că odinioară, cînd un om încălca pacea, era tîrît pe pămînt prin tot satul pînă îşi dădea sufletul. După o bucată de vreme, s-a pus capăt acestui obicei, fiindcă tulbura tocmai pacea pe care era menit s-o păstreze.

— Ieri mi-a spus cineva, zise unul din bărbaţii mai tineri, că în alte părţi e o adevărată urgie ca cineva să moară în timpul Săptămînii de Pace.

— Într-adevăr, aşa este, îl aprobă Ogbuefi Ezeudu. Cei din Obodoani mai ţin încă acest obicei. Dacă cineva moare în acest răstimp, nu este îngropat ci aruncat în Pădurea Rea. E un obicei rău pe care îl păstrează oamenii aceştia fiindcă nu au minte. Astfel se descotorosesc de o sumedenie de bărbaţi şi femei fără înmormîntare. Şi cu ce se aleg din asta ? Clanul lor este bîntuit de spiritele rele ale acestor morţi neîngropaţi, care abia aşteaptă să facă rău celor vii.

După Săptămîna de Pace, toți bărbații și familiile lor se apucară să desțelenească savana ca să-și facă ogoare noi. Tufișurile tăiate erau lăsate să se usuce și apoi li se dădea foc. Cînd fumul se ridica spre cer din toate părțile, se iveau ulii și pluteau deasupra cîmpiei în flăcări, ca și cum și-ar fi luat rămas bun în tăcere. Se apropia anotimpul ploios, cînd ei plecau pentru a se întoarce odată cu seceta.

Următoarele cîteva zile, Okonkwo le petrecu pregătindu-și *yam*-ul de semănat. Se uita cu grijă la fiecare *yam* în parte, să vadă dacă este bun de însămînțat. Uneori, socotind că *yam*-ul e prea mare pentru a fi pus într-un singur cuib, îl despica îndemînatic în lungime cu un cuțit ascuțit. Fiul mai mare, Nwoye și Ikemefuna îl ajutau aducînd *yam*-ii în coșuri lungi, din hambar, și numărîndu-i în grămezi de cîte patru sute. Uneori, Okonkwo îi dădea fiecăruia cîțiva *yam*-i ca să-i pregătească. Dar întotdeauna le găsea cîte un cusur la treabă și-i mustra pe un ton amenințător.

— Îți închipui că tai *yam*-ii în bucățele pentru gătit ? îl întrebă pe Nwoye. Dacă te mai prind că despici un *yam* așa de mare, îți rup fălcile. Crezi că mai ești copil ? La anii tăi eu aveam un ogor pe care îl lucram. Și tu, îi spuse lui Ikemefuna, acolo la voi, în satul de unde vii, nu se seamănă *yam*-i ?

În sinea lui, Okonkwo știa că băieții erau prea tineri ca să priceapă pe deplin meșteșugul greu al pregătirii *yam*-ilor de sămînță. Dar tot el își zicea că nu este niciodată prea devreme ca să începi să înveți. *Yam*-ul însemna bărbăție, și cel care putea să-și țină familia din *yam*-i de la o recoltă la alta

era într-adevăr un om de ispravă. Okonkwo ținea ca fiul său să ajungă un gospodar neîntrecut și un om de ispravă. Va stîrpi semnele neliniștitoare de lenevie pe care credea că le vede deja la el.

— Nu vreau să am un fiu care să nu poată ține fruntea sus la adunare. Mai bine îl sugrum cu mîinile mele. Iar dacă stai și te holbezi așa la mine, sudui el, Amadiora îți va frînge gîtul !

După cîteva zile, cînd pămîntul mustea de apă în urma a două sau trei ploi mari, Okonkwo și familia lui se duseră la ogor cu coșurile pline cu *yam*-i, cu sape și toporiști, și începură lucrul. Făcură cuiburi de pămînt în șiruri drepte pe tot cîmpul și puseră *yam*-ii în ele.

Yam-ul, regele recoltelor, era un rege foarte greu de mulțumit. Vreme de trei sau patru luni cerea muncă multă și îngrijire susținută, de la cîntatul cocoșilor pînă cînd găinile se duceau la culcare. Lujerii fragezi erau feriți de dogoarea pămîntului cu ajutorul unui înveliș de frunze de sisal. Cînd ploile se întețeau, femeile semănau porumb, pepeni și fasole printre cuiburile de *yam*. Apoi *yam*-ii erau puși pe araci, mai întîi pe țăruși mici, iar apoi pe crengi de copac mari și groase. Femeile pliveau ogorul de trei ori la sorocul cuvenit, nici prea devreme, nici prea tîrziu.

Și acum ploile veniseră de-a binelea și erau așa de dese și îndelungate încît nici omul-care-aduce-ploaie al satului nu mai era în stare să facă ceva. Nu putea să oprească ploaia, după cum nici nu încerca s-o aducă în toiul anotimpului secetos fără a-și pune sănătatea în primejdie. Puterea trebuincioasă pentru a înfrunta forțele dezlănțuite ale

naturii ar fi fost mult prea mare pentru o ființă omenească.

De aceea nu se împotriveau naturii în mijlocul anotimpului ploios. Cîteodată, apa cădea în stropi atît de deși încît pămîntul și cerul păreau că se contopesc într-o mare cenușie. Atunci nu știai dacă bubuitul surd al tunetului lui Amadiora venea de sus sau de jos. Pe o astfel de vreme, în fiecare din nenumăratele colibe acoperite cu stuf din Umuofia, copiii ședeau în jurul focului pe care mama lor gătea spunîndu-le povești sau stăteau cu tatăl lor în *obi*-ul acestuia, încălzindu-se la un foc de butuci unde coceau porumb și mîncau. Era un scurt răgaz de odihnă între anotimpul anevoios și istovitor al semănatului și luna tot așa de anevoioasă dar plină de voioșie a culesului.

Ikemefuna începuse să se simtă ca unul de al familiei lui Okonkwo. Tot se mai gîndea la mama și la sora lui de trei ani, trecînd prin clipe de tristețe și amărăciune. Însă el și Nwoye se legaseră așa de mult unul de altul încît asemenea momente deveneau tot mai rare și mai puțin apăsătoare. Ikemefuna știa o sumedenie de povești populare. Pînă și cele pe care Nwoye le cunoștea deja, căpătau o nouă prospețime și savoarea locală a unui trib diferit. Toată viața a păstrat Nwoye amintirea vie a acestor ani. Își amintea chiar și cum rîsese cînd Ikemefuna i-a spus că adevăratul nume al unui cocean de porumb cu cîteva boabe este *eze-agadi-nwayi*, sau dinți de babă. Nwoye s-a dus îndată cu gîndul la Nwayieke care locuia lîngă copacul *udala*. Nu avea decît vreo doi-trei dinți și trăgea toată ziua din pipă.

Treptat, ploile s-au domolit și s-au rărit și cerul și pămîntul se despărțiră din nou. Ploaia cădea în stropi rari și piezișí în adierea ușoară a vîntului și în lumina soarelui. Copiii nu mai stăteau în casă ci zburdau cîntînd :

Ploaia cade, soarele strălucește,
Numai Nnadi mănîncă și gătește.

Nwoye se întreba întotdeauna cine este Nnadi și de ce trebuie să stea singur cuc să gătească și să mănînce. În cele din urmă și-a zis că Nnadi trebuie să locuiască pe tărîmurile acelea din povestea îndrăgită a lui Ikemefuna, unde furnica stăpînește peste curtea-i plină de minunății și nisipurile dansează veșnic.

CAPITOLUL V

SĂRBĂTOAREA Noului Yam se apropia și Umuofia era cuprinsă de voioșie. Se ivea un prilej de a aduce mulțumiri lui Ani, zeița pămîntului și izvorul rodniciei. Ani juca un rol mai însemnat în viața oamenilor decît orice altă zeitate, ea fiind judecătorul suprem al moralității și purtării oamenilor. Pe deasupra, era foarte legată de strămoșii răposați ai clanului, ale căror trupuri fuseseră încredințate pămîntului.

Sărbătoarea Noului Yam se ținea în fiecare an înainte de a începe strînsul recoltei, pentru a cinsti pe zeița pămîntului și spiritele ancestrale ale tribului. Nu puteai să mănînci *yam*-i noi înainte de a fi adus din ei ofrande acestor puteri. Femei și

bărbaţi, tineri şi bătrîni aşteptau cu nerăbdare sărbătoarea Noului Yam pentru că ea deschidea anotimpul belşugului — noul an. În ultima noapte înainte de sărbătoare, cei care mai aveau încă *yam*-i din anul trecut, se descotoroseau de ei. Anul nou trebuie să înceapă cu *yam*-i proaspeţi şi gustoşi, şi nu cu cei zbîrciţi şi aţoşi din anul care a trecut. Toate oalele de gătit, tigvele şi strachinile de lemn erau spălate lună şi mai cu seamă piua în care se pisa *yam*-ul. *Foo-foo* de *yam* şi supa de legume erau felurile de mîncare cele mai de seamă la această sărbătoare. Se gătea atît de mult încît, oricît ar fi mîncat familia şi oricît de mulţi prieteni şi rude din satele învecinate ar fi fost chemaţi la masă, întotdeauna rămînea mîncare de prisos la sfîrşitul zilei. De fiecare dată se spunea povestea unui om avut care a aşezat în faţa musafirilor săi un morman atît de mare de *foo-foo*, încît cei care şedeau de o parte nu puteau să vadă ce se întîmplă de partea cealaltă şi numai seara tîrziu unul din meseni îşi putu zări cumnatul ce sosise în timpul ospăţului şi nimerise de cealaltă parte. Abia atunci se salutară şi îşi strînseră mîna pe deasupra resturilor de mîncare.

Sărbătoarea Noului Yam era aşadar un prilej de veselie pe toată întinderea Umuofiei. Şi era de aşteptat ca fiece bărbat cu braţele vînjoase, după cum zic cei din tribul Ibo, să cheme la masă un mare număr de musafiri din toate părţile ţinutului. Okonkwo invita întotdeauna rudele nevestelor sale şi cum acum avea trei soţii, musafirii lui alcătuiau o adunare destul de numeroasă.

Însă, oricum, Okonkwo nu se putea bucura niciodată de petreceri, ca cei mai mulţi oameni.

Îi plăcea să mănînce şi putea să bea una sau două ploşti destul de mari cu vin de palmier. Dar niciodată nu se simţea la largul lui cînd stătea zile în şir chefuind sau în aşteptarea unei petreceri. Era mult mai fericit să muncească pe ogorul lui.

Acum nu-i mai despărţeau de sărbătoare decît trei zile. Nevestele lui Okonkwo frecară zidurile şi colibele cu pămînt roşu, pînă cînd luciră ca o oglindă. Apoi le vopsiră cu modele în alb, galben şi verde închis. După aceea, se apucară să se picteze cu vopsea din scoarţă de *cam* şi să-şi deseneze frumoase modele pe abdomen şi pe spate. Copiii erau şi ei împodobiţi, mai cu seamă părul, care era ras în pieptănături frumoase. Cele trei femei sporovăiau cu însufleţire despre rudele care fuseseră invitate, iar copiii erau încîntaţi la gîndul că vor fi răsfăţaţi de musafirii din ţinutul mamei. Ikemefuna se simţea şi el tot aşa de mişcat. Sărbătoarea Noului Yam i se părea mult mai însemnată aici decît în satul lui, care devenea tot mai îndepărtat şi mai şters în închipuirea sa.

Apoi izbucni furtuna. Okonkwo, care, cuprins de o mînie surdă, umblase fără ţintă prin ogradă, găsi deodată o ieşire.

— Cine a distrus bananierul ? întrebă el. Îndată se făcu linişte în curte.

— Cine a distrus copacul ăsta ? Ori aţi surzit şi aţi amuţit cu toţii ?

De fapt, copacul era neclintit. A doua nevastă a lui Okonkwo tăiase doar cîteva frunze din el ca să învelească mîncarea, şi o mărturisi. Fără a mai scoate o vorbă, Okonkwo o snopi în bătaie

și o lăsă plîngînd, împreună cu singura ei fată. Nici una din nevestele lui nu îndrăzni să se amestece decît din cînd în cînd, și cu teamă, spunînd „Ajunge, Okonkwo", și păstrînd distanța cuvenită.

După ce și-a potolit astfel mînia, Okonkwo hotărî să se ducă la vînătoare. Avea o pușcă veche ruginită, făcută de un fierar iscusit care se statornicise în Umuofia de multă vreme. Măcar că Okonkwo era un om de ispravă, a cărui vitejie era prețuită de toată lumea, la vînătoare nu se pricepea. La drept vorbind, nu omorîse nici un șobolan cu pușca lui. De aceea, cînd îl chemă pe Ikemefuna să-i aducă pușca, nevasta pe care tocmai o bătuse, îngăimă ceva despre puștile care nu se descarcă niciodată. Spre nenorocul ei, Okonkwo o auzi și dădu buzna în odaia lui după pușca încărcată, ieși în goană și o ținti în timp ce ea se cățăra pe zidul scund al hambarului. Apăsă pe trăgaci și se auzi un zgomot puternic însoțit de țipetele nevestelor și copiilor. Azvîrli pușca și sări în hambar, unde femeia zăcea tremurînd ca varga și năucită de spaimă, dar vie și nevătămată. Văzînd-o, oftă adînc, își luă pușca și plecă.

În ciuda acestei întîmplări, sărbătoarea Noului Yam s-a desfășurat cu multă veselie în gospodăria lui Okonkwo. Devreme în dimineața aceea, aducînd strămoșilor ofrande de *yam* nou și ulei de palmier, îi rugă să-l ocrotească pe el, pe copiii lui și pe mamele lor în anul care vine.

Cînd ziua se apropia de sfîrșit, sosiră rudele din partea nevestelor, din trei sate învecinate, aducînd fiecare cîte un vas cît toate zilele cu vin de palmier. Mîncară și băură pînă noaptea, cînd neamurile lui Okonkwo începură să plece pe la casele lor.

În a doua zi a noului an urma marea întrecere de lupte între satul lui Okonkwo și vecinii săi. E greu de spus ce prețuiau oamenii mai mult — petrecerea și înfrățirea primei zile, sau întrecerea de lupte din cea de-a doua zi. Exista însă o femeie care nu avea nici un fel de îndoială în această privință. Cea de-a doua nevastă a lui Okonkwo, Ekwefi, pe care puțin a lipsit s-o omoare. Nu era o altă sărbătoare care să-i placă atît de mult ca întrecerea de lupte. Cu mulți ani în urmă, cînd ea era frumusețea satului, Okonkwo îi cîștigase inima doborîndu-l pe Pisica în cea mai aprigă trîntă din cîte își aminteau oamenii. Nu s-a măritat cu el atunci pentru că era prea sărac ca să-i plătească dota. Dar, cîțiva ani mai tîrziu, a fugit de la bărbatu-său și a venit să trăiască cu Okonkwo. Toate acestea s-au petrecut cu mulți ani în urmă. Acum, Ekwefi ajunsese la patruzeci și cinci de ani, și suferise destul în viața ei. Dar întrecerile de lupte îi plăceau tot așa de mult ca și acum treizeci de ani.

Soarele nu ajunsese încă la amiază în cea de-a doua zi a sărbătorii Noului Yam. Ekwefi și singura ei fiică, Ezinma, ședeau lîngă vatră așteptînd să fiarbă apa. Găina pe care Ekwefi tocmai o tăiase era în piua de lemn. Apa începu să clocotească și, luînd cu o mișcare îndemînatică oala de pe foc, ea vărsă apa fiartă pe pasăre. Așeză din nou oala goală pe niște pirostrii rotunde în colțul odăii și

se uită la palmele ei pline de funingine. Ezinma se minuna întotdeauna cum putea mama ei să ia oala de pe foc cu mîinile goale.

— Ekwefi, întrebă ea, este adevărat că pe oamenii mari nu-i arde focul ? Ezinma, spre deosebire de cei mai mulți copii, îi spunea mamei sale pe nume.

— Da, răspunse Ekwefi, prea ocupată ca să stea la vorbă. Fata ei avea numai zece ani, dar era mai isteață decît o arăta vîrsta.

— Da' mama lui Nwoye a scăpat zilele trecute oala cu supă fierbinte și a spart-o.

Ekwefi întoarse găina pe partea cealaltă și începu să-i smulgă penele.

— Ekwefi, continuă Ezinma, care se apucase și ea de jumulit, mi se bate ochiul.

— Înseamnă că o să plîngi, îi spuse maică-sa.

— Nu, zise Ezinma, mi se bate pleoapa de sus.

— Atunci o să vezi ceva.

— Ce-o să văd ? întrebă ea.

— De unde să știu eu ? Ekwefi voia s-o lase să ghicească singură.

— Aha, descoperi Ezinma în cele din urmă. Știu ce-o să văd : întrecerea de lupte.

Curînd găina fu jumulită. Ekwefi încercă să-i smulgă ciocul, dar acesta era prea tare. Se răsuci pe scăunel și puse ciocul la foc cîteva clipe. Trase din nou, și de data aceasta izbuti.

— Ekwefi, se auzi un glas dintr-o colibă învecinată. Era mama lui Nwoye, prima nevastă a lui Okonkwo.

— Pe mine mă chemi ? întrebă Ekwefi. Așa răspundeau oamenii cînd erau strigați de-afară. Nu

răspundeau niciodată da, de teamă să nu fie cumva chemați de vreun spirit rău.

— Vrei să-i dai Ezinmei niște cărbuni încinși să mi-i aducă ? Copiii ei și Ikemefuna erau plecați la rîu.

Ekwefi puse cîțiva tăciuni aprinși într-un hîrb de oală și Ezinma îi duse mamei lui Nwoye, trecînd prin ograda măturată ca-n palmă.

— Mulțumesc, Nma, zise ea. Curăța de coajă *yam*-i noi și alături avea un coș cu legume proaspete și fasole.

— Lasă-mă să-ți fac eu focul, o îmbie Ezinma.

— Mulțumesc, Ezigbo, spuse mama lui Nwoye. Ea o numea adesea Ezigbo, ceea ce însemna „cea bună".

Ezinma ieși și aduse niște vreascuri dintr-o legătură mare cu lemne de foc. Le frînse în bucăți pe talpa piciorului și începu să facă focul suflînd în el.

— O să-ți sufli și ochii din cap, rosti mama lui Nwoye ridicîndu-și privirea de la *yam*-ii pe care îi curăța. Ia evantaiul. Se ridică și scoase evantaiul prins de una din grinzi. Cum se ridică ea, capra cea neastîmpărată care pînă atunci ronțăise cuminte coji de *yam*, își înfipse dinții într-un *yam*, înfulecă de două ori și o țîșni afară din colibă ca să-l mestece liniștită în țarcul caprelor. Femeia o blestemă și se puse din nou pe curățat. Din focul Ezinmei se înălțau acum nori groși de fum. Ea îl ațîță întruna pînă cînd izbucni în flăcări. Mama lui Nwoye îi mulțumi și fata se întoarse la coliba mamei sale.

Tocmai atunci, din depărtare, le ajunse la urechi bătaia tobelor. Venea dinspre *ilo*, cîmpul de joc al satului. Fiecare sat avea un *ilo*, la fel de vechi ca și satul, și aici se țineau toate ceremoniile și dansurile de seamă. În bătaia tobelor deslușeai fără greș dansul de luptă — focos, sprinten și vesel, purtat pe aripile vîntului.

Okonkwo își drese glasul și-și mișcă picioarele după bătaia tobelor. La auzul lor, acum ca și în tinerețe, îi clocotea sîngele în vine. Tremura de dorința de a cuceri și de a supune. Era aidoma dorinței de a avea o femeie.

— O să întîrziem la luptă, spuse Ezinma mamei sale.

— N-o să înceapă pînă nu apune soarele.

— Dar bat tobele.

— Da. Tobele bat la amiază, dar lupta nu începe decît la asfințit. Du-te și vezi dacă taică-tău a scos *yam*-i pentru masă.

— Da, a scos. Mama lui Nwoye îi și gătește.

— Atunci du-te și adu-i pe-ai noștri. Trebuie să-i pregătim repede, altfel întîrziem la întrecere.

Ezinma o porni în goană spre hambar și aduse doi *yam*-i de pe zidul scund.

Ekwefi îi curăță la repezeală. Capra buclucașă se tot învîrtea în jurul ei, ronțăind cojile. Îi tăie apoi în felioare și începu să pregătească o fiertură la care adăugă o parte din găină.

În clipa aceea auziră pe cineva scîncind afară. După glas, nu putea să fie decît Obiageli, sora lui Nwoye.

— Nu cumva e Obiageli cea care plînge ? strigă Ekwefi către mama lui Nwoye, care se afla în partea cealaltă a curții.

— Da, răspunse aceasta. Trebuie să fi spart vasul cu apă.

Acum plînsul se auzea foarte aproape și curînd copiii se iviră în șir indian, ducînd pe cap vase de diferite mărimi, fiecare după vîrsta lui. Ikemefuna era în frunte cu vasul cel mai mare, urmat îndeaproape de Nwoye și de cei doi frați mai mici ai acestuia. Obiageli venea în coadă cu fața șiroaie de lacrimi. În mînă ducea pernița pe care trebuia să-și sprijine vasul pe cap.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă mama ei, și Obiageli îi spuse trista ei pățanie. Maică-sa o liniști, făgăduindu-i să-i cumpere un alt vas.

Frații mai mici ai lui Nwoye erau gata să istorisească mamei lor adevărata poveste a acestei pățanii, cînd Ikemefuna le aruncă o privire aspră și ei amuțiră. Adevărul era că Obiageli făcuse *inyanga* cu vasul. Îl cumpănise pe cap, își încrucișase brațele la piept și-și legănase șoldurile ca o tînără femeie. Cînd vasul a căzut și s-a spart, ea a izbucnit în rîs. Începuse să plîngă abia cînd au ajuns aproape de copacul *iroko* de lîngă ograda lor.

Tobele băteau întruna stăruitor și monoton. Acum sunetul lor se contopea cu freamătul vieții satului. Era ca bătaia inimii lui. Îl simțeai în aer, în lumina soarelui, pînă și în copaci, și umplea satul de nerăbdare.

Ekwefi puse cu linguroiul partea de fiertură ce i se cuvenea bărbatului ei într-un vas pe care îl acoperi. Ezinma îl duse la el în *obi*.

Okonkwo ședea pe o piele de capră și mînca bucatele pregătite de prima nevastă. Obiageli, care

le adusese din coliba mamei sale, şedea pe jos, aşteptînd ca el să isprăvească. Ezinma îi puse dinainte mîncarea lui Ekwefi şi se aşeză lîngă Obiageli.

— Şezi cum se cuvine! ţipă Okonkwo la ea.

Ezinma îşi apropie picioarele unul de celălalt şi le întinse în faţă.

— Tată, te duci să vezi lupta? întrebă Ezinma după răgazul cuvenit.

— Da, răspunse el. Tu nu te duci?

— Ba da. Şi după o pauză, adăugă: Pot să-ţi aduc eu scaunul?

— Nu, asta-i treabă de băiat. Okonkwo o îndrăgea pe Ezinma în chip deosebit. Semăna mult cu mama ei care fusese cîndva frumoasa satului. Însă el îşi arăta dragostea foarte rar.

— Obiageli şi-a spart astăzi vasul, o pîrî Ezinma.

— Ştiu, mi-a povestit, zise Okonkwo printre înghiţituri.

— Tată, rosti Obiageli, cînd mănîncă, oamenii nu trebuie să vorbească fiindcă mîncarea intră pe cale greşită.

— Asta este cît se poate de adevărat. Auzi, Ezinma? Tu eşti mai mare decît Obiageli, dar ea are mai multă minte decît tine.

Ridicînd capacul de pe vasul de la cea de-a doua nevastă, Okonkwo începu să mănînce. Obiageli luă strachina în care adusese primul fel şi se întoarse în coliba mamei sale. Apoi veni Nkechi, aducînd cel de-al treilea fel. Nkechi era fata celei de-a treia neveste a lui Okonkwo.

În depărtare, tobele băteau întruna.

CAPITOLUL VI

TOT SATUL, bărbaţi, femei şi copii se adunară pe *ilo*. Stăteau în picioare, într-un cerc foarte larg, lăsînd mijlocul cîmpului de joc liber. Bătrînii şi mai-marii satului şedeau pe scăunele aduse de fiii lor tineri sau de sclavi. Okonkwo era şi el printre ei. Toţi ceilalţi stăteau în picioare, în afară de cei care veniseră destul de devreme ca să prindă loc pe cele cîteva bănci ce fuseseră făcute aşezînd buşteni netezizi pe stîlpi în furcă.

Luptătorii nu sosiseră încă şi cîmpul de joc era ocupat de toboşari. Aceştia şedeau în faţa cercului foarte larg de privitori, avîndu-i înaintea lor pe bătrînii satului. În spatele lor se înălţa falnicul şi bătrînul baobab, care era un arbore sacru. În el sălăşluiau spiritele copiilor buni aşteptînd să se nască. În zilele obişnuite femeile tinere care doreau copii veneau să şadă la umbra lui.

Cele şapte tobe erau aşezate după mărime într-un coş lung de lemn. Trei bărbaţi, stăpîniţi de spiritul tobelor, loveau în ele cu beţele, bătînd cu înfocare cînd o tobă cînd alta.

Tinerii care răspundeau de ordine în asemenea împrejurări, se foiau în toate părţile, sfătuindu-se între ei sau cu conducătorii celor două cete de luptători, care deocamdată stăteau în afara cercului, în spatele mulţimii. Din cînd în cînd, doi tineri alergau de jur împrejurul cercului şi ţineau oamenii la distanţă, bătînd pămîntul din faţa lor cu frunze de palmier şi lovindu-i peste picioare pe cei mai îndărătnici.

În cele din urmă, cele două echipe intrară în cerc, dansînd, și mulțimea vui și aplaudă. Tobele băteau cu înfrigurare. Valul de oameni se îmbulzi în față. Tinerii care păstrau ordinea alergau încoace și încolo, fluturînd frunzele de palmier. Bătrînii dădeau din cap după bătaia tobelor, amintindu-și de zilele cînd luptaseră în ritmul lor ametitor.

Întrecerea începu cu băieți de cincisprezece și șaisprezece ani. De fiecare parte se aflau cîte trei băieți de vîrsta aceasta. Adevărații luptători nu erau ei. Ei nu făceau altceva decît să pregătească întrecerea. În scurt timp, primele două înfruntări se încheiară. Cea de-a treia făcu însă mare vîlvă chiar și în rîndul bătrînilor care, de obicei, nu-și dădeau pe față simțămintele cu ușurință. Trînta aceasta fu la fel de scurtă ca și celelalte două, poate chiar mai scurtă. Dar foarte puțini oameni mai văzuseră vreodată o astfel de luptă. Îndată ce băieții se încleștară, unul dintre ei făcu o mișcare pe care nimeni n-o putu vedea, pentru că fusese iute ca fulgerul, iar celălalt băiat fu doborît la pămînt, pe spate. Mulțimea vui și bătu din palme, înăbușind pentru o clipă bătaia îndrăcită a tobelor. Okonkwo sări în picioare, și tot așa de repede se așeză la loc. Trei tineri din tabăra învingătorului se apropiară în goană, îl luară pe acesta pe umeri și dănțuiră în mijlocul mulțimii care bătea din palme și striga. Curînd, toată lumea știa cine este băiatul. Îl chema Maduka și era fiul lui Obierika.

Toboșarii se opriră ca să mai răsufle puțin înainte de începerea luptelor adevărate. Trupurile lor străluceau de sudoare și luînd evantaie, începură să-și facă vînt. Băură apă din ulcele și mîncară nuci de cola. Deveneau din nou oameni obișnuiți vorbind și rîzînd între ei sau cu alții din preajma lor. Atmosfera care fremătase de încordare se liniști din nou. Era ca și cum s-ar fi turnat apă pe pielea întinsă a unei tobe. Mulți se uitau în jur, poate pentru prima oară, și-i vedeau pe cei care stăteau în picioare sau pe jos alături de ei.

— Nu știam că ești tu, îi zise Ekwefi femeii care stătuse umăr la umăr cu ea de la începutul luptelor.

— Nici nu-i de mirare, răspunse aceasta. În viața mea n-am mai văzut atîta lume. E adevărat că Okonkwo era cît pe-aci să te omoare cu pușca ?

— Cît se poate de adevărat, dragă prietenă. Nici nu găsesc cuvinte să istorisesc această întîmplare.

— *Chi*-ul tău te veghează tot timpul, dragă prietenă. Și cum o duce fiica mea, Ezinma ?

— De cîtva timp se simte foarte bine. Poate că a venit pe lume ca să trăiască.

— Așa este. Cîți ani are acum ?

— Aproape zece ani.

— Cred că va trăi. De obicei, dacă nu mor pînă la șase ani, trăiesc.

— Mă rog ca să trăiască, rosti Ekwefi oftînd din greu.

Femeia cu care stătu de vorbă se numea Chielo, preoteasa lui Agbala, Oracolul Colinelor și Peșterilor. În viața de fiecare zi, Chielo era o vă-

duvă cu doi copii. Foarte prietenoasă cu Ekwefi, aveau în piaţă o tarabă pe care o împărţeau. O îndrăgea nespus de mult pe singura fată a lui Ekwefi, Ezinma, căreia îi zicea „fiica mea". Deseori, ea cumpăra turte de fasole şi-i dădea cîteva lui Ekwefi, să i le ducă Ezinmei. Oricine o vedea pe Chielo în viaţa de toate zilele, cu greu putea să-şi închipuie că ea este una şi aceeaşi fiinţă cu cea care făcea profeţii cînd era stăpînită de spiritul lui Agbala.

Toboşarii îşi luară din nou beţele, iar aerul tremură şi încordarea crescu aidoma unui arc întins.

Cele două echipe erau aliniate una în faţa celeilalte, la o oarecare distanţă. Un tînăr dintr-o echipă dansa la mijloc pînă în partea cealaltă, arătînd spre cel cu care voia să lupte. Se întorceau la mijloc împreună, dansînd, şi apoi se încleştau.

Erau cîte doisprezece bărbaţi de fiecare parte şi chemarea la întrecere venea cînd de la unii cînd de la alţii. Doi arbitri supravegheau pe luptători, şi cînd socoteau că aceştia au forţe egale, opreau lupta. Cinci întîlniri sfîrşiră în felul acesta. Dar clipele de adevărată încordare erau acelea cînd cineva era trîntit la pămînt. Atunci glasul tunător al mulţimii se ridica spre cer şi se auzea în toate părţile. Răzbătea chiar şi în satele învecinate.

Ultima luptă avu loc între conducătorii celor două tabere. Aceştia se numărau printre cei mai straşnici luptători din toate cele nouă sate. Mulţimea se întreba care din ei îl va dobori pe ce-

lălalt anul acesta. Unii spuneau că Okafo este cel mai bun, alţii se îndoiau că el poate sta alături de Ikezue. Anul trecut, nici unul din ei nu izbutise să-l trîntească la pămînt pe celălalt, deşi arbitrii prelungiseră întrecerea mai mult decît era obiceiul. Aveau acelaşi fel de a lupta, şi fiecare din ei ghicea dinainte ce punea la cale celălalt. Se putea ca anul acesta să se întîmple la fel.

Se lăsa deja înserarea cînd începură lupta. Tobele şi mulţimea parcă îşi ieşiseră din minţi. Toţi se îmbulzeau în faţă, în timp ce tinerii dansau în mijlocul cercului. Nu mai puteai să-i ţii în loc nici cu frunzele de palmier.

Ikezue întinse mîna dreaptă. Okafo o apucă şi se încleştară. Fu o luptă aprigă. Ikezue se căznea să-şi proptească în spatele lui Okafo călcîiul drept, în aşa fel încît să-l poată răsturna în stilul iscusit numit *ege*. Dar fiecare ştia ce gîndeşte celălalt. Mulţimea înconjurase şi înghiţise toboşarii, al căror ritm îndrăcit nu mai era doar un sunet nearticulat, ci se prefăcuse în bătaia însăşi a inimii oamenilor.

Luptătorii stăteau acum aproape nemişcaţi unul în strînsoarea celuilalt. Muşchii de pe braţe, de pe coapse şi de pe spate se umflau şi se contractau. Părea să fie o luptă egală. Cei doi arbitri înaintaseră deja ca să-i despartă, cînd Ikezue, cuprins de deznădejde, se propti într-un genunchi, încercînd să-şi arunce potrivnicul în spate peste cap. Aceasta fu o mare greşeală. Iute ca fulgerul lui Amadiora, Okafo îşi ridică piciorul drept şi-l răsuci după capul potrivnicului său. Mulţimea izbucni în urlete asurzitoare. Okafo fu luat pe sus

de oamenii lui și dus acasă pe umeri. Îl slăveau în cîntece și femeile tinere băteau din palme :

Cine luptă pentru satul nostru ?
Okafo luptă pentru satul nostru.
A doborît o sută de bărbați ?
A doborît patru sute de bărbați.
A doborît o sută de Pisici ?
A doborît patru sute de Pisici.
Atunci trimiteți-i vorbă să lupte pentru noi.

CAPITOLUL VII

TIMP DE TREI ANI, Ikemefuna a locuit în casa lui Okonkwo și se părea că bătrînii din Umuofia îl dăduseră uitării. Crescu repede ca un vlăstar de *yam* în anotimpul ploios, și era plin de seva vieții. Devenise o părticică de nedespărțit a noii sale familii. Pentru Nwoye el era ca un frate mai mare și părea să fi aprins de la început o flacără în sufletul acestuia. Îl făcea să se simtă ca un om mare, iar serile nu le mai petreceau în coliba mamei cînd aceasta gătea, ci stăteau cu Okonkwo la el în *obi* sau îl priveau în timp ce cresta palmierul pentru vinul de seară. Acum nimic nu-i plăcea mai mult lui Nwoye decît să fie trimis de mama lui sau de o alta din nevestele tatălui său să facă una din treburile grele ale bărbatului în gospodărie, să spargă lemne sau să piseze *yam*. Cînd i se cerea un astfel de lucru, printr-un frate sau o soră mai mică, Nwoye se prefăcea supărat și bombănea în auzul tuturor

împotriva femeilor și necazurilor pe care i le pricinuiau acestea.

În sinea lui, Okonkwo era mulțumit de felul cum creștea fiul său, și știa că aceasta se datora lui Ikemefuna. Voia ca Nwoye să devină un tînăr vînjos, în stare să conducă gospodăria tatălui său după moartea acestuia, cînd se va fi dus alături de strămoși. Voia ca el să ajungă un om avut, cu un hambar îmbelșugat, ca să-și hrănească străbunii aducîndu-le jertfele cuvenite. De aceea se bucura întotdeauna cînd îl auzea bombănind împotriva femeilor. Asta dovedea că la timpul sorocit va fi în stare să-și țină în frîu nevestele. Oricît de bogat ar fi fost un bărbat, dacă nu era în stare să-și stăpînească femeile și copiii (dar mai cu seamă femeile), nu era cu adevărat bărbat. Era ca omul acela din cîntec, care avea unsprezece neveste și nu-i ajungea zeama pentru *foo-foo*.

Așadar, Okonkwo îi încuraja pe băieți să stea cu el în *obi* și le istorisea poveștile din partea locului, povești bărbătești înfricoșătoare și sîngeroase. Nwoye știa că este bine să fii bărbat și să fii aspru, dar oricum, tot mai mult îi plăceau poveștile pe care i le spusese maică-sa și pe care negreșit le mai istorisea încă copiilor mai mici — poveștile despre broasca țestoasă și șireteniile ei, despre pasărea *eneke-nti-oba* care a chemat întreaga lume la o întrecere de lupte și pînă la urmă a fost învinsă de pisică. Își amintea povestea ce le-o depăna adesea despre cearta de demult dintre Pămînt și Cer, și cum Cerul ținuse ploaia ferecată vreme de șapte ani, pînă cînd recoltele s-au veștejit și morții nu puteau fi îngropați fiindcă sapele se rupeau în Pămîntul tare ca

piatra. În cele din urmă, Vulturul a fost trimis să se roage Cerului și să-l îmbuneze cu un cîntec despre suferințele fiilor omului. Ori de cîte ori mama lui Nwoye îngîna acest cîntec, el se simțea purtat pe acele tărîmuri îndepărtate din cer, unde Vulturul, solul Pămîntului, cînta cerînd îndurare. În cele din urmă, Cerului i se făcu milă și i-a dat Vulturului ploaie înfășurată în frunze de *coco-yam*. Dar pe cînd zbura spre casă, pintenul lui lung străpunse frunzele și ploaia căzu cum nu mai căzuse niciodată. Și l-a udat așa de tare pe Vultur, încît el nu s-a întors să aducă solia, ci a zburat spre un ținut îndepărtat, unde zărise un foc. Și ajuns acolo, văzu un om care aducea o jertfă. Se încălzi la foc și mîncă măruntaiele.

Asemenea povești îi plăceau lui Nwoye. Însă acum, știa că ele erau potrivite pentru muieri neghioabe și pentru copii și mai știa că tatăl lui dorește ca el să fie bărbat. De aceea se prefăcea că nu-i mai plac poveștile femeilor. Și cînd se prefăcea, vedea că tatăl său este mulțumit și că nu-l mai dojenește și nu-l mai bate. Astfel, Nwoye și Ikemefuna ascultau poveștile lui Okonkwo despre războaiele tribale sau cum, cu ani în urmă, își pîndise vrăjmașul, îl doborîse și dobîndise prima căpățînă omenească. Și pe cînd le istorisea de-ale trecutului, stăteau în întuneric sau la lumina palidă a butucilor care ardeau, așteptînd ca femeile să isprăvească de gătit. Cînd terminau, fiecare aducea soțului un castron cu *foo-foo* și unul cu fiertură. Aprindeau un opaiț și Okonkwo gusta din fiecare castron înainte de a da două porții lui Nwoye și lui Ikemefuna.

Așa se scurgeau lunile și anotimpurile. Pe urmă, au năvălit lăcustele. Nu mai veniseră de ani îndelungați. Bătrînii spuneau că lăcustele vin o dată într-o viață de om, se ivesc apoi șapte ani la rînd, și din nou se fac nevăzute vreme de o generație. Se întorceau în peșterile lor, într-o țară îndepărtată, unde erau păzite de un neam de oameni pipernicți. Și după ce trecea o altă viață de om, ei slobozeau iarăși peșterile și lăcustele veneau la Umuofia.

Apăreau în anotimpul vîntului rece, după ce se strîngea recolta și pustiau ogoarele de buruieni.

Okonkwo și cei doi băieți trebăluiau la zidul roșu împrejmuitor al ogrăzii. Aceasta era una din îndeletnicirile mai lesnicioase ale perioadei ce urma culesului. Așezau pe ziduri un nou strat de ramuri groase și frunze de palmier, ca să le apere în viitorul anotimp ploios. Okonkwo lucra la partea din afară a zidului, iar băieții la cea dinăuntru. În partea de sus a zidului se aflau niște spărturi mici, și prin acestea Okonkwo trecea sfoara sau *tie-tie* băieților, iar ei o înfășurau în jurul proptelelor de lemn și apoi i-o dădeau din nou lui și astfel întăreau acoperișul zidului.

Femeile se duseseră în pădure să adune vreascuri, iar cei mici se aflau la tovarășii lor de joacă prin curțile învecinate. Se simțeau primele adieri ale vîntului care păreau să învăluie totul într-o toropeală molcomă. Okonkwo și băieții lucrau cufundați în tăcere, întreruptă numai cînd ridicau o altă frunză de palmier pe zid sau cînd o găină harnică scormonea frunzele uscate, veșnic în căutarea hranei.

Apoi, pe neaşteptate, peste lume se aşternu o umbră, iar soarele părea ascuns îndărătul unui nor gros. Okonkwo se opri din lucru şi-şi ridică privirile întrebîndu-se dacă o să plouă în această parte a anului, cînd nu ploua niciodată. Însă, aproape în aceeaşi clipă se auzi din toate părţile un chiuit de bucurie, şi Umuofia care moţăise în toropeala amiezii, se trezi la viaţă şi la lucru.

„Coboară lăcustele" se cînta cu bucurie pretutindeni, şi bărbaţi, femei, copii îşi lăsară treaba şi joaca şi ieşiră în goană afară să vadă priveliştea aceasta neobişnuită. Lăcustele nu mai veniseră de ani îndelungaţi şi numai bătrînii le mai văzuseră înainte.

La început, sosi un stol destul de mic. Erau solii trimişi în recunoaştere. Apoi se ivi la orizont o masă care înainta încet, ca o perdea nemărginită de nori negri îndreptîndu-se spre Umuofia. După puţin timp, ea acoperi jumătate din cer şi era acum străpunsă de ochiuri mici de lumină ca o pulbere de stele strălucitoare. Era o privelişte fără seamăn, plină de forţă şi frumuseţe.

Toată lumea ieşise afară vorbind cu însufleţire şi rugîndu-se ca lăcustele să poposească peste noapte în Umuofia. Căci, deşi lăcustele nu mai zăboviseră în Umuofia de mulţi ani, toţi ştiau din instinct că sînt foarte gustoase. În cele din urmă, lăcustele coborîră. Se aşezară pe fiece copac şi fir de iarbă. Se aşezară pe colibe şi acoperiră pămîntul gol. Ramurile groase ale copacilor se frîngeau sub greutatea lor şi întregul ţinut se înveşmîntă în culoarea cafenie a stolului uriaş şi lacom.

Mulţi ieşiră cu coşuri, încercînd să le prindă, dar bătrînii îi sfătuiră să aibă răbdare pînă la căderea nopţii. Şi ei aveau dreptate. Lăcustele se aşezară în tufişuri să înnopteze şi aripile li se udară de rouă. Atunci, toată suflarea din Umuofia ieşi afară cu mic, cu mare, în ciuda vîntului rece, şi fiecare îşi umplu traistele şi oalele cu lăcuste. Dimineaţa următoare le-au prăjit în vase de lut şi le-au întins la soare pînă s-au uscat, ca să le ronţăie în dinţi. Şi zile în şir au mîncat hrana aceasta rară, cu ulei gros de palmier.

Okonkwo şedea la el în *obi*, cu Ikemefuna şi Nwoye, ronţăind lăcuste, plin de mulţumire şi bînd pe săturate vin de palmier, cînd veni Ogbuefi Ezeudu. Ezeudu era bărbatul cel mai vîrstnic din această parte a Umuofiei. La vremea lui, el fusese un războinic neînfricat, fără pereche, şi acum se bucura de mare cinste în tot tribul. Nu vru să se aşeze la masă, şi îl rugă pe Okonkwo să stea de vorbă cu el afară. Şi astfel, ieşiră împreună, bătrînul sprijinindu-se în toiag. Cînd nimeni nu-i mai putea auzi, îi spuse lui Okonkwo :

— Băiatul acela îţi spune tată. Să nu fii părtaş la moartea lui. Okonkwo fu mirat şi era gata să spună ceva cînd bătrînul urmă :

— Da, Umuofia a hotărît să-l ucidă. Oracolul Colinelor şi Peşterilor a glăsuit. Îl vor duce afară din Umuofia, după cum este datina, şi-l vor omorî. Dar vreau ca tu să nu ai nici un amestec în povestea asta. Băiatul îţi zice tată.

A doua zi, un grup de bătrîni din cele nouă sate ale Umuofiei veni acasă la Okonkwo dis-de-dimineaţă, şi înainte de a începe să vorbească, pe şoptite, Nwoye şi Ikemefuna au fost trimişi afară.

N-au zăbovit mult, dar după ce au plecat, Okonkwo rămase nemişcat un răstimp îndelungat, sprijinindu-şi bărbia în palme. Mai tîrziu, în timpul zilei, îl chemă pe Ikemefuna şi-i spuse că a doua zi aveau să-l ducă acasă. Nwoye auzi şi izbucni în plîns, fapt pentru care taică-său îl snopi în bătaie. Cît despre Ikemefuna, acesta se afla la mare încurcătură. Încetul cu încetul, amintirea casei sale devenise tot mai ştearsă şi mai îndepărtată. Mai ducea încă dorul mamei şi al surorii, şi ar fi fost foarte bucuros să le vadă. Dar presimţea oarecum că nu se ducea la ele. Îşi aminti de ziua cînd nişte bărbaţi vorbiseră în şoaptă cu tatăl lui, şi acum i se părea că se petrece din nou acelaşi lucru.

Mai tîrziu, Nwoye merse la coliba mamei sale şi-i spuse că Ikemefuna se întoarce acasă. Îndată, ea scăpă din mînă pisălogul cu care pisa piperul, îşi încrucişă braţele pe piept şi oftă: „Sărmanul copil".

A doua zi, bărbaţii se întoarseră cu o oală cu vin. Erau înveşmîntaţi cu toţii din cap pînă în picioare ca şi cum s-ar fi dus la o mare adunare sau ar fi fost chemaţi în ospeţie într-un sat învecinat. Îşi trecură veşmîntul pe sub subsuoara dreaptă, iar traistele din piele de capră şi toporiştile vîrîte în teacă le petrecură peste umărul stîng. Okonkwo fu gata într-o clipită şi ceata porni la drum împreună cu Ikemefuna, care ducea oala cu vin. Peste ograda lui Okonkwo se aşternu o tăcere de moarte. Pînă şi copiii cei mai fragezi ştiau parcă ce se petrece. Toată ziua Nwoye stătu în coliba mamei sale cu ochii înotîndu-i în lacrimi.

La începutul drumeţiei lor, bărbaţii din Umuofia tăifăsuiră şi rîseră pe seama lăcustelor, a nevestelor lor şi a unor bărbaţi mai slabi din fire care nu voiseră să-i întovărăşească. Dar cînd se apropiară de hotarele Umuofiei tăcerea îi cuprinse şi pe ei.

Soarele se înălţa încet pe cer şi cărarea uscată şi nisipoasă începu să dogorească de căldura adunată în ea. În pădurea din jur ciripeau păsărele. Mergînd pe nisip, oamenii striveau sub tălpi frunzele uscate. În rest, era o tăcere adîncă. Apoi, din depărtare se auzi bătaia slabă de *ekwe*. Se înălţa şi cobora purtată de vînt — un dans paşnic dintr-un trib îndepărtat.

— Este un dans *ozo*, îşi spuseră oamenii. Însă nimeni nu era sigur dincotro vine. Unii spuneau Ezimili, alţii Abame sau Aninta. Se sfădiră puţin şi tăcură din nou, iar dansul amăgitor se înălţa şi cobora purtat de vînt. Pesemne că undeva un bărbat dobîndea unul din rangurile tribului în sunetul muzicii şi dansului şi cu mare alai.

Cărarea devenise acum o potecă îngustă în inima pădurii. Arbuştii pipernicţi şi tufişurile rare care înconjurau satul oamenilor începură să lase loc copacilor uriaşi şi plantelor agăţătoare care poate de la facerea lumii nu fuseseră atinse de secure sau de focul de savană. Soarele care se strecura printre frunzele şi ramurile lor desena pe cărarea nisipoasă un mozaic de umbre şi lumini.

Ikemefuna auzi o şoaptă aproape în spatele lui, şi se întoarse la iuţeală. Cel care şoptise vorbi acum cu glas tare, îndemnîndu-i pe ceilalţi să se grăbească.

— Mai avem o bucată bună de mers, zise.

Apoi el şi un alt bărbat trecură înaintea lui Ikemefuna şi o luară la picior.

Astfel, bărbaţii din Umuofia îşi urmară drumul înarmaţi cu topoişti vîrîte în teacă, iar Ikemefuna, purtînd vasul cu vin de palmier pe cap, mergea în mijlocul lor. Deşi la început nu se simţise în largul lui, acum nu-i mai era teamă. Okonkwo se afla în spatele lui. Îi venea greu să-şi închipuie că Okonkwo nu-i este tată adevărat. Niciodată nu-l iubise pe adevăratul lui tată, şi la sfîrşitul celor trei ani, acesta se înstrăinase de el cu totul. Dar mama şi sora lui de trei ani... fireşte că nu mai are trei ani, ci şase. Oare ar mai recunoaşte-o acum ? Trebuie să se fi făcut mare. Cum o să mai plîngă mama lui de bucurie şi o să-i mulţumească lui Okonkwo că l-a îngrijit aşa de bine şi l-a adus înapoi acasă. O să vrea să-i povestească tot ce i s-a întîmplat în aceşti ani. Va putea oare să-şi amintească totul ? Îi va povesti despre Nwoye şi mama sa şi despre lăcuste... Apoi, aşa deodată, îl fulgeră un gînd. S-ar putea ca mama lui să fie moartă. Încercă în zadar să-şi alunge gîndul acesta din minte. Apoi se strădui să afle răspunsul aşa cum făcea în astfel de împrejurări cînd era copil. Îşi mai amintea şi acum cîntecul :

Eze elina, elina !
Sala
Eze ilikwa ya
Ikwaba akwa oligholi
Ebe Danda nechi eze
Ebe Uzuzu nete egwu
Sala

Îl cînta în gînd, şi-şi potrivea paşii după el. Dacă se termina pe piciorul drept, mama lui trăia. Dacă se termina pe stîngul, era moartă. Nu, nu moartă, ci bolnavă. Se sfîrşi pe dreptul. Era în viaţă şi sănătoasă. Cîntă din nou şi se termină pe stîngul. Dar a doua oară n-avea însemnătate. Primul glas ajunge la Chukwu sau lăcaşul lui Dumnezeu. Aceasta era una din zicalele îndrăgite ale copiilor. Ikemefuna se simţi din nou copil, poate la gîndul că se duce acasă la mama lui.

Unul din bărbaţii care mergeau în spate îşi drese glasul. Ikemefuna se uită îndărăt şi bărbatul se oţărî la el s-o ia la picior şi să nu se holbeze înapoi. Felul cum îi vorbi îl făcu să simtă fiori reci pe şira spinării. Mîinile îi tremurau uşor pe vasul negru pe care îl purta. De ce se trăsese oare Okonkwo în spate ? Ikemefuna simţi cum i se moaie picioarele. Şi îi era teamă să întoarne capul. Cînd bărbatul care-şi dresese glasul scoase toporişca şi o ridică, Okonkwo privi în altă parte. Auzi lovitura. Vasul căzu şi se sparse în nisip. Îl auzi pe Ikemefuna ţipînd : „Tată, m-au ucis !“ în timp ce alerga spre el. Înlemnit de frică, Okonkwo scoase toporişca şi-l doborî dintr-o lovitură. Se temea să nu fie socotit slab de înger.

Îndată ce tatăl său a păşit în casă în seara aceea, Nwoye ştiu că Ikemefuna fusese ucis şi ceva păru că se rupe în fiinţa lui, aidoma corzii unui arc prea întins care plesneşte. Nu plînse. Simţi doar o sfîrşeală cuprinzîndu-i trupul. I se întîmplase acelaşi lucru nu demult, la vremea culesului. Tuturor copiilor le plăcea anotimpul re-

coltei. Cei care erau destul de măricei ca să ducă măcar cîțiva *yam*-i într-un coșuleț, îi însoțeau pe cei mari la cîmp. Și dacă nu puteau să ajute la adunatul lor, strîngeau în schimb vreascuri ca să coacă *yam*-ii ce-i mîncau acolo pe ogor. *Yam*-ul copt înotînd în ulei de palmier și mîncat sub cerul liber era mai dulce decît orice masă de acasă. După o astfel de zi în timpul ultimei recolte, Nwoye simțise pentru prima oară că ceva se frînsese în el, ca și acum. Se întorceau acasă cu coșurile pline de *yam* de la un ogor îndepărtat, de dincolo de rîu, cînd auziră scîncetul unui prunc, ce venea din desișul pădurii. Femeile, care pînă atunci sporovăiseră, amuțiră deodată și grăbiră pasul. Nwoye auzise că gemenii erau puși în oale de lut și aruncați în pădure, dar pînă acum nu dăduse niciodată de ei. Îl cuprinse un fior și părea că i se umflă capul, simțindu-se ca un drumeț singuratic ce taie noaptea calea unui spirit rău. Apoi ceva se rupse în el. Îl copleși din nou același simțămînt îndată ce tatăl său păși pragul în noaptea aceea cînd fusese ucis Ikemefuna.

CAPITOLUL VIII

DOUĂ ZILE după moartea lui Ikemefuna, Okonkwo nu se atinse de mîncare. De dimineața pînă seara bea vin de palmier și ochii îi erau roșii și fioroși, ca ai unui șobolan cînd este prins de coadă și izbit de pămînt. Îl chemă pe fiul lui, Nwoye, să stea cu el în *obi*. Dar băiatului îi era

teamă de el și se furișa afară de îndată ce vedea că începe să moțăie.

Noaptea nu închidea ochii. Se străduia să nu se gîndească la Ikemefuna, dar cu cît încerca să alunge gîndul, cu atît se gîndea mai mult. Odată s-a sculat din pat și s-a plimbat prin curte. Era însă așa de slăbit încît picioarele abia îl mai țineau. Se simțea ca un uriaș beat umblînd cu picioarele unui țînțar. Din cînd în cînd, un fior rece îl săgeta în cap și se răspîndea în tot trupul.

În cea de-a treia zi îi spuse lui Ekwefi, nevasta lui de-a doua, să-i coacă niște banane. Ea le pregăti așa cum îi plăceau lui — cu fasole grasă și cu pește.

— N-ai mîncat de două zile, îi spuse fata lui, Ezinma, cînd îi aduse mîncarea. Așa că trebuie să mănînci totul. Se așeză și-și aduse picioarele în față. Okonkwo mîncă cu gîndurile aiurea. „Ar fi trebuit să fie băiat“, se gîndea în timp ce se uita la fata lui de zece ani. Îi dădu o bucată de pește.

— Du-te și adu-mi niște apă rece, îi ceru el. Ezinma o zbughi afară din colibă, mestecînd peștele, și se întoarse peste puțin timp cu un castron de apă rece pe care o luase din vasul de pămînt din coliba mamei ei.

Okonkwo luă castronul și bău apa dintr-o singură înghițitură. Mai mîncă vreo cîteva bucăți de banane și apoi dădu strachina la o parte.

— Adu-mi traista, îi spuse el, și Ezinma îi aduse traista din piele de capră din celălalt colț al colibei. Scotoci în ea după sticluța cu tutun. Era o traistă încăpătoare și trebui să-și vîre aproape tot brațul. Erau și alte lucruri în ea în afară de

sticluța cu tutun. Se aflau acolo un corn de băut, o tigvă tot pentru băut, care, cînd scotoci, se loviră una de alta. După ce scoase sticluța, o bătu de cîteva ori înainte de a vărsa puțin tutun în palma stîngă. Apoi își aminti că nu scosese lingurița. Scotoci din nou în traistă și scoase o linguriță de fildeș netedă cu care ducea tutunul în dreptul nărilor.

Ezinma luă strachina într-o mînă și vasul de apă gol în cealaltă și se întoarse la coliba mamei sale. „Ar fi trebuit să fie băiat", își zise Okonkwo din nou. Gîndul îi zbură înapoi la Ikemefuna și se înfioră. Numai dacă ar găsi ceva de lucru ar putea să uite. Dar acum era vremea de odihnă dintre cules și viitoarele semănături. Singura îndeletnicire a bărbaților în acest răstimp era să acopere zidurile ogrăzii cu frunze proaspete de palmier. Dar Okonkwo făcuse deja acest lucru. Îl isprăvise chiar în ziua sosirii lăcustelor, cînd el lucrase de o parte a zidului, iar Ikemefuna și Nwoye de cealaltă.

„De cînd ai devenit o babă ce tremură de frică", se întrebă Okonkwo, „tu, care ești cunoscut în toate cele nouă sate pentru vitejia ta în război ? Cum poate un om care a ucis cinci bărbați în luptă să se prăbușească pentru că la aceștia a mai adăugat și un băiat ? Okonkwo, ai ajuns ca o muiere."

Sări în picioare, își aruncă traista de piele de capră pe umăr și se duse pe la prietenul său Obierika.

Obierika ședea afară la umbra unui portocal, împletind frunze de palmier de rafie pentru acoperiș. Îi dădu binețe lui Okonkwo și-l conduse în *obi*.

— Voiam să vin să te văd îndată ce isprăvesc cu acoperișul ăsta, zise el scuturînd grăunțele de nisip ce i se lipiseră pe picioare.

— Cum o mai duci ? întrebă Okonkwo.

— Bine, răspunse Obierika. Viitorul bărbat al fiicei mele vine astăzi și sper să cădem la învoială în privința dotei. Vreau să fii și tu de față.

În clipa aceea, Maduka, fiul lui Obierika, intră în *obi*, îl salută pe Okonkwo și se îndreptă spre ogradă.

— Vino și dă mîna cu mine, îi spuse Okonkwo flăcăului. Felul cum ai luptat deunăzi mi-a umplut sufletul de bucurie. Băiatul zîmbi, dădu mîna cu Okonkwo și ieși.

— O să făptuiască lucruri mari, zise Okonkwo. De-aș avea un băiat ca el, aș fi fericit. Sînt îngrijorat din pricina lui Nwoye. La o trîntă îl pui la pămînt cu un castron de *yam* pisat. Cei doi frați mai mici făgăduiesc mai mult. Însă pot să-ți spun atît, Obierika, și anume că fiii mei nu-mi seamănă. Unde sînt tinerele vlăstare care vor crește după moartea bătrînului bananier ? Dacă Ezinma ar fi fost băiat, aș fi fost mai fericit. Fata este plină de vigoare.

— Îți faci griji degeaba, îl liniști Obierika. Copiii sînt încă prea mici.

— Nwoye este destul de mare ca să lase o femeie grea. La anii lui eu mă descurcam singur. Nu, dragul meu, nu este prea tînăr. Puiul care va fi cocoș se vede din ziua cînd iese din găoace. Am făcut tot ce mi-a stat în puteri ca să-l fac

pe Nwoye să fie bărbat, dar aduce prea mult cu maică-sa.

„Mai mult cu bunicu-său“, gîndi Obierika, dar nu-şi rosti gîndul. Acelaşi lucru îi trecu prin minte şi lui Okonkwo. Dar învăţase demult să nu-şi facă inimă rea din pricina asta. Ori de cîte ori îl necăjea gîndul slăbiciunii şi înfrîngerii tatălui său, îl alunga amintindu-şi de propria lui forţă şi izbîndă. Şi aşa făcu şi acum. Mintea îl purtă la ultima dovadă a bărbăţiei sale.

— Nu pot pricepe de ce n-ai vrut să vii cu noi să-l omorîm pe băiatul acela, îl întrebă el pe Obierika.

— Fiindcă n-am vrut, răspunse Obierika tăios. Am avut ceva mai bun de făcut.

— S-ar zice că pui la îndoială autoritatea şi hotărîrea Oracolului care a spus că trebuie să moară.

— Nicidecum. De ce aş face-o ? Dar Oracolul nu mi-a cerut să-i aduc eu la îndeplinire hotărîrea.

— Dar cineva trebuia s-o facă. Dacă toţi ne-am teme de sînge, ar rămîne treaba nefăcută. Şi ce crezi c-ar face Oracolul atunci ?

— Ştii prea bine, Okonkwo, că nu mi-e teamă de sînge, şi dacă cineva afirmă că îmi este teamă, minte. Şi dă-mi voie să-ţi spun un lucru, prietene. Dacă aş fi fost în locul tău, aş fi stat acasă. Ceea ce ai făcut tu nu va fi pe placul Pămîntului. Pentru asemenea fapte, zeiţa nimiceşte familii întregi.

— Pămîntul nu mă poate pedepsi pentru că am dat ascultare solului său, replică Okonkwo. O bucată de *yam* fierbinte pe care mama o pune în palma copilului nu-i arde acestuia degetele.

— Aşa este, încuviinţă Obierika. Iar dacă Oracolul ar spune că fiul meu trebuie să moară, nici nu m-aş împotrivi dar nici nu aş fi cel care să-l omoare.

Sfada ar fi urmat tot aşa, dacă Ofoedu n-ar fi intrat chiar atunci. După strălucirea ochilor se vedea limpede că aduce veşti însemnate. Dar nu se cădea să-l zorească. Obierika îl îmbie cu o parte din nuca de cola pe care o spărsese cu Okonkwo. Ofoedu mîncă încet şi vorbi despre lăcuste. După ce isprăvi nuca de cola, zise :

— Se petrec lucruri foarte ciudate în zilele noastre.

— Ce s-a întîmplat ? se interesă Okonkwo.

— Îl ştiţi pe Ogbuefi Ndulue ? întrebă Ofoedu.

— Ogbuefi Ndulue din satul Ire, ziseră Okonkwo şi Obierika într-un glas.

— A murit azi-dimineaţă, anunţă Ofoedu.

— Asta nu-i de mirare. Era cel mai bătrîn bărbat din Ire, grăi Obierika.

— Aşa este, încuviinţă Ofoedu. Dar ar trebui să întrebaţi de ce n-a bătut toba ca să afle Umuofia de moartea lui.

— De ce ? întrebară Obierika şi Okonkwo într-un glas.

— Aici este ciudăţenia. O ştiţi pe prima lui nevastă care merge în toiag ?

— Da. O cheamă Ozoemena.

— Aşa este, continuă Ofoedu. Ozoemena, după cum ştiţi, era prea bătrînă ca să-l îngrijească pe Ndulue în timpul bolii. L-au îngrijit nevestele lui mai tinere. Cînd a murit azi-dimineaţă, una din aceste femei s-a dus în coliba lui Ozoemena şi i-a spus. Aceasta s-a ridicat de pe rogojină, şi-a luat

toiagul și s-a îndreptat spre *obi*. A îngenuncheat pe prag, sprijinindu-se totodată în mîini, strigîndu-și bărbatul care era întins pe o rogojină. „Ogbuefi Ndulue", a rostit ea de trei ori și s-a întors în coliba ei. Cînd nevasta cea mai tînără s-a dus s-o cheme din nou, pentru a fi de față la spălarea mortului, a găsit-o moartă pe rogojină.

— Asta este cît se poate de ciudat, rosti Okonkwo. O să amîne înmormîntarea lui Ndulue pînă cînd o îngroapă pe nevastă-sa.

— Asta-i pricina că n-a bătut toba ca să înștiințeze Umuofia.

— Întotdeauna s-a spus că Ndulue și Ozoemena se înțelegeau de minune, zise Obierika. Mi-aduc aminte, cînd eram flăcău se cînta un cîntec despre ei. El nu făcea nimic fără să-i spună ei.

— Nu știam asta, se miră Okonkwo. Credeam că a fost un bărbat de ispravă în tinerețe.

— E adevărat c-a fost, întări Ofoedu.

Okonkwo clătină capul a îndoială.

— Pe vremea aceea, el conducea Umuofia la război, preciză Obierika.

Okonkwo începea să se simtă din nou în apele lui. Tot ce-i trebuia era ceva care să-l țină ocupat, alungîndu-i gîndurile negre. Dacă l-ar fi ucis pe Ikemefuna la vremea semănatului sau a culesului, cînd e mult de muncă, nu ar fi fost așa de greu ; gîndurile i-ar fi zăbovit asupra lucrului. Okonkwo nu era un om pus pe cugetare, ci pe fapte. Dar în lipsa muncii nu-i rămînea altceva decît vorba.

Curînd după plecarea lui Ofoedu, Okonkwo își luă traista de piele de capră să plece.

— Trebuie să mă duc acasă să crestez palmierii ca să fac vin pentru după-amiază, se scuză el.

— Cine-ți crestează palmierii înalți ? întrebă Obierika.

— Umezulike, răspunse Okonkwo.

— Uneori îmi pare rău că am luat rangul *ozo*, rosti Obierika. Mi se frînge inima cînd îi văd pe tinerii ăștia nimicind palmierii, chipurile ca să facă vin.

— Asta-i adevărat, încuviință Okonkwo. Însă obiceiul pămîntului trebuie respectat.

— Nu știu de unde am luat obiceiul ăsta, spuse Obierika. În multe părți, un om cu rang are voie să se urce în palmier. La noi el este oprit să urce în copacii înalți, dar poate să-i cresteze pe cei mici stînd sub ei. Este ca povestea lui Dimaragana, care nici în ruptul capului nu ți-ar fi împrumutat cuțitul lui să tai carne de cîine, fiindcă pentru el cîinele era tabu, dar era oricînd gata să rupă carnea cu dinții.

— Cred că este bine că titlul *ozo* e foarte prețuit la noi, zise Okonkwo. În clanurile acelea despre care vorbești, *ozo* e atît de neînsemnat încît îl capătă orice cerșetor.

— Am spus-o în glumă, glăsui Obierika. În Abame și Aninta rangul acesta prețuiește mai puțin de două *cowri*. Fiece bărbat poartă șnurul titlului la gleznă și nu-l pierde nici chiar dacă fură.

— Într-adevăr, ei au pătat numele de *ozo*, grăi Okonkwo, ridicîndu-se să plece.

— Acușica o să pice și neamurile mele, zise Obierika.

— Nu stau nici eu mult şi mă întorc, spuse Okonkwo uitîndu-se la poziţia soarelui.

Cînd s-a întors Okonkwo, în coliba lui Obierika se aflau şapte bărbaţi. Viitorul ginere, un tînăr de vreo douăzeci şi cinci de ani, era însoţit de tatăl şi de unchiul lui. Din partea lui Obierika erau de faţă cei doi fraţi mai mari ai săi şi Maduka, băiatul lui de şaisprezece ani.

— Roag-o pe mama lui Akueke să ne trimită nişte nuci de cola, îi spuse Obierika fiului său. Într-o clipită, Maduka se făcu nevăzut afară. Îndată vorba zăbovi asupra lui, şi toţi încuviinţară că este iute ca un titirez.

— Uneori cred că este chiar prea iute, zise Obierika cu o falsă modestie. Parcă nici n-ar atinge pămîntul cu picioarele. Este veşnic grăbit. Dacă-l trimiţi să facă o treabă, o ia la goană înainte de a apuca să-i spui pe de-a-ntregul ce are de făcut.

— Tu îi semănai leit, intră în vorbă fratele lui mai mare. După cum se spune la noi, „cînd vaca rumegă iarba, viţeii se uită la gura ei". Maduka s-a uitat la gura ta.

În timp ce vorbeau, băiatul se întoarse urmat de Akueke, sora lui vitregă, care ducea o strachină de lemn cu trei nuci de cola şi nişte boabe de piper. Ea întinse strachina fratelui mai mare al tatălui ei şi apoi, foarte sfioasă, dădu mîna cu viitorul ei soţ şi cu rudele acestuia. Avea aproape şaisprezece ani şi era tocmai bună de măritiş. Peţitorii îi cercetau trupul tînăr cu ochi de cunoscători, de parcă ar fi vrut să se încredinţeze că este frumoasă şi împlinită.

Pieptănătura sa forma o creastă în mijlocul capului. Avea pielea unsă cu vopsea de scoarţă de *cam* şi tot trupul îi era împodobit cu desene negre făcute cu *uli*. Purta un şirag negru alcătuit din trei părţi chiar deasupra sînilor împliniţi şi pîrguiţi. Pe braţe avea brăţări roşii şi galbene, iar la talie patru sau cinci şiruri de *jigida* sau mărgele pentru talie.

După ce a dat mîna sau mai degrabă după ce a întins mîna, s-a întors la coliba mamei ei ca s-o ajute la gătit.

— Mai întîi scoate-ţi *jigida*, o sfătui maică-sa cînd ea se apropie de vatră ca să ia pisălogul rezemat de perete. În fiecare zi îţi repet că *jigida* şi focul nu fac casă bună împreună. Dar tu niciodată nu vrei să m-asculţi. Urechile îţi slujesc doar ca podoabe, nu ca să auzi. Într-o bună zi o să ia *jigida* foc pe tine, şi atunci o să te înveţi minte.

Akueke se duse în celălalt colţ al colibei şi începu să-şi scoată mărgelele de la talie. Trebuia să le desfacă încet şi cu grijă, să ia fiecare şirag în parte, căci altminteri s-ar fi rupt şi ar fi trebuit să înşire din nou miile de inele mărunte. Răsucea fiecare şirag pe şolduri în jos, pînă ce aluneca în jurul picioarelor şi cădea la pămînt.

Bărbaţii din *obi* începuseră să bea vinul de palmier pe care-l adusese viitorul soţ al lui Akueke. Era un vin foarte bun şi tare, căci în ciuda fructului de palmier pus la gura oalei ca să împiedice scurgerea băuturii proaspete, spuma albă se înălţa şi dădea pe de lături.

— Vinul este făcut de un meşter priceput, constată Okonkwo.

Tînărul mire, al cărui nume era Ibe, zîmbi cu voioşie şi spuse tatălui său :

— Auzi, tată ? Apoi către ceilalţi : Niciodată n-ar recunoaşte că mă pricep la crestat palmieri.

— A crestat şi mi-a distrus trei din cei mai buni palmieri, zise tatăl său, Ukegbu.

— Asta a fost acum vreo cinci ani, înainte de a învăţa cum să crestez, glăsui Ibe începînd să toarne vinul. Umplu primul corn şi-l dădu tatălui său. Apoi turnă şi celorlalţi. Okonkwo scoase ditamai cornul din traista de piele de capră, suflă în el să îndepărteze praful şi i-l dădu lui Ibe să i-l umple.

În timp ce beau, bărbaţii tăifăsuiră despre cîte-n lună şi-n soare, dar nu despre pricina care îi adusese laolaltă. Abia după ce au golit oala de vin, tatăl mirelui îşi drese glasul şi făcu cunoscut adunării scopul venirii lui.

Atunci, Obierika îi înfăţişă o legăturică de beţişoare de mătură. Ukegbu le numără.

— Sînt treizeci ? întrebă el.

Obierika încuviinţă dînd din cap.

— Ajungem în sfîrşit la o socoteală, zise Ukegbu, iar apoi, întorcîndu-se către fratele şi fiul său spuse : Hai să ieşim şi să ne sfătuim împreună. Cei trei se ridicară şi ieşiră. Cînd au revenit, Ukegbu i-a înapoiat legătura cu beţişoare lui Obierika. Acesta le numără. În loc de treizeci, erau acum numai cincisprezece. Le dădu fratelui său mai mare, Machi, care le numără şi el şi rosti :

— Nu ne gîndisem să coborîm sub treizeci. Dar, precum a zis cîinele : „Dacă eu mă tăvălesc pe jos şi tu te tăvăleşti pe jos, asta-i joaca". Căsătoria trebuie să fie un joc şi nu o luptă, aşa că o luăm de la capăt. Apoi adăugă zece beţişoare la cele cincisprezece şi îi dădu legătura lui Ukegbu.

În acest fel, preţul dotei lui Akueke ajunse în cele din urmă la douăzeci de saci de *cowri.* Se lăsa înserarea cînd cele două părţi căzură la învoială.

— Du-te şi spune-i mamei lui Akueke că noi am isprăvit, zise Obierika fiului său Maduka. Aproape îndată, femeia veni cu un castron pîntecos cu *foo-foo*. Cea de-a doua nevastă a lui Obierika o urmă cu o oală cu fiertură şi Maduka aduse un vas cu vin de palmier.

Şi în timp ce mîncau şi beau vin de palmier, bărbaţii sporovăiau despre obiceiurile vecinilor lor.

— Nu mai tîrziu decît azi-dimineaţă, spuse Obierika, vorbeam cu Okonkwo despre Abame şi Aninta, unde bărbaţii cu ranguri urcă în copaci şi pisează *foo-foo* pentru nevestele lor.

— Toate datinile lor sînt anapoda. Ei nu tocmesc preţul dotei ca noi, cu beţişoare. Se ciorovăiesc şi se tocmesc ca şi cum ar cumpăra o capră sau o vacă la piaţă.

— Asta-i cît se poate de rău, glăsui fratele mai mare al lui Obierika. Dar ce este bun pentru unii este rău pentru alţii. La Umunso nu se tocmesc deloc, nici măcar cu beţişoare de mătură. Mirele aduce întruna un sac de *cowri* după altul, pînă cînd socrii îi spun să se oprească. Este un obicei rău, fiindcă duce întotdeauna la gîlceavă.

— Lumea este mare, zise Okonkwo. Ba eu am auzit că în unele triburi, copiii unui bărbat aparţin nevestei lui şi familiei acesteia.

— Asta nu-i cu putinţă, grăi Machi. Atunci poţi tot atît de bine să spui că femeia stă deasupra bărbatului cînd fac copii.

— Este ca povestea oamenilor albi care, după cum merge vorba, sînt albi ca bucata asta de cretă, zise Obierika. Întinse o bucată de cretă pe care fiece bărbat o ţinea în *obi*, pentru ca musafirii să tragă linii pe jos înainte de a mînca nuci de cola. Şi se mai spune că oamenii ăştia albi nu au degete la picioare.

— Şi nu i-ai văzut niciodată ? întrebă Machi.

— Tu i-ai văzut ?

— Unul din ei trece adesea pe aici, zise Machi. Se numeşte Amadi.

Cei care-l cunoşteau pe Amadi rîseră. Era un lepros şi în cuvinte mai frumoase leprei i se spunea „piele albă".

CAPITOLUL IX

PENTRU PRIMA oară în trei nopţi, Okonkwo a izbutit să doarmă. S-a trezit o dată la miezul nopţii şi gîndul i se duse la ultimele trei zile fără să-l facă să se simtă stînjenit. Începu să se întrebe de ce oare se simţise astfel, ca un om care se miră ziua-n amiaza mare de ce visul i s-a părut atît de înfricoşător în timpul nopţii. Se întinse şi se scărpină pe coapsă unde îl pişcase un ţînţar cît dormise. Un altul îi bîzîia lîngă urechea dreaptă. Îşi dădu o palmă peste ureche, sperînd că l-a omorît. De ce oare ţînţarii caută întotdeauna urechea ? Cînd era copil, mama lui i-a spus

o poveste despre asta. Dar era o poveste la fel de neghioabă ca toate poveştile femeilor. Ţînţarul, spunea ea, ceruse Urechea în căsătorie, la care Urechea s-a tăvălit pe jos de rîs. „Cît crezi c-o s-o mai duci ?" întrebă ea. „Eşti deja un schelet". Umilit, Ţînţarul şi-a văzut mai departe de drum şi ori de cîte ori îi tăia calea Urechii, îi amintea că tot mai trăieşte.

Okonkwo se întoarse pe o parte şi adormi din nou. Dimineaţa fu trezit de cineva care bătea la uşă.

— Cine este ? bombăni el. Ştia că trebuie să fie Ekwefi. Dintre toate cele trei neveste, Ekwefi era singura care avea îndrăzneala să bată la uşa lui.

— Ezinma e pe moarte, se auzi glasul lui Ekwefi, şi în aceste cuvinte erau cuprinse toată tristeţea şi amărăciunea vieţii ei.

Okonkwo sări jos din pat, trase zăvorul şi alergă la coliba lui Ekwefi. Ezinma zăcea dîrdîind pe o rogojină, lîngă un foc dogoritor pe care mama ei îl ţinuse aprins toată noaptea.

— Asta-i *iba*, zise Okonkwo luîndu-şi toporişca şi îndreptîndu-se spre tufişuri să adune frunzele, ierburile şi coaja de copac necesare la pregătirea leacului pentru *iba*. Ekwefi îngenunche lîngă copilul bolnav, punîndu-i din cînd în cînd palma pe fruntea asudată şi fierbinte.

Ezinma era singurul copil şi ea însemna totul pentru mama ei. Foarte adesea, Ezinma hotăra ce mîncare să pregătească mama sa. Ekwefi îi dădea chiar şi astfel de bunătăţi cum ar fi ouăle, pe care copiii rareori aveau îngăduinţa să le mănînce, fiindcă o asemenea hrană îi ispitea să fure. Într-o zi, în timp ce Ezinma mînca un ou, Okonkwo veni

pe neaşteptate din coliba lui. Nu-i veni să-şi creadă ochilor şi se jură s-o snopească pe Ekwefi dacă mai îndrăzneşte altădată să dea ouă copilei. Însă era cu neputinţă să-i refuzi Ezinmei ceva. După dojana tatălui său, pofta de ouă îi crescu şi mai mult. Îi plăcea mai presus de orice taina în care le mînca acum. Maică-sa o ducea întotdeauna în odaia lor de dormit şi închidea uşa.

Ezinma nu-i spunea mamei *Nne*, ca toţi copiii. O striga pe nume, Ekwefi, aşa cum o striga tatăl ei şi ceilalţi oameni mari. Apropierea dintre ele nu era numai cea dintre mamă şi copil. Ea se asemăna cu prietenia dintre cei de aceeaşi vîrstă, care era sporită de mici urzeli, cum ar fi mîncatul ouălor în odaia de dormit.

Ekwefi suferise destule în viaţa ei. Dăduse naştere la zece copii şi nouă dintre ei muriseră în copilărie, de obicei înainte de a împlini trei ani. Îngropînd un copil după altul, obida ei se prefăcu în deznădejde şi apoi într-o împăcare înfricoşătoare. Venirea pe lume a copiilor, care trebuie să fie cea mai înaltă împlinire a unei femei, deveni pentru Ekwefi o grea caznă a trupului, lipsită de orice făgăduială. Ceremonia punerii numelui după şapte săptămîni de tîrg deveni un ritual fără nici o noimă. Deznădejdea ei crescîndă îşi găsi oglindirea în numele ce le dădea copiilor. Unul din aceste nume era un strigăt îndurerat, Onwumbiko — „Moarte, fie-ţi milă". Dar moartea nu a luat-o în seamă. Onwumbiko a murit în luna a cincisprezecea. A urmat o fată, Ozoemena — „Să nu se întîmple din nou". A murit în luna a unsprezecea, şi alţii doi după ea. Atunci Ekwefi s-a înverşunat şi-şi numi nou-născutul Onwuma — „Facă moartea ce-o pofti". Şi moartea făcu precum îi fu voia.

După moartea celui de-al doilea copil al lui Ekwefi, Okonkwo se duse la un vraci care ghicea viitorul prin mijlocirea Oracolului Afa, ca să afle ce se petrece. Vraciul îi spuse că pruncul este un *ogbanje*, unul din acei copii blestemaţi care după ce mureau intrau în pîntecele mamei lor ca să se nască din nou.

— Cînd nevastă-ta rămîne din nou însărcinată, să nu doarmă în coliba ei, îl povăţui el. Să se ducă să stea la neamurile ei. În acest chip va scăpa de piaza rea şi va curma firul necurat al naşterii şi al morţii.

Ekwefi făcu precum i se spusese. Îndată ce rămase însărcinată, se duse să stea la bătrîna ei mamă, în alt sat. Acolo a venit pe lume cel de-al treilea copil, care în a opta zi a fost tăiat împrejur. Nu s-a întors la Okonkwo decît cu trei zile înainte de ritualul dării numelui. Noul-născut căpătă numele Onwumbiko.

Pe Onwumbiko nu l-au îngropat după datină cînd a murit. Okonkwo a chemat un alt vraci, căruia i se dusese vestea pentru cunoştinţele sale întinse despre copiii *ogbanje*. Se numea Okagbue Uyanwa. Okagbue era o fiinţă cu totul aparte: înalt, cu o barbă stufoasă şi capul pleşuv. Avea pielea deschisă la culoare, iar ochii îi erau roşii şi strălucitori. Întotdeauna scrîşnea din dinţi cînd îi asculta pe cei care veneau să-şi spună păsul. Îi puse lui Okonkwo cîteva întrebări despre copilul mort. Toţi vecinii şi neamurile care veniseră să jelească se adunară în jurul lor.

— În ce zi a săptămînii de tîrg a venit pe lume ? întrebă el.

— *Oye,* răspunse Okonkwo.

— Şi a murit în dimineaţa asta ?

Okonkwo zise că da, şi abia atunci îşi dădu seama pentru prima oară că pruncul murise în aceeaşi zi a săptămînii în care se născuse. Vecinii şi neamurile văzură şi ei potrivirea, şi îşi spuseră că este cît se poate de grăitoare.

— Unde te culci cu nevasta, la tine în *obi* sau în coliba ei ? se interesă vraciul.

— În coliba ei.

— În viitor s-o chemi la tine în *obi.*

Apoi vraciul porunci să nu ţină doliu pentru copilul mort. Scoase un brici ascuţit din traista de piele de capră atîrnată de umărul stîng şi începu să ciopîrţească cadavrul. Apoi, ţinîndu-l de gleznă şi tîrîndu-l pe pămînt în spatele lui, îl duse să-l îngroape în Pădurea Rea. În acest chip, o să se gîndească bine înainte de a veni din nou, doar dacă nu cumva era unul din cei încăpăţînaţi, care se întorceau purtînd semnele cuţitului — un deget lipsă sau poate o dungă neagră unde îl tăiase briciul vraciului.

Cînd a murit Onwumbiko, sufletul lui Ekwefi se umpluse de obidă. Prima nevastă a bărbatului ei adusese pe lume trei fii voinici şi sănătoşi. Cînd a dat naştere celui de-al treilea băiat la rînd, Okonkwo a jertfit o capră în cinstea ei, după cum era datina. Ekwefi n-avea decît gînduri bune pentru ea. Dar ajunsese să simtă atîta amărăciune din pricina propriului ei *chi,* încît nici nu se mai putea bucura de norocul altora. Aşa se face că în ziua cînd mama lui Nwoye sărbători naşterea celor trei fii cu alai şi muzică, Ekwefi era singura fiinţă dintre mesenii fericiţi care purta o umbră pe chip. Nevasta soţului ei socoti asta drept răutate, după cum era obiceiul nevestelor. Cum putea să ştie că amărăciunea lui Ekwefi nu se vărsa asupra altora, ci în propriul ei suflet şi că ea nu îi învinuia pe alţii pentru norocul lor, ci pe zeul ei care, rău fiind, nu-i aducea nici un strop de noroc.

În cele din urmă se născu Ezinma, şi deşi bolnăvicioasă, ea părea hotărîtă să trăiască. La început, Ekwefi o primi aşa cum îi primise şi pe ceilalţi, cu o resemnare fără nădejde. Dar cînd ajunse să aibă patru, cinci şi apoi şase ani, dragostea de mamă renăscu în sufletul ei şi odată cu dragostea se iviră şi grijile. Era hotărîtă să-şi ajute copilul să se înzdrăvenească şi i se dărui trup şi suflet. Din cînd în cînd, era răsplătită de răstimpuri în care Ezinma, întremată, clocotea de energie, aidoma vinului proaspăt de palmier. În asemenea clipe, ea părea să fie în afara oricărei primejdii. Dar pe neaşteptate, cădea din nou bolnavă. Toţi ştiau că este *ogbanje.* Aceste treceri de la boală la sănătate erau cît se poate de grăitoare la copiii de felul ei. Dar trăise atîta încît poate că se hotărîse să rămînă în viaţă. Unii dintre ei osteneau pînă la urmă să se tot nască şi să moară, sau li se făcea milă de mama lor şi rămîneau în viaţă. Ekwefi credea din tot sufletul că Ezinma venise ca să trăiască. Credea fiindcă numai credinţa îi mai dădea vieţii ei vreun înţeles. Şi această credinţă i se întărise cînd un vraci dezgropase *iyi-uwa* Ezinmei cu aproape un an în urmă. Atunci toată lumea s-a încredinţat că ea va trăi, fiindcă legă-

tura ei cu copiii *ogbanje* fusese ruptă. Ekwefi prinse din nou curaj. Era însă atît de îngrijorată de soarta fiicei sale încît nu-şi putea învinge teama pe de-a-ntregul. Şi deşi credea că *iyi-uwa* ce fusese dezgropată era adevărată, nu putea trece cu vederea faptul că unii copii, pe drept cuvînt răi, îi amăgeau uneori pe oameni făcîndu-i să dezgroape una mincinoasă.

Iyi-uwa Ezinmei însă păruse a fi cea adevărată : o pietricică netedă învelită într-o cîrpă murdară. Bărbatul care o dezgropase era acelaşi Okagbue cunoscut în tot clanul pentru ştiinţa lui în această privinţă. La început, Ezinma nu voise să-l ajute. Dar asta era de aşteptat. Nici un *ogbanje* nu-şi dădea cu uşurinţă taina în vileag şi cei mai mulţi n-o făceau niciodată pentru că mureau tineri, înainte de a li se putea pune întrebări.

— Unde ţi-ai îngropat *iyi-uwa ?* o întrebase Okagbue pe Ezinma. Avea nouă ani atunci şi se întrema după o boală grea.

— Ce este *iyi-uwa ?* întrebase ea la rîndul ei.

— Ştii tu ce este. Ai îngropat-o undeva în pămînt ca să poţi muri şi să te întorci din nou s-o chinuieşti pe maică-ta.

Ezinma se uită la mama ei, ai cărei ochi trişti, şi rugători erau aţintiţi asupra ei.

— Răspunde îndată la întrebare, urlă Okonkwo care stătea în picioare lîngă ea. Toată familia, precum şi o parte din vecini, se aflau acolo.

— Las-o pe seama mea, îl potoli vraciul pe Okonkwo, cu un glas liniştit şi plin de încredere. Se întoarse din nou spre Ezinma. Unde ţi-ai îngropat *iyi-uwa ?*

— Unde se îngroapă copiii, răspunse ea şi un murmur străbătu rîndurile privitorilor tăcuţi.

— Hai atunci şi arată-mi locul, glăsui vraciul.

Mulţimea porni cu Ezinma în frunte şi Okagbue în urma ei. Venea apoi Okonkwo urmat de Ekwefi. Cînd ajunse la drumul mare, Ezinma o luă la stînga, ca şi cum ar fi mers la pîrîu.

— Da' ai spus că este acolo unde se îngroapă copiii ! se miră vraciul.

— Nu, răspunse Ezinma, al cărei sentiment de importanţă se vedea din mersul ei ţanţoş. Uneori o lua la fugă şi apoi se oprea pe neaşteptate. Mulţimea o urma în tăcere. Femei şi copii, care se întorceau de la izvor cu oale cu apă pe cap, se întrebau ce se petrece, pînă cînd, văzîndu-l pe Okagbue, bănuiră că trebuie să fie ceva în legătură cu *ogbanje*. Şi toţi o cunoşteau foarte bine pe Ekwefi şi pe fata ei.

Cînd ajunse la înaltul copac *udala*, Ezinma o luă la stînga spre tufişuri şi mulţimea o urmă. Fiind mică, ea îşi croia drum printre copaci şi liane mult mai lesne decît cei care o însoţeau. Savana se trezea la viaţă de zgomotul paşilor strivind frunzele uscate, vreascurile, şi de trosnetul ramurilor de copac pe care le îndepărtau din cale. Ezinma se afunda din ce în ce mai mult în pădure şi mulţimea o însoţea. Apoi, deodată, se întoarse şi o luă înapoi spre drum. Toţi se opriră făcîndu-i loc să treacă şi apoi o porniră după ea în şir.

— Dacă ne faci să batem tot drumul degeaba, o să-ţi trag o chelfăneală să te înveţi minte, o ameninţă Okonkwo.

— Ţi-am spus s-o laşi în pace. Ştiu eu cum să-i iau, zise Okagbue.

Ezinma îi duse înapoi la drum, se uită la stînga şi la dreapta şi o luă apoi la dreapta. Aşa ajunseră din nou acasă.

— Unde ţi-ai îngropat *iyi-uwa?* întrebă Okagbue cînd în cele din urmă Ezinma se opri în faţa *obi*-ului tatălui său. Glasul lui Okagbue era neschimbat : liniştit şi plin de încredere.

— Este aproape de portocalul acela, răspunse Ezinma.

— Şi de ce n-ai spus aşa de la început, fiică afurisită a lui Akalogoli ? sudui Okonkwo plin de mînie. Vraciul nu-l băgă în seamă.

— Vino şi arată-mi locul întocmai, îi ceru el Ezinmei liniştit.

— Aici este, spuse ea cînd ajunseră la copac.

— Arată locul cu degetul, zise Okagbue.

— Aici este, repetă Ezinma atingînd pămîntul cu degetul. Okonkwo se ţinea aproape, furios precum tunetul în anotimpul ploilor.

— Aduceţi-mi o sapă, ceru Okagbue.

Cînd Ekwefi veni cu sapa, el pusese deoparte traista de piele de capră, se dezbrăcase de veşmîntul larg ce-l purta şi rămăsese doar cu o fîşie lungă şi îngustă de pînză înfăşurată în jurul taliei, ca un chimir, şi petrecută apoi printre picioare şi legată de brăcinar pe la spate. Se puse îndată pe lucru, săpînd o groapă în locul arătat de Ezinma. Vecinii stăteau roată în jur şi priveau groapa care se adîncea din ce în ce mai mult. Pămîntul negru de deasupra lăsă curînd să se vadă lutul roşu aprins cu care femeile frecau pardoseala şi pereţii colibelor. Okagbue muncea neostenit şi

în tăcere, iar spatele îi lucea de sudoare. Okonkwo stătea lîngă groapă. Îi spuse lui Okagbue să urce şi să se odihnească, în timp ce el va da o mînă de ajutor. Însă Okagbue zise că nu este încă ostenit.

Ekwefi se duse în coliba ei să gătească *yam*-i. Soţul ei adusese mai mulţi *yam*-i ca de obicei, fiindcă vraciul trebuia ospătat. Ezinma o însoţi, ajutînd-o să pregătească legumele.

— Sînt prea multe legume, remarcă ea.

— Nu vezi că oala este plină cu *yam*-i ? întrebă Ekwefi. Şi ştii doar că frunzele rămîn mici după ce le fierbi.

— Da, zise Ezinma, din pricina asta şopîrla-şarpe şi-a omorît mama.

— Chiar aşa, glăsui Ekwefi.

— I-a dat mamei sale şapte coşuri cu legume ca să le gătească şi la urmă au rămas numai trei. De aceea a omorît-o, spuse Ezinma.

— Nu aşa se sfîrşeşte povestea.

— Ah, da, mi-am amintit. A adus şi ea alte şapte coşuri şi le-a gătit singură. Şi din nou au rămas numai trei. De aceea şi-a pus şi ea capăt zilelor.

Afară, lîngă *obi*, Okagbue şi Okonkwo săpau groapa ca să găsească locul unde Ezinma îşi ascunsese *iyi-uwa*. Vecinii şedeau roată şi priveau. Groapa era acum atît de adîncă, încît cel care săpa nu se mai vedea. Se vedea numai pămîntul roşu pe care îl arunca sus pe mormanul din ce în ce mai înalt. Fiul lui Okonkwo, Nwoye, stătea lîngă marginea gropii, căci voia să vadă tot ce se întîmplă.

Okagbue luase din nou sapa de la Okonkwo. Muncea ca de obicei, fără să scoată o vorbă. Vecinii şi nevestele lui Okonkwo tăifăsuiau. Copiii se plictisiseră privind, şi acum se jucau.

Deodată, Okagbue sări afară din groapă cu sprinteneala unui leopard.

— Acum este foarte aproape, anunţă el. Am simţit-o.

Spusele lui pricinuiră o mare însufleţire, şi cei care şedeau săriră în picioare.

— Cheamă-ţi nevasta şi copilul, îi spuse el lui Okonkwo. Dar Ekwefi şi Ezinma auziseră zarva şi veniră în fugă să vadă ce se petrece.

Okagbue coborî din nou în groapa înconjurată acum de privitori. După alte cîteva lovituri de sapă, dădu de *iyi-uwa*. O ridică atent cu sapa şi o azvîrli afară. Cînd o aruncă, vreo cîteva femei o luară la fugă de teamă. Dar curînd veniră înapoi şi toţi se holbau la zdreanţă de la o depărtare ce-i punea în afara primejdiei. Okagbue ieşi din groapă, şi fără să spună o vorbă, sau fără măcar să arunce o privire celor din jur, se duse la traista de piele de capră, scoase din ea două frunze şi începu să le mestece. După ce le-a înghiţit, apucă zdreanţa cu mîna stîngă şi începu s-o deznoade. Şi atunci pietricica netedă şi lucioasă căzu. El o ridică.

— Este a ta ? o întrebă el pe Ezinma.

— Da, răspunse ea. Toate femeile ţipară de bucurie, căci necazurile lui Ekwefi se sfîrşiseră pînă la urmă.

Toate acestea se petrecuseră de un an şi mai bine şi de atunci Ezinma nu mai fusese bolnavă. Şi apoi, deodată, în puterea nopţii, începu s-o ia

cu frig şi să dîrdîie. Ekwefi o aduse lîngă vatră, îi întinse rogojina pe jos şi aţîţă focul. Dar îi era din ce în ce mai rău. Îngenunchind lîngă ea şi punîndu-i palma pe fruntea asudată şi fierbinte, ea înălţă o mie de rugi. Măcar că nevestele soţului ei susţineau că nu este decît *iba*, ea nu le auzea.

Okonkwo se întoarse din tufişuri ducînd pe umărul stîng o legătură mare de ierburi şi frunze, rădăcini şi scoarţă de copaci şi arbuşti tămăduitori. Intră în coliba lui Ekwefi, puse jos greutatea şi se aşeză.

— Dă-mi o oală, zise el, şi lasă copila în pace.

Ekwefi se duse să aducă vasul, iar Okonkwo alese tot ce era mai bun din legătură în proporţiile cuvenite şi-l tăie mărunt. Puse totul în vas, iar Ekwefi turnă puţină apă în el.

— Ajunge atît ? întrebă ea după ce turnase aproape jumătate din apa din castron.

— Încă puţin... Am spus *puţin*. Eşti surdă ? se răsti Okonkwo la ea.

Ea puse oala pe foc, iar Okonkwo îşi luă toporişca să se întoarcă la el în *obi*.

— Ai mare grijă de oală, îi spuse el plecînd, şi să n-o laşi cumva să dea în foc. Dacă dă în foc, îşi pierde tăria. Se duse la coliba lui, iar Ekwefi se puse să păzească vasul cu leacuri, de parcă ar fi fost şi el un copil bolnav. Privirile ei se îndreptau întruna de la Ezinma la oala de pe foc şi înapoi la Ezinma.

Cînd socoti că leacul fiersese de-ajuns, Okonkwo se întoarse. Îl cercetă şi hotărî că e gata.

— Adu un scăunel scund pentru Ezinma, şi o rogojină groasă, porunci el.

Luă oala de pe foc şi o aşeză în faţa scăunelului. Apoi o trezi pe Ezinma şi o puse pe scăunel cu picioarele deasupra oalei din care ieşeau aburi. Rogojina cea groasă fu aruncată peste Ezinma. Aceasta se zbătu să scape de aburul înăbuşitor care o copleşea, dar o ţineau bine pe scăunel. Începu să plîngă.

Cînd în sfîrşit ridicară rogojina de pe ea, era leoarcă de sudoare. Ekwefi o şterse cu o cîrpă, iar ea se întinse pe o rogojină uscată şi peste puţin timp adormi.

CAPITOLUL X

O MARE MULŢIME de oameni începu să se adune pe *ilo*-ul satului de îndată ce căldura soarelui slăbise şi nu-ţi mai ardea trupul. Cele mai multe serbări obşteşti aveau loc la ceasul acela din zi, încît, chiar dacă se spunea că o serbare începe „după masa de la amiază", toată lumea înţelegea că ea o să înceapă mult mai tîrziu, cînd căldura soarelui se domolea.

După felul cum mulţimea stătea în picioare sau jos, se vedea limpede că este o serbare pentru bărbaţi. Erau multe femei, dar ele priveau de pe margine, ca nişte musafiri nepoftiţi. Bărbaţii de seamă şi bătrînii şedeau pe scăunele, aşteptînd să înceapă judecata. În faţa lor, un şir de scăunele pe care nu şedea nimeni. Cu totul erau nouă scăunele. Două grupuri mici de oameni stăteau

la o depărtare bună în spatele scăunelelor, faţă în faţă cu bătrînii. Într-un grup erau trei bărbaţi, iar în celălalt trei bărbaţi şi o femeie. Femeia se numea Mgbafo şi cei trei bărbaţi care o însoţeau erau fraţii ei. De partea cealaltă se aflau bărbatul ei, Uzowulu şi neamurile lui. Mgbafo şi fraţii ei stăteau încremeniţi ca nişte statui, pe chipurile cărora sculptorul întipărise sfidarea. Uzowulu şi rudele lui, în schimb, şuşoteau între ei. Păreau că şuşotesc, dar de fapt vorbeau cît îi ţinea gura. Toată lumea vorbea. Ai fi zis că eşti la piaţă. Din depărtare, părea o zarvă mare purtată de vînt.

Un gong de fier răsună, făcînd mulţimea să se înfioare în aşteptare. Toate privirile se îndreptară spre casa oamenilor *egwugwu*. Bang, bang, bang, bang sună gongul şi un fluier puternic slobozi un sunet ascuţit. Apoi se auziră glasurile răguşite ale oamenilor *egwugwu*, care te umpleau de teamă şi respect. Valul de oameni se lovi de femei şi copii care se dădură înapoi cuprinşi de spaimă. Dar frica nu ţinu decît o clipă. Se aflau şi aşa destul de departe acolo unde stăteau, şi aveau timp s-o ia la goană dacă vreunul din *egwugwu* ar fi venit spre ei.

Toba bătu din nou şi fluierul sună. Din lăcaşul oamenilor *egwugwu* se auzea acum un vacarm nemaipomenit de glasuri ce cîntau. *Aru oyim de de de dei!* răsuna pretutindeni cînd spiritele strămoşilor, care tocmai se înălţaseră din pămînt, se salutau în limba lor neînţeleasă. Casa oamenilor *egwugwu*, unde se iviseră spiritele, se afla în faţa pădurii, departe de mulţime, care nu-i vedea decît spatele împodobit cu motive şi desene

în multe culori, aranjate simetric și făcute de femei alese în acest scop la intervale regulate. Aceste femei nu vedeau niciodată interiorul colibei. Nici o femeie nu-l văzuse vreodată. Curățau și vopseau pereții pe dinafară, sub supravegherea bărbaților. Dacă își închipuiau ce este înăuntru, păstrau acest lucru pentru ele. Nici o femeie nu punea vreodată întrebări despre cel mai straşnic și mai tainic cult al tribului.

Aru oyim de de de dei! — strigătul înconjura coliba întunecată și zăvorîtă, aidoma unor limbi de foc. Spiritele ancestrale erau slobozite. Acum gongul de fier răsuna întruna, iar în vacarmul acesta se distingea sunetul ascuțit și neistovit al fluierului.

Atunci se iviră oamenii *egwugwu*. Femeile și copiii slobozirǎ un țipăt și o luară la sănătoasa. Era o pornire instinctivă. O femeie fugea îndată ce se ivea un *egwugwu*. Iar cînd nouă din cele mai mari spirite mascate ale clanului ieșeau împreună, ca în ziua aceea, priveliștea era de-a dreptul înfricoșătoare. Chiar și Mgbafo o luă la sănătoasa și trebui să fie adusă înapoi cu forța de frații ei.

Fiecare din cei nouă *egwugwu* întruchipa un sat al tribului. Căpetenia lor se numea Pădure Rea. Din capul lui ieșea un fum gros.

Cele nouă sate ale Umuofiei crescuseră din cei nouă fii ai primului tată al tribului. Pădure Rea întruchipa satul Umueru sau pe copiii lui Eru, cel mai mare din cei nouă fii.

— *Umuofia kwenu!* strigă un *egwugwu* din fruntea lor, străpungînd aerul cu brațele sale de rafie. Bătrînii răspunseră *Yaa!*

— *Umuofia kwenu!*

— *Yaa!*

— *Umuofia kwenu!*

— *Yaa!*

Pădure Rea înfipse atunci în pămînt capătul ascuțit al toiagului său care zornăia. Și acesta începu să se clatine și să zdrăngănească de parcă era făcut din metal însuflețit. Luă loc pe primul din cele nouă scăunele libere, iar ceilalți opt *egwugwu* începură să se așeze după el, în ordinea vîrstei.

Nevestele lui Okonkwo și poate și alte femei ar fi putut băga de seamă că cel de-al doilea *egwugwu* avea mersul sprinten al lui Okonkwo. Și ar mai fi putut vedea că Okonkwo nu se afla printre fruntașii satului și bătrînii care ședeau în spatele celor nouă *egwugwu*. Dar dacă înțeleseră toate acestea, păstraseră taina pentru ele. *Egwugwu*-ul cu mers sprinten era unul din părinții răposați ai tribului. Avea o înfățișare înfricoșătoare, cu trupul din rafie afumată, cu o mască lată de lemn vopsit în alb, în afară de scobiturile rotunde ale ochilor și dinții de cărbune mari cît degetele unui om. Pe cap avea două coarne puternice.

După ce toți *egwugwu* se așezară și sunetul nenumăraților clopoței și zdrăngănele de pe trupurile lor se domoli, Pădure Rea cuvîntă către cele două grupuri care stăteau în fața lor.

— Trup al lui Uzowulu, fii binevenit! glăsui el.

Cînd vorbeau oamenilor, spiritele îi numeau întotdeauna „trup". Uzowulu făcu o plecăciune

și atinse pămîntul cu mîna dreaptă, în semn de supunere.

— Tatăl nostru, mîna mea a atins pămîntul, spuse el.

— Trup al lui Uzowulu, mă cunoști ? întrebă spiritul.

— Cum aș putea să te cunosc, tată ? Tu ești mai presus de putința noastră de cunoaștere.

Apoi, Pădure Rea se întoarse spre ceilalți și cuvîntă către cel mai mare dintre cei trei frați.

— Trup al lui Odukwe, fii binevenit, zise el, și Odukwe se plecă și atinse pămîntul. Apoi începu ascultarea pricinei.

Uzowulu păși în față și-și înfățișă necazul.

— Femeia aceea care stă acolo este nevasta mea, Mgbafo. M-am căsătorit cu ea plătind cu banii și cu *yam*-ii mei. Nu datorez nimic rudelor mele din partea nevestei. Nu le datorez nici un *yam*. Nici măcar un *coco-yam*. Într-o dimineață, trei de-ai lor au venit la mine acasă, m-au bătut măr și mi-au luat nevasta și copiii. Asta s-a întîmplat în anotimpul ploilor. În zadar am așteptat ca nevasta să se întoarcă acasă. În cele din urmă, m-am dus la cumnații mei și le-am spus : „V-ați luat sora înapoi. Nu eu am gonit-o. Voi singuri ați luat-o. Rînduiala cere să dați înapoi dota". Dar frații neveste-mi au zis că nu au ce vorbi cu mine. De aceea am înfățișat pricina părinților clanului. Asta-i tot ce-am avut de spus. Mă închin vouă.

— Ai grăit bine, zise căpetenia *egwugwu*. Să-l ascultăm și pe Odukwe. Poate că și el o să grăiască la fel de bine.

Odukwe era scund și gras. Pășind în față, se închină spiritelor, și își începu istorisirea.

— Cumnatul meu v-a spus că ne-am dus la el acasă, l-am bătut măr și am luat-o pe sora noastră și pe copiii ei. Toate acestea sînt adevărate. V-a spus că a venit să-și ia înapoi dota și că noi n-am vrut să i-o dăm. Și asta e adevărat. Cumnatul meu, Uzowulu, este o fiară. Sora mea a trăit cu el nouă ani. În toți acești nouă ani n-a trecut nici măcar o zi fără ca el să-și bată nevasta. Am încercat în nenumărate rînduri să punem capăt certurilor lor, și de fiecare dată vinovatul era Uzowulu.

— E o minciună ! țipă Uzowulu.

— Acum doi ani, urmă Odukwe, cînd era borțoasă, a bătut-o pînă a pierdut sarcina.

— E o minciună ! A pierdut sarcina după ce s-a culcat cu iubitul ei.

— Trup al lui Uzowulu, rămîi cu bine, zise Pădure Rea făcîndu-l să tacă. Care iubit se culcă cu o femeie grea ? Un murmur de încuviințare străbătu mulțimea. Odukwe continuă :

— Anul trecut, cînd sora mea se întrema după boală, a bătut-o din nou, și dacă vecinii n-ar fi sărit s-o scape, ar fi omorît-o. Aflînd noi asta, am făcut așa cum vi s-a povestit aici. Rînduiala Umuofiei cere ca atunci cînd o femeie fuge de la bărbat, acestuia să-i fie înapoiată dota. Dar în împrejurarea de față, ea a fugit ca să scape cu viață. Cei doi copii ai ei sînt ai lui Uzowulu. Noi nu punem la îndoială acest lucru, dar ei sînt prea mici ca să-și părăsească mama. Iar dacă, pe de altă parte, Uzowulu o să-și vină în

fire şi, aşa cum cere rînduiala o s-o roage să se întoarcă la el, ea va accepta cu înţelegerea că, dacă o mai bate cumva vreodată, îi vom reteza mădularul.

Mulţimea izbucni în hohote de rîs. Pădure Rea se ridică în picioare şi îndată se făcu linişte. Din cap i se înălţa un nor necurmat de fum. Se aşeză din nou şi chemă doi martori. Amîndoi erau vecinii lui Uzowulu şi ei întăriră cele spuse privitor la bătaie. Atunci Pădure Rea se ridică, scoase toiagul din pămînt şi-l înfipse din nou. Alergă cîţiva paşi spre cîrdul de femei; toate o rupseră la fugă înspăimîntate, doar ca să se întoarcă la locurile lor aproape îndată. Cei nouă *egwugwu* plecară să se sfătuiască în lăcaşul lor. Un răstimp îndelungat se aşternu liniştea. Apoi gongul de metal răsună şi se făcu auzit fluierul. Oamenii *egwugwu* se iviră iarăşi din lăcaşul lor de sub pămînt. Se închinară unul altuia şi se înfiinţară pe *ilo*.

— *Umuofia kwenu!* urlă Pădure Rea întorcîndu-se către bătrînii şi mai-marii tribului.

— *Yaa!* răspunse mulţimea cu un glas de tunet. Apoi din ceruri coborî liniştea care înghiţi zgomotul.

Pădure Rea începu să cuvînteze şi-n tot acest timp nimeni n-a scos o vorbă. Ceilalţi opt *egwugwu* erau muţi ca nişte statui.

— Am ascultat amîndouă părţile, grăi Pădure Rea. Datoria noastră nu este să-l învinovăţim pe unul sau să-l lăudăm pe altul, ci să punem capăt gîlcevii. Se întoarse spre ceata lui Uzowulu şi-şi îngădui cîteva clipe de tăcere.

— Trup al lui Uzowulu, bun găsit, spuse el.

— Tatăl nostru, mîna mea a atins pămîntul, răspunse Uzowulu atingînd pămîntul.

— Trup al lui Uzowulu, mă cunoşti?

— Cum aş putea să te cunosc, tată? Tu eşti mai presus de putinţa noastră de cunoaştere, răspunse Uzowulu.

— Eu sînt Pădure Rea. Ucid un om în ziua cînd îi este lumea mai dragă.

— Adevăr grăit-ai, încuviinţă Uzowulu.

— Du-te la cumnaţii tăi cu o oală de vin şi roag-o pe nevasta ta să se întoarcă la tine. Cînd un bărbat se războieşte cu o femeie, asta nu-i semn de vitejie. Se întoarse către Odukwe şi lăsă să treacă un scurt răgaz.

— Trup al lui Odukwe, bun găsit, zise el.

— Mîna mea este pe pămînt, răspunse Odukwe.

— Mă cunoşti?

— Nici un muritor nu poate să te cunoască.

— Eu sînt Pădure Rea, eu sînt Carne-uscată-care-ţi-umple-gura, eu sînt Foc-care-arde-fără-surcele. Dacă cumnatul tău îţi aduce vin, s-o laşi pe sora ta să se ducă cu el. Rămîi cu bine. Smulse toiagul din pămîntul tare şi îl înfipse din nou.

— *Umuofia kwenu!* urlă el, şi mulţimea răspunse.

— Nu văd de ce un fleac ca ăsta trebuie să ajungă în faţa oamenilor *egwugwu*, spuse un bătrîn către altul.

— Parcă nu ştii ce fel de om este Uzowulu? Nu vrea să asculte de nici o altă hotărîre, rosti celălalt.

În timp ce ei vorbeau, alte două grupuri se înfiinţară în faţa oamenilor *egwugwu* şi începu judecata într-o pricină grea privind împărţirea pămîntului.

CAPITOLUL XI

ÎNTUNERICUL NOPŢII era de nepătruns. În fiecare seară, luna răsărea din ce în ce mai tîrziu, iar acum se ivea numai în zorii zilei. Şi ori de cîte ori luna dădea uitării seara şi se înălţa la cîntatul cocoşilor, noaptea era neagră ca smoala.

Ezinma şi mama ei şedeau pe o rogojină întinsă pe jos, după ce mîncaseră *foo-foo* de *yam* şi fiertură de untişor. Un opaiţ cu ulei de palmier răspîndea o lumină gălbuie. Fără opaiţ ar fi fost cu neputinţă să mănînci. În întunecimea aceea nici nu mai ştiai unde ţi-e gura. În toate cele patru colibe din ograda lui Okonkwo ardea cîte un opaiţ şi fiecare colibă văzută din celelalte părea un ochi blînd de un galben palid, atîrnînd în întunericul nesfîrşit al nopţii.

Liniştea era întreruptă numai de ţîrîitul ascuţit al gîzelor, care făcea parte din viaţa nopţii, şi de zgomotul făcut de pisălogul şi piua lui Nwayieke, care pisa *foo-foo*. Nwayieke locuia patru ogrăzi mai încolo, şi toată lumea ştia că ea găteşte tîrziu. Toate femeile din apropiere cunoşteau sunetul făcut de piua şi pisălogul lui Nwayieke. Şi el făcea parte din noapte.

Okonkwo se ospătase cu mîncărurile nevestelor lui şi acum sta rezemat cu spatele de perete. Scotoci în traistă şi îşi scoase sticla cu tutun. O răsturnă în palma stîngă, dar nu ieşi nimic din ea. Lovi sticla de genunchi ca să scuture tutunul. Asta era întotdeauna necazul cu tutunul lui Okeke. Se umezea foarte repede şi conţinea prea mult salpetru. Okonkwo nu mai cumpărase tutun de la el de multă vreme. Numai Idigo se pricepea să macine bine tutunul de prizat. Însă nu demult acesta se îmbolnăvise.

Glasuri de-abia auzite, întrerupte din cînd în cînd de cîntece, ajungeau la urechea lui Okonkwo, venind din colibele nevestelor, căci fiecare femeie şi copiii ei istoriseau poveşti. Ekwefi şi fata ei, Ezinma, şedeau pe o rogojină întinsă pe jos. Era rîndul lui Ekwefi să spună o poveste.

Odată demult, începu ea, toate păsările au fost poftite la un ospăţ în cer. Era nespus de fericite şi începură să se pregătească pentru ziua cea mare. Îşi vopsiră trupul cu vopsea roşie din scoarţă de *cam* împodobindu-l cu desene frumoase făcute cu *uli*.

Broasca ţestoasă văzu toate aceste pregătiri şi curînd află despre ce este vorba. Nu se întîmpla nimc în lumea animalelor fără ca ea să nu prindă de veste. Şi era şireată nevoie mare. Îndată ce auzi de marea petrecere din cer, îi lăsa gura apă numai cînd se gîndea. Pe atunci bîntuia foametea şi Broasca ţestoasă nu mai mîncase cum se cuvine de două luni. Trupul îi zdrăngănea ca nişte beţe uscate în carapacea goală. De aceea începu să urzească planuri cum să ajungă în cer.

— Dar n-avea aripi, observă Ezinma.

— Ai răbdare, răspunse mama ei. Tocmai despre asta este vorba în poveste. Ţestoasa n-avea aripi, dar s-a dus la păsări şi le-a cerut îngăduinţa să meargă cu ele.

— Ştim noi ce-ţi poate pielea, spuseră păsările după ce au ascultat-o. Eşti şireată nevoie mare şi pe deasupra mai eşti şi nerecunoscătoare. Dacă îţi îngăduim să vii cu noi, curînd o să începi cu răutăţile tale.

— Nu mă cunoaşteţi, stărui Broasca. M-am schimbat. Am învăţat că cel care pricinuieşte necazuri altora îşi pricinuieşte necazuri lui însuşi.

Broasca avea vorba mieroasă, aşa încît nu trecu mult timp şi păsările încuviinţară că s-a schimbat şi fiecare îi dărui o pană din care ea şi-a făcut două aripi.

În sfîrşit, sosi şi ziua cea mare şi Ţestoasa s-a înfiinţat prima la locul de adunare. Cînd se strînseră toate păsările, o porniră împreună. Zburînd laolaltă cu ele, Ţestoasa era nespus de fericită şi gura nu-i tăcea o clipă, iar curînd a fost aleasă să vorbească în numele tuturor, căci glăsuia frumos.

— Nu trebuie să scăpăm din vedere un lucru foarte important, zise ea în timpul zborului. Cînd oamenii sînt poftiţi la o petrecere mare ca asta, îşi iau nume noi. Gazdele noastre din cer se vor aştepta ca şi noi să cinstim acest obicei vechi de veacuri.

Nici una din păsări nu auzise de acest obicei, dar ştiau că Ţestoasa, în ciuda neajunsurilor ei în alte privinţe, era o fiinţă care călătorise mult şi cunoştea obiceiurile diferitelor popoare,

Aşadar, fiecare din ele îşi luă un alt nume. După ce îşi puseră toate un nume, făcu şi Ţestoasa la fel. Ea urma să se cheme *Voi toţi*.

În sfîrşit, păsările ajunseră în cer şi gazdele lor fură nespus de fericite să le vadă. Ţestoasa, cu penajul ei în mii de culori, se ridică şi le mulţumi pentru invitaţie. Cuvîntarea ei fu atît de convingătoare, încît toate păsările se bucurau că au adus-o cu ele şi încuviinţau din cap la tot ce spunea ea. Gazdele lor o luară drept regele păsărilor, mai ales că arăta altfel decît celelalte.

După ce li se aduseră şi mîncară nuci de cola, gazdele cereşti puseră înaintea musafirilor lor cele mai gustoase bucate pe care le văzuse sau visase Ţestoasa vreodată. Supa li se servi fierbinte de pe foc şi chiar în oala în care fusese gătită. În ea pluteau bucăţi de carne şi peşte. Ţestoasa începu să adulmece zgomotos. Se aduse *yam* pisat şi supă de *yam* gătită cu ulei de palmier şi peşte proaspăt. Mai aveau şi oale cu vin de palmier. După ce s-a pus totul în faţa musafirilor, una din gazde păşi înainte şi gustă cîte puţin din fiecare vas. Apoi pofti păsările să se ospăteze. Dar Ţestoasa sări în picioare şi întrebă :

— Pentru cine aţi pregătit acest ospăţ ?

— Pentru voi toţi, răspunse gazda.

Ţestoasa se întoarse către păsări şi spuse :

— Vă amintiţi că numele meu este *Voi toţi*. După obiceiul de aici, vorbitorul este ospătat întîi şi ceilalţi după aceea. Vouă vi se va da de mîncare după ce isprăvesc eu.

Ea începu să mănînce, iar păsările bombăneau supărate. Oamenii cerului au crezut că așa este obiceiul la ele, să lase toate bucatele pentru regele lor. Și astfel Țestoasa se înfruptă cu ceea ce era mai bun și apoi bău două oale cu vin de palmier, încît se umflă de atîta mîncare și băutură și i se revărsă trupul din carapace.

Păsările se strînseră roată să mănînce ce mai rămăsese și să ciugulească resturile de carne de pe oase, pe care ea le aruncase peste tot pe jos. Unele erau prea mînioase ca să mănînce. Au hotărît să plece acasă cu stomacul gol. Dar, înainte de a pleca, fiecare își luă pana pe care o împrumutase Țestoasei. Și așa se trezi Țestoasa cu carapacea ei tare, umflată de mîncare și băutură, dar fără aripi ca să zboare acasă. Rugă păsările să-i trimită o vorbă soției sale, dar nici una n-a primit s-o ajute. În cele din urmă, Papagalul, care fusese mai mîniat decît celelalte, se răzgîndi deodată și primi să ducă el solia.

— Spune-i neveste-mi, zise Țestoasa, să scoată toate lucrurile moi din casă și să le întindă în ogradă ca să pot sări din cer fără a-mi primejdui prea mult viața.

Papagalul făgădui să ducă vorba, și apoi își luă zborul. Cînd ajunse însă la locuința Țestoasei, spuse soației acesteia să scoată toate lucrurile tari din casă. Așadar, ea scoase afară sapele, topoiștile, săgețile, puștile, pînă și tunul soțului ei. Țestoasa privi în jos și văzu că soața ei scoate lucrurile afară, dar era prea departe ca să vadă ce lucruri sînt. Cînd i se păru că totul este gata, își dădu drumul. Și se rostogoli, se tot rostogoli,

pînă cînd începu să se teamă că nu se va mai opri niciodată. Și atunci se prăbuși în ogradă cu o răbufnire ca de tun.

— A murit ? întrebă Ezinma.

— Nu, răspunse Ekwefi. Carapacea i s-a făcut bucățele. Însă în împrejurimi locuia un vraci vestit. Nevasta Țestoasei a trimis să-l cheme, iar el a adunat toate bucățelele de carapace și le-a lipit laolaltă. De aceea carapacea Țestoasei nu este netedă.

— Nu e nici un cîntec în poveste, remarcă Ezinma.

— Nu, răspunse Ekwefi. O să mă gîndesc la alta cu un cîntec. Dar acum e rîndul tău.

A fost odată ca niciodată, începu Ezinma. Țestoasa și Pisica au plecat să se războiască cu *yam*-ii — nu, nu începe așa. Odată demult, a fost o mare foamete în țara animalelor. Toate erau slabe și pricăjite, în afară de Mîță care era grasă și al cărei trup strălucea de parcă ar fi fost uns cu ulei...

Se opri, căci tocmai în clipa aceea un glas puternic și ascuțit rupse tăcerea nopții. Era Chielo, preoteasa lui Agbala care prevestea viitorul. Nu era nimic neobișnuit în asta. Din cînd în cînd, spiritul zeului punea stăpînire pe ea și atunci începea să facă profeții. În seara asta ea îi adresa profețiile și urările lui Okonkwo și de aceea toți cei din familia acestuia ascultau. Poveștile încetară.

— *Agbala do-o-o-o! Agbala ekeneo-o-o-o*, se auzi glasul ca un cuțit ascuțit tăind întunericul nopții. *Okonkwo! Agbala ekene gio-o-o-o! Agbala cholu ifu ada ya Ezinmao-o-o-o!*

La auzul numelui Ezinmei, Ekwefi săltă capul pe neaşteptate, aidoma unui animal care adulmecă moartea în aer. Îi zvîcni inima în piept de durere.

Preoteasa ajunsese acum în ograda lui Okonkwo şi vorbea cu el în faţa colibei. O ţinea una şi bună că Agbala vrea s-o vadă pe fiica lui, Ezinma. Okonkwo o rugă stăruitor să vină dimineaţa, fiindcă Ezinma dormea. Însă Chielo se făcu că nu aude ceea ce încerca el să-i spună, şi striga întruna că Agbala vrea s-o vadă pe fiica lui. Glasul ei era limpede ca metalul şi nevestele şi copiii lui Okonkwo auzeau din colibele lor tot ce vorbea. Okonkwo o tot ruga, spunînd că în vremea din urmă fata fusese bolnavă şi că doarme. Ekwefi duse copila în grabă în odaia lor de dormit şi o aşeză pe patul înalt de palmier.

Deodată, preoteasa ţipă.

— Bagă de seamă, Okonkwo ! îl ameninţă ea. Fereşte-te să te împotriveşti voinţei lui Agbala. Îndrăzneşte omul să vorbească atunci cînd vorbeşte un zeu ? Bagă de seamă !

Ieşi din coliba lui Okonkwo în ograda rotundă şi se îndreptă fără greş spre coliba lui Ekwefi. Okonkwo veni după ea.

— Ekwefi, strigă ea, Agbala te salută. Unde-i fiica mea Ezinma ? Agbala doreşte s-o vadă.

Ekwefi ieşi din colibă, ţinînd opaiţul în mîna stîngă. Cum bătea un vînticel uşor, ea făcu mîna dreaptă pîlnie ca să nu se stingă flacăra. Mama lui Nwoye, purtînd şi ea un opaiţ, ieşi din colibă. Copiii ei stăteau în întuneric în faţa colibei, privind ciudata întîmplare. Nevasta cea

mai tînără a lui Okonkwo ieşi şi ea afară şi se alătură celorlalţi.

— Unde vrea Agbala s-o vadă ? întrebă Ekwefi.

— Unde în altă parte decît în lăcaşul lui din coline şi peşteri ? răspunse preoteasa.

— Vin şi eu cu tine, zise Ekwefi cu hotărîre.

— *Tufia-a !* blestemă preoteasa cu glasul dogit, asemenea unui bubuit mîniat de tunet în anotimpul secetos. Cum cutezi, femeie, să vii în faţa puternicului Agbala după voia ta ? Fereşte-te, femeie, ca în mînia lui să nu te lovească. Adu-mi fata.

Ekwefi intră în colibă şi ieşi din nou cu Ezinma.

— Vino, fata mea, zise preoteasa. Te voi duce în cîrcă. În spatele maică-si, pruncul nu bagă de seamă că drumul e lung.

Ezinma începu să plîngă. Era obişnuită ca preoteasa să-i spună „fiica mea". Dar Chielo pe care o vedea acum în slaba lumină de un galben palid, era parcă o altă fiinţă.

— Nu plînge, fiica mea, spuse preoteasa, ca să nu se supere Agbala pe tine.

— Nu plînge, repetă şi Ekwefi, o să te aducă înapoi acuşica. O să-ţi dau nişte peşte să mănînci. Intră din nou în colibă şi coborî coşul negru ca funinginea, în care ţinea peştele uscat şi alte lucruri pentru gătit. Rupse o bucată în două şi i-o dădu Ezinmei care se ţinea de poalele ei.

— Nu te teme, spuse Ekwefi, mîngîindu-i capul care era ras pe alocuri astfel încît părul forma un model simetric.

Ieşiră din nou afară. Preoteasa se aplecă pe un genunchi şi Ezinma i se sui în cîrcă, ţinînd peştele strîns în mîna stîngă şi cu ochii înecaţi în lacrimi.

— *Agbala do-o-o-o ! Agbala ekeneo-o-o-o !...*

Chielo începu din nou să înalţe laude către zeul ei. Se răsuci pe călcîie şi trecu pe lîngă coliba lui Okonkwo, aplecîndu-se aproape de pămînt în dreptul streşinii. Acum Ezinma plîngea de-a binelea strigînd-o pe maică-sa. Cele două glasuri se pierdură în bezna nopţii.

Stînd şi uitîndu-se în partea de unde se auzeau glasurile, ca o găină al cărei pui este înşfăcat de un uliu, Ekwefi fu cuprinsă de o slăbiciune ciudată şi neaşteptată. Curînd, vocea Ezinmei se şterse şi doar Chielo se mai auzea îndepărtîndu-se din ce în ce mai mult.

— Ce-ai rămas aşa de parcă ţi-ar fi răpit-o ? întrebă Okonkwo îndreptîndu-se spre colibă.

— O s-o aducă înapoi curînd, spuse mama lui Nwoye.

Dar Ekwefi nu auzea aceste cuvinte de mîngîiere. Stătu o clipă nemişcată şi apoi, deodată, se hotărî. Trecu în grabă prin coliba lui Okonkwo şi ieşi afară.

— Unde te duci ? o întrebă el.

— Mă duc după Chielo, răspunse ea şi se făcu nevăzută în beznă. Okonkwo îşi drese glasul şi-şi scoase sticla cu tutun din traista de piele de capră ce se afla alături.

Glasul preotesei se auzea din ce în ce mai slab în depărtare. Ekwefi se grăbi să ajungă la cărarea principală şi o luă la stînga în direcţia

vocii. În întuneric, ochii nu-i slujeau la nimic. Dar îi fu lesne să afle cărarea nisipoasă mărginită pe amîndouă părţile de ramuri şi frunze umede. Începu să alerge ţinîndu-şi sînii cu mîinile ca să nu mai salte zgomotos. Se lovi cu piciorul stîng de un ciot şi o trecură fiorii. Semn rău. Alergă mai repede. Dar glasul lui Chielo era încă departe. Oare să fi alergat şi ea ? Cum de putea să meargă aşa de repede cu Ezinma în cîrcă ? Deşi noaptea era răcoroasă, Ekwefi începu să se încălzească de atîta goană. Tot timpul dădea de buruienile şi lianele înalte care năpădeau poteca. O dată se împiedică şi căzu. Abia atunci îşi dădu seama că preoteasa nu mai cînta şi tresări. Inima îi bătea să-i spargă pieptul şi ea rămase nemişcată. Atunci cîntul lui Chielo izbucni din nou, la numai cîţiva paşi în faţa ei. Însă Ekwefi nu putea s-o vadă. Îşi închise o clipă ochii şi-i deschise din nou, încercînd să scruteze întunericul. În zadar. Nu putea să vadă mai departe de lungul nasului.

Nu se zărea nici o stea, cerul fiind acoperit de nori de ploaie. Licuricii care sclipeau încoace şi încolo cu luminiţele lor verzui făceau ca bezna să pară şi mai adîncă. Cînd Chielo se oprea din cîntat pentru o clipă, noaptea fremăta de ţîrîitul ascuţit al gîzelor de pădure care împînzeau întunericul.

— *Agbala do-o-o-o !... Agbala ekeneo-o-o-o !...*

Ekwefi îşi tîra paşii în spate, nici prea aproape, dar nici prea mult în urmă. Bănuia că se îndreaptă către peştera sfîntă. Mergînd încet acum, avea răgaz să cugete. Ce va face cînd vor ajunge la peşteră ? Nu va cuteza să intre. O să

aştepte la gura peşterii, singură cuc, în locul acela de groază. Se gîndea la toate spaimele nopţii. Îşi aduse aminte de noaptea aceea de demult, cînd văzuse pe *Ogbu-agali-odu*, unul din spiritele rele slobozite în lume de vrăjile atotputernice pe care tribul le făcea în trecutul îndepărtat împotriva vrăjmaşilor, dar pe care acum uitaseră cum să le stăpînească. Ekwefi se întorcea de la izvor, cu mama ei, pe o noapte întunecoasă ca aceasta, cînd văzură licărirea lui zburînd spre ele. Şi-au aruncat vasele cu apă la pămînt şi s-au întins la marginea drumului, aşteptînd ca lumina răufăcătoare să coboare asupra lor şi să le ucidă. Atunci a fost singura dată cînd Ekwefi a văzut un *Ogbu-agali-odu*. Dar, măcar că se întîmplase de multă vreme, ori de cîte ori îşi aducea aminte de noaptea aceea, îi îngheţa sîngele în vine.

Glasul preotesei se auzea acum la răstimpuri mai mari, dar tot aşa de puternic. Aerul era rece şi îmbibat de rouă. Ezinma strănută. Ekwefi mormăi : „Să trăieşti". În aceeaşi clipă, preoteasa spuse şi ea : „Să trăieşti, fiica mea". Glasul Ezinmei din întuneric încălzi inima mamei sale. Abia îşi mai tîra picioarele de oboseală.

Atunci preoteasa scoase un ţipăt.

— Cineva se ţine pe urmele mele ! zise ea. De eşti spirit sau om, fie ca Agbala să-ţi radă scăfîrlia cu un brici bont ! Să-ţi sucească gîtul pînă-ţi vezi călcîiele !

Ekwefi rămase pironită locului. Cineva parcă îi şoptea : „Femeie, du-te acasă înainte ca Agbala să-ţi pricinuiască vreun rău". Dar nu

putea să plece. Stătu pînă ce Chielo mări distanţa dintre ele şi apoi o porni din nou pe urmele ei. Mersese atîta încît începu să simtă o uşoară amorţeală cuprinzîndu-i mădularele şi capul. Apoi îi încolţi în minte bănuiala că s-ar putea să nu meargă spre peşteră. Trebuie să fi trecut de ea demult. Poate că se îndreptau spre Umuachi, cel mai îndepărtat sat din clan. Acum glasul lui Chielo se auzea la răstimpuri tot mai lungi.

Lui Ekwefi i se părea că noaptea se mai luminase puţin. Norul se risipise şi se iviseră cîteva stele. Trecîndu-i supărarea, luna se pregătea probabil să răsară. Cînd luna răsărea noaptea tîrziu, oamenii spuneau că nu vrea să primească mîncarea, precum un bărbat ursuz care refuză să mănînce după ce s-a ciondănit cu nevasta.

— *Agbala do-o-o ! Umuachi ! Agbala ekene unuo-o-o !* Era întocmai aşa cum îşi închipuise Ekwefi. Preoteasa binecuvînta acum satul Umuachi. Abia îi venea să creadă că străbătuseră atîta cale. Cînd ieşiră la drumul mare în sat, lăsînd în urmă cărăruia îngustă din pădure, întunericul se mai rări şi se putea desluşi forma copacilor. Ekwefi îşi făcu ochii mici, încercînd să desluşească în beznă pe fata ei şi pe preoteasă, dar ori de cîte ori credea că le vede, umbra aceasta se topea îndată ca un bulgăre de întuneric. Amorţită, îşi urmă drumul.

Acum glasul lui Chielo se înălţa fără întrerupere, ca atunci cînd pornise. Ekwefi simţea că se află într-un loc deschis şi bănui că trebuie să fie *ilo*-ul sau cîmpul de joc al satului. Şi cu o tresărire, îşi mai dădu seama că Chielo nu

mai înainta. Da fapt, făcea cale-ntoarsă. Cît ai clipi din ochi, Ekwefi se dădu la o parte. Chielo trecu pe lîngă ea și o porniră îndărăt pe drumul pe care veniseră.

Fu un drum lung și anevoios, și mai tot timpul Ekwefi înainta ca un somnambul. Se vedea că luna răsare și deși nu se ivise încă pe cer, lumina ei risipise întunericul. Acum, Ekwefi putea desluși umbra preotesei și povara ei. Încetini pasul ca să mărească depărtarea dintre ele. Se temea de ce s-ar putea întîmpla dacă Chielo ar întoarce cumva capul pe neașteptate și ar vedea-o.

Se rugase să răsară luna. Dar acum, lumina palidă a lunii care se întrezărea, o înfricoșa mai mult decît întunericul. Totul părea însuflețit de chipuri abia ghicite, dintr-o altă lume, care se topeau sub privirile ei ațintite în întuneric, pentru ca apoi să se ivească din nou în alte forme. O clipă, Ekwefi se sperie așa de tare încît fu cît pe-aci s-o strige pe Chielo ca să simtă tovărășia și căldura omenească. Văzuse umbra unui bărbat cățărîndu-se într-un palmier, cu capul în jos și cu picioarele în sus. Dar chiar în clipa aceea glasul lui Chielo, care se afla sub vraja cîntecului, se înălță din nou și Ekwefi se înfioră căci nu era nimic omenesc în cîntul acela. Nu mai era nicidecum aceeași Chielo care stătea cu ea în piață și cumpăra uneori turte de fasole pentru Ezinma, căreia îi spunea fiica ei. Era altă femeie — preoteasa lui Agbala, Oracolul Colinelor și Peșterilor. Ekwefi își tîra pasii cuprinsă acum de o nouă spaimă. Zgomotul pașilor ei amorțiți părea să vină de la o altă ființă care mergea în urma ei. Își ținea brațele încrucișate pe sînii goi. Se lăsa o rouă deasă și aerul era rece. Îi era cu neputință să mai cugete, nici măcar despre spaimele nopții. Se tîra pe jumătate adormită, trezindu-se de-a binelea numai atunci cînd preoteasa cînta.

În cele din urmă, dădură de o cotitură și o luară spre peșteri. Din clipa aceea cîntul lui Chielo nu mai conteni. Se închina zeului ei întrebuințînd o sumedenie de nume — stăpînul viitorului, crainicul pămîntului, zeul care dobora un om cînd îi era viața mai dragă. Ekwefi se trezi și temerile ei adormite puseră din nou stăpînire pe ea.

Luna se înălțase acum și Ekwefi putea să le vadă deslușit pe Chielo și pe Ezinma. Era o minune cum de putea o femeie să ducă un copil așa de mare cu atîta ușurință și atîta amar de drum. Dar nu la asta se gîndea Ekwefi. Chielo nu era femeie în noaptea aceea.

— *Agbala do-o-o-o! Agbala ekeneo-o-o! Chi negbu madu ubosi ndu ya nato ya uto daluo-o-o!...*

Ekwefi putea desluși acum colinele înfiripîndu-se în lumina lunii. Formau un inel circular întrerupt într-un loc pe unde trecea cărarea ce ducea în mijlocul cercului.

Îndată ce preoteasa păși în acest cerc de coline, glasul ei nu numai că deveni de două ori mai puternic, dar ecoul lui se auzea în toate părțile. Acesta era fără doar și poate lăcașul unui zeu de seamă. Ekwefi își urma drumul cu grijă și fără să facă zgomot. Începuse să se întrebe dacă a fost înțeleaptă venind. Își zise că nu i se va întîmpla nimic Ezinmei. Iar dacă i

s-ar întîmpla ceva, ar putea ea oare să împiedice acest lucru ? N-ar cuteza să intre în peşteri. Se gîndi că venise în zadar.

În timp ce îi treceau prin minte toate aceste lucruri, nu îşi dădu seama cît de aproape se aflau de gura peşterii. Şi cînd preoteasa cu Ezinma în circă se făcu nevăzută printr-o bortă prin care abia putea trece o găină. Ekwefi o luă la goană ca şi cum ar fi vrut să le oprească. Stînd cu privirile pironite la borta întunecată care le înghiţise, o podidiră lacrimile şi se jură în sinea ei că de o va auzi pe Ezinma plîngînd, se va năpusti în peşteră s-o apere de toţi zeii lumii. Va muri împreună cu ea.

După ce făcu acest legămînt, se aşeză pe un colţ de stîncă şi aşteptă. Teama îi pierise. Auzea glasul preotesei, al cărui timbru metalic se pierduse în pustietatea peşterii. Îşi îngropă faţa în poală şi se puse pe aşteptat.

Nu ştia cît a trecut. Trebuie să fi aşteptat vreme îndelungată. Stătea cu spatele spre drumeagul care ieşea din munţi. Auzind un zgomot în spatele ei, se întoarse brusc. Era un bărbat cu o toporişcă în mînă. Ekwefi slobozi un ţipăt şi sări în picioare.

— Nu fi neroadă, se auzi glasul lui Okonkwo. Credeam că te duci în lăcaşul sfînt cu Chielo, o luă el în zeflemea.

Ekwefi nu răspunse. Ochii i se umplură de lacrimi de recunoştinţă. Ştia că fiica ei este teafără.

— Du-te acasă şi culcă-te, zise Okonkwo. Eu aştept aici.

— Stau şi eu. Se crapă de ziuă. Primul cocoş a şi cîntat.

Stînd acolo împreună, Ekwefi se duse cu gîndul la tinereţea lor. Se măritase cu Anene pentru că atunci Okonkwo era prea sărman ca să se însoare. La doi ani după căsătoria ei cu Anene, neputînd să mai îndure, a fugit la Okonkwo. Asta se petrecuse dimineaţa devreme. Luna strălucea. Ea se ducea la izvor să ia apă. Casa lui Okonkwo se afla în drumul spre izvor. Ea a intrat, a bătut la uşa lui şi el a ieşit afară. Nici pe-atunci nu-i plăcea vorba lungă. Fără un cuvînt o duse în pat şi pe întuneric începu s-o pipăie în jurul taliei, încercînd să-i desfacă veşmîntul.

CAPITOLUL XII

A DOUA ZI dimineaţă tot satul cu mic cu mare îmbrăcase straie sărbătoreşti, căci prietenul lui Okonkwo, Obierika, prăznuia *uri*-ul fiicei sale. *Uri* era ziua în care viitorul ei soţ, după ce plătise cea mai mare parte din dotă, aducea vin de palmier nu numai părinţilor ei şi rudelor apropiate, ci tuturor neamurilor de aproape şi de departe numite *umunna*. Toată lumea fusese poftită — bărbaţi, femei şi copii. Dar aceasta era, de fapt, o sărbătoare a femeilor, şi fiinţele cele mai însemnate erau mireasa şi mama ei.

Cum se crăpă de ziuă, îmbucară ceva în grabă, iar femeile şi copiii începură să se adune în ograda lui Obierika s-o ajute pe mama miresei la treaba ei anevoioasă, dar veselă, de a găti pentru tot satul,

Familia lui Okonkwo era în picioare, ca orice altă familie din vecinătate. Mama lui Nwoye și nevasta cea mai tînără a lui Okonkwo se pregăteau să pornească spre casa lui Obierika împreună cu toți copiii. Mama lui Nwoye ducea un coș cu *coco-yam*, un drob de sare și pește afumat pe care le va dărui soției lui Obierika. Cea mai tînără nevastă a lui Okonkwo, Ojiugo, avea și ea un coș cu banane și *coco-yam* și o ulcică cu ulei de palmier. Copiii lor aduceau vase cu apă.

Ekwefi era obosită și nedormită după noaptea istovitoare pe care o petrecuse. Se întorseseră de puțin timp. Preoteasa, cu Ezinma adormită în cîrcă, ieșise din lăcașul sfînt tîrîndu-se pe burtă, ca un șarpe. Nici măcar nu se uitase la Okonkwo și Ekwefi și nici un se arătă mirată găsindu-i la gura peșterii. Privea drept înainte și se îndreptă spre sat. Okonkwo și nevasta lui mergeau după ea la depărtarea cuvenită. Credeau că preoteasa se va duce poate la ea acasă, dar ea intră în ograda lui Okonkwo, trecu prin *obi*-ul lui și de aici în coliba lui Ekwefi și păși în odaia de dormit. O așeză pe Ezinma cu grijă pe pat și plecă fără să spună o vorbă nimănui.

Ezinma tot mai dormea cînd toți ceilalți erau în picioare și Ekwefi le rugă pe mama lui Nwoye și pe Ojiugo să-i spună soției lui Obierika că ea va întîrzia. Își pregătise coșul cu *coco-yam* și cu pește, dar trebuia s-o aștepte pe Ezinma să se trezească.

— Și tu ar trebui să dormi puțin, zise mama lui Nwoye. Arăți foarte obosită.

Pe cînd vorbeau, Ezinma ieși din colibă frecîndu-se la ochi și întinzîndu-și mădularele firave. Îi văzu pe ceilalți copii cu oalele de apă și-și aminti că se duceau să aducă apă pentru soția lui Obierika. Intră în colibă și-și aduse vasul.

— Ai dormit de-ajuns ? o întrebă mamă-sa.

— Da, răspunse ea. Hai să mergem.

— Mai întîi însă, trebuie să mănînci ceva, o sfătui Ekwefi. Și intră în colibă să încălzească supa de legume pe care o gătise de cu seară.

— Noi plecăm, zise mama lui Nwoye. O să-i spun soției lui Obierika că vii mai tîrziu. Și astfel plecară cu toții s-o ajute pe nevasta lui Obierika — mama lui Nwoye cu cei patru copii ai ei și Ojiugo cu cei doi ai săi.

Cînd toată ceata trecu prin *obi*-ul lui Okonkwo, acesta întrebă :

— Cine-mi face mîncare pentru după-amiază ?

— O să vin eu înapoi s-o fac, spuse Ojiugo.

Okonkwo se simțea și el obosit și nedormit, căci, deși nimeni nu știa, nu închisese ochii deloc noaptea trecută. Fusese foarte îngrijorat, dar n-o arătase. Cînd Ekwefi pornise pe urmele preotesei, lăsă să treacă ceea ce socotea el răgazul cuvenit, și apoi, luîndu-și toporișca, plecă la locul sfînt unde bănuia că se aflau ele. Abia cînd a ajuns acolo îi trecu prin minte că preotesei i s-ar fi putut năzări să dea mai întîi ocol satelor. Okonkwo se întorsese acasă și se puse pe așteptat. Cînd socoti că așteptase de-ajuns, se întoarse din nou la lăcașul sfînt. Dar Colinele și Peșterile erau cufundate într-o tăcere de moarte. Numai după ce

a făcut drumul a patra oară a găsit-o pe Ekwefi, dar îl cuprinsese deja o mare îngrijorare.

Ograda lui Obierika fremăta ca un muşuroi de furnici. În toate colţurile înălţaseră un fel de pirostrii punînd laolaltă trei bucăţi de pămînt ars de soare, ca să facă focul între ele. Tot timpul oalele erau luate de pe foc şi se puneau altele, şi într-o sută de piue de lemn se pisa *foo-foo*. Unele femei găteau *yam*-ii şi maniocul, altele pregăteau supa de zarzavaturi. Tinerii pisau *foo-foo* sau spărgeau lemne de foc. Copiii mergeau necontenit la izvor.

Trei tineri îl ajutară pe Obierika să taie cele două capre pentru supă. Erau nişte dobitoace foarte grase dar cea mai grasă stătea legată de un ţăruş lîngă zidul ogrăzii. Era cît o juncă. Obierika trimisese pe una din rudele lui cale lungă pînă la Umuike să cumpere această capră, pe care urma să o dăruiască vie noilor sale rude.

— La Umuike au o piaţă grozavă, spuse tînărul care fusese trimis de Obierika să cumpere uriaşa capră. Se îngrămădeşte atîta lume acolo, încît, dacă arunci un grăunte de nisip, cade în capul cuiva.

— Asta vine de la o vrajă făcătoare de minuni, zise Obierika. Oamenii din Umuike voiau ca piaţa lor să se întindă şi să înghită pieţele vecinilor. Au născocit aşadar o vrajă puternică. În fiecare zi de piaţă, înainte de primul cîntat al cocoşilor, vraja asta se aţine în locul unde este piaţa, luînd chipul unei femei bătrîne cu un evantai. Cu acest evantai fermecat ea îmbie la piaţă

toate triburile învecinate. Îmbie la dreapta, la stînga, în faţă şi în spate.

— Şi aşa vine toată lumea, interveni un altul, oameni cinstiţi şi hoţi. Pot să-ţi fure veşmîntul de pe tine în piaţa aia.

— Da, continuă Obierika. I-am spus lui Nwankwo să fie cu ochii-n patru şi să ciulească urechile. Odată, un bărbat s-a dus la tîrg să vîndă o capră. O ducea legată cu o funie groasă pe care şi-o înnodase la încheietura mîinii. Dar umblînd prin piaţă, îşi dădu seama că îl arătau oamenii cu degetul ca pe un lunatic. Nu pricepu ce se întîmplă decît cînd se uită înapoi şi văzu că la capătul funiei pe care o trăgea nu avea o capră, ci o buturugă.

— Crezi că un hoţ poate face aşa ceva de unul singur ? întrebă Nwankwo.

— Nu, zise Obierika. Se slujesc de vrăji.

După ce au tăiat beregata caprelor şi au adunat sîngele într-un vas, le ţinură deasupra focului ca să le pîrlească şi mirosul de păr ars se amestecă cu mirosul de mîncare. Apoi le spălară şi le tăiară în bucăţi pentru femeile care pregăteau fiertura.

Toată această activitate de furnicar se desfăşura fără poticneli, cînd deodată se auzi un ţipăt. Venea din depărtare : *Oji odu achu ijiji-o-o !* (*Cel ce se slujeşte de coadă ca să alunge muştele !*) Femeile lăsară îndată treaba şi o porniră în goană încotro se auzea ţipătul.

— Nu putem să dăm buzna cu toate, aşa, şi să lăsăm bucatele să se ardă pe foc, strigă Chielo, preoteasa. Trei sau patru dintre noi trebuie să rămînă aici.

— Așa este, spuse o altă femeie. Vom îngădui ca trei sau patru femei să rămînă aici.

Rămaseră cinci femei ca să păzească oalele, iar toate celelalte o porniră în grabă să prindă vaca lăsată slobodă. Cînd o zăriră, o mînară înapoi la stăpînul ei, care plăti pe loc despăgubirea grea pe care satul o cerea de la oricine lăsa vaca pe ogoarele vecinilor. După ce și-au luat despăgubirea cuvenită, femeile cercetară să vadă dacă nu era vreuna care nu venise cînd s-a auzit strigătul.

— Unde este Mgbogo ? întrebă una din ele.

— E bolnavă în pat, spuse vecina lui Mgbogo. Are *iba.*

— Singura care a rămas este Udenkwo, vorbi o altă femie, dar copilul ei n-are încă douăzeci și opt de zile.

Femeile pe care soția lui Obierika nu le chemase s-o ajute la gătit se întoarseră la casele lor, iar celelalte au revenit cu toate în ograda lui Obierika.

— A cui era vaca ? întrebară femeile cărora li se îngăduise să stea să vadă de mîncare.

— Era a lui bărbatu-meu, spuse Ezelagbo. Unul din copiii mici deschisese poarta la țarcul vitelor.

La amiază sosiră primele două vase cu vin de palmier de la cuscrii lui Obierika. Ele au fost date, așa cum se cuvenea, femeilor, care băură una sau două cești fiecare, ca să le ajute la gătit. Parte din vin fu băut de mireasă și de domnișoarele ei de onoare, care cu un brici rînduiau ultimele amănunte migăloase la pieptănătura ei și îi ungeau pielea netedă cu vopsea de scoarță de *cam.*

Cînd dogoarea soarelui începu să se mai domolească, băiatul lui Obierika, Maduka, luă un mături lung și curăți locul din fața *obi*-ului tatălui său. Și, ca și cum ar fi așteptat tocmai acest lucru, neamurile și prietenii lui Obierika începură să sosească, fiecare bărbat cu traista de piele de capră atîrnată pe umăr și cu un așternut de piele de capră făcut sul sub braț. Unii din ei erau însoțiți de feciorii lor care duceau scăunele de lemn cioplit. Printre aceștia se afla și Okonkwo. Se așezară în semicerc și începură să tăifăsuiască despre cîte-n lună și-n stele. Curînd, avea să pice și mirele cu ai lui.

Okonkwo își scoase sticla cu tutun și i-o întinse lui Ogbuefi Ezenwa, care ședea alături de el. Ezenwa o luă, o bătu de genunchi și își șterse palma stîngă frecînd-o pe trup înainte de a-și vărsa puțin tutun în palmă. Făcea totul tacticos și își însoțea mișcările cu vorbe :

— Sper că noile rude vor aduce multe vase cu vin. Deși sînt dintr-un sat vestit pentru zgîrcenie, ar trebui să știe că Akueke este o mireasă vrednică de un rege.

— N-o să îndrăznească să vină cu mai puțin de treizeci de vase, zise Okonkwo. Dacă o să cuteze, am să le arăt eu ce gîndesc.

În clipa aceea, fiul lui Obierika, Maduka, scotea capra cea mare din curte ca s-o vadă rudele tatălui său. Toți o lăudară și spuseră că așa se cuvine să facă. Apoi capra fu dusă înapoi în curtea interioară.

Puțin după aceea, începură să sosească noile rubedenii. Veniră mai întîi flăcăi și copii în șir indian, ducînd fiecare un vas cu vin. Rudele lui

Obierika numărau vasele pe măsură ce acestea soseau. Douăzeci, douăzeci și cinci. Urmă un răgaz destul de lung și gazdele își aruncau priviri ca pentru a spune: „Ei bine, ce v-am zis eu?" Apoi veniră alte vase. Treizeci, treizeci și cinci, patruzeci, patruzeci și cinci. Gazdele dădeau din cap în semn de încuviințare și păreau să spună: „Așa da, acum se poartă și ei ca oamenii". Cu totul aduseră cincizeci de vase cu vin. În urma acestora, veni Ibe, mirele și bătrînii din familia lui. Se așezară în semilună, întregind astfel cercul împreună cu gazdele lor. Vasele cu vin fuseseră puse la mijloc. Apoi mireasa, mama ei și alte șase femei și fete ieșiră din curtea interioară și făcură înconjurul cercului, dînd mîna cu toată lumea. Mama miresei era în frunte, urmată de mireasă și de celelalte. Femeile căsătorite purtau veșmintele lor cele mai bune, iar fetele aveau mărgele roșii și negre la talie și inele de alamă la gleznă.

Cînd femeile se retraseră, Obierika își îmbie cuscrii cu nuci de cola. Fratele lui cel mai mare sparse prima nucă.

— Să trăiască toată lumea, spuse el spărgînd-o. Și fie ca între familia voastră și a noastră să domnească pacea.

Mulțimea răspunse:

— *Ee-e-e!*

— Îți dăm astăzi pe fata noastră. O să-ți fie o soție bună. Îți va dărui nouă copii, ca și mama așezării noastre.

— *Ee-e-e!*

Cel mai bătrîn bărbat din tabăra musafirilor răspunse:

— Va fi bine pentru voi, și va fi bine și pentru noi.

— *Ee-e-e!*

— Nu se întîmplă prima oară că unul de ai noștri vine să se căsătorească cu o fiică de-a voastră. Mama mea a fost o fată de-a voastră.

— *Ee-e-e!*

— Și nu va fi nici ultima oară, fiindcă voi ne înțelegeți pe noi, iar noi vă înțelegem pe voi. Sînteți o familie vestită.

— *Ee-e-e!*

— Oameni avuți și luptători neînfricați. Își aruncă privirile către Okonkwo. Fiica voastră ne va dărui fii ca tine.

— *Ee-e-e!*

Mîncară nuci de cola și începură să bea vinul de palmier. Grupuri de patru sau cinci bărbați stăteau roată cu un vas la mijloc. Cum se lăsă seara, musafirilor li se aduseră bucatele. Castroane uriașe cu *foo-foo* și oale aburinde cu supă de zarzavaturi. Mai erau și oale cu fiertură de *yam*. Fu un ospăț de neuitat.

Cînd se lăsă noaptea, puseră torțe aprinse în suporturi de lemn și flăcăii înălțară un cîntec. Bătrînii ședeau într-un cerc mare și cîntăreții mergeau de jur împrejur, zicîndu-i fiecăruia un cîntec de laudă cînd ajungeau în dreptul lui. Aveau cîte o vorbă bună pentru fiecare. Unii erau plugari pricepuți, alții oratori iscusiți care vorbeau în numele tribului. Okonkwo era cel mai vestit războinic și luptător în viață. După ce au făcut înconjurul cercului, se așezară în mijloc, și din curtea

interioară veniră fetele să danseze. La început, mireasa nu era printre ele. Dar cînd, în cele din urmă, se ivi ţinînd un cocoş în mîna dreaptă, mulţimea izbucni în urale puternice. Toate celelalte dansatoare îi făcură loc să treacă. Ea dădu cocoşul cîntăreţilor şi începu să danseze. În timp ce dansa, inelele de alamă îi zornăiau iar trupu-i uns cu vopsea de scoarţă de *cam* lucea în lumina gălbuie şi blîndă. Muzicanţii cu instrumentele lor de lemn, de argilă şi de metal treceau de la un cîntec la altul. Şi toţi erau cuprinşi de voioşie. Intonară cele mai noi cîntece din sat :

Dacă îi ţin mîna,
Ea spune : nu m-atinge !
Dacă îi ţin piciorul,
Ea spune : nu m-atinge !
Dar cînd îi ţin mărgelele de pe talie
Se face că nu pricepe.

Trecuse o bună parte din noapte cînd musafirii se ridicară să plece luîndu-şi mireasa acasă să petreacă şapte săptămîni de tîrg cu familia mirelui. Înainte de a se întoarce în satul lor, ei cîntară şi se opriră în drum să-şi ia rămas bun de la bărbaţii de seamă ca Okonkwo. Okonkwo le dădu doi cocoşi în dar.

CAPITOLUL XIII

GO-DI-DI-GO-GO-DI-GO. Di-go-go-di-go. Aşa glăsuia *ekwe*-a tribului. Unul din lucrurile pe care le învăţa fiece om era limba instrumentului scobit de lemn. Diim ! Diim ! Diim ! bubuia din cînd în cînd tunul.

Nu cîntase primul cocoş şi Umuofia era cufundată încă în somn şi linişte cînd *ekwe* prinse să glăsuiască iar tunul sfîşie tăcerea. Bărbaţii se foiră în paturile lor de bambus şi ascultară îngrijoraţi. Murise cineva. Tunul părea că sfîşie cerul. Di-go-go-di-go-go-di-di-go-go, plutea în aerul nopţii încărcat de presimţiri. Bocetul slab şi îndepărtat al femeilor cobora ca un linţoliu al durerii pe pămînt. Din cînd în cînd, un vaiet puternic se ridica deasupra celorlalte ori de cîte ori venea un bărbat la locul morţii. Acesta îşi înălţa vocea o dată sau de două ori, dînd glas durerii ca un bărbat, şi apoi se aşeza alături de ceilalţi, ascultînd bocetul nesfîrşit al femeilor şi limba enigmatică a *ekwe*-i. În răstimpuri se auzea bubuind tunul. Bocetul femeilor nu răzbătea dincolo de sat, dar *ekwe* purta vestea spre toate cele nouă sate şi chiar mai departe. *Ekwe* începu numind clanul : *Umuofia obodo dike,* „pămîntul celor curajoşi". *Umuofia obodo dike! Umuofia obodo dike!* Şi o ţinu aşa întruna şi în timp ce toba stăruia, îngrijorarea se strecura în inimile tuturor celor ce se odihneau pe un pat de bambus în seara aceea. Apoi bătaia tobei se apropie şi rosti numele satului : *Iguedo cel cu piatra galbenă de moară !* Era satul lui Okonkwo. Iguedo fu chemat de nenumărate ori şi bărbaţii aşteptau cu răsuflarea tăiată, în toate cele nouă sate. În cele din urmă, numele bărbatului fu rostit şi oamenii scoaseră un oftat : „E-u-u, Ezeudu a murit". Okonkwo simţi un fior rece pe şira spinării, amintindu-şi de

ultima oară cînd bătrînul fusese la el. „Băiatul acela îţi zice tată, spusese el. Să nu fii părtaş la moartea lui."

Ezeudu era un bărbat de seamă, şi de aceea toată lumea se înfiinţă la înmormîntarea lui. Străvechile tobe ale morţii băteau, puştile şi tunurile trăgeau, iar bărbaţii dădeau buzna care încotro, doborînd orice copac sau dobitoc ce le ieşea în cale, sărind peste ziduri şi dănţuind pe acoperiş. Era înmormîntarea unui războinic şi de dimineaţa pînă seara războinicii veneau şi plecau în ordinea vîrstei. Toţi purtau fuste de rafie afumată, iar trupurile lor erau vopsite cu cretă şi cărbune. Din cînd în cînd, un spirit ancestral sau *egwugwu* se ivea din străfunduri, acoperit în întregime cu rafia şi vorbind cu un glas tremurat, nepămîntesc. Unii erau foarte fioroşi şi mai devreme, în cursul zilei, lumea alergase înnebunită să se adăpostească, în clipa cînd se ivise un *egwugwu* cu o toporişcă ascuţită şi care cu greu fu împiedicat să nu facă rău, de către doi bărbaţi care l-au ţinut locului cu ajutorul unei funii groase ce i-au legat-o în jurul mijlocului. Uneori, se răsucea în călcîie şi-i fugărea pe oamenii aceia care o luau la goană ca să scape cu viaţă. Dar se întorceau din nou la funia lungă pe care o tîra după el. Cînta cu un glas care îţi dădea fiori, spunînd că Ekwensu sau Spiritul Rău îi intrase în ochi.

Cel mai fioros însă dintre *egwugwu* de-abia urma să vină. Se ivea întotdeauna singur şi-avea formă de coşciug. Pe unde trecea, lăsa o duhoare puturoasă şi muştele se ţineau scai de el. Cînd el era prin apropiere, chiar şi cel mai vestit vraci

căuta să se ascundă. Cu mulţi ani în urmă, un alt *egwugwu* cutezase să-i ţină piept şi fusese ţintuit locului două zile. Acesta avea numai o mînă în care ducea un vas plin cu apă.

Dar unii dintre *egwugwu* erau cu totul inofensivi. Unul era aşa de bătrîn şi de beteag, încît se sprijinea greu în toiag. Merse împleticindu-se pînă la locul unde era aşezat cadavrul, îl privi o clipă şi se făcu din nou nevăzut — în străfunduri.

Lumea celor vii nu se afla prea departe de tărîmul strămoşilor. Între ele era un du-te-vino necurmat, mai ales la sărbători sau cînd murea un bătrîn, fiindcă un bătrîn este foarte aproape de strămoşi. Viaţa unui bărbat, de la naştere pînă la moarte, era un şir de ritualuri de trecere care îl aduceau din ce în ce mai aproape de strămoşii lui.

Ezeudu fusese cel mai bătrîn bărbat din satul său şi la moartea lui nu mai erau decît trei bărbaţi în tot tribul mai bătrîni decît el şi doar patru sau cinci de aceeaşi vîrstă cu el. Ori de cîte ori unul din aceşti venerabili se ivea în mulţime ca să danseze cu paşi împleticiţi dansul de înmormîntare al tribului, bărbaţii mai tineri se dădeau la o parte şi zarva se potolea.

Fu o înmormîntare frumoasă, aşa cum se cuvine unui războinic preacinstit. Pe măsură ce se apropia seara, strigătele şi pocnetul puştilor, bătaia tobelor şi zăngănitul toporiştilor ce se înălţau ameninţător în aer crescură.

Ezeudu obţinuse trei titluri în viaţa sa. Aceasta era o izbîndă rară. Clanul avea numai patru ranguri şi doar unul sau doi bărbaţi dintr-o gene-

rație îl dobîndea pe cel de-al patrulea și cel mai înalt. Cînd îl căpătau, deveneau mai-marii ținutului. Datorită faptului că dobîndise titluri, Ezeudu urma să fie înmormîntat după ce se lăsa întunericul, numai cu o singură torță care să lumineze ceremonia sfîntă. Dar înainte de acest pașnic ritual de pe urmă, zarva sporise înzecit. Tobele băteau îndrăcit, iar bărbații, cuprinși de frenezie, făceau salturi și tumbe. Puștile pocneau în toate părțile și din toporiștile pe care războinicii le ciocneau în semn de salut, scăpărau scîntei. Aerul era plin de praf și de miros de pulbere de pușcă. Atunci se ivi și spiritul ciung care ducea un vas plin cu apă. Oamenii îi făcură loc din toate părțile și zgomotul se potoli. Chiar și mirosul de pulbere de pușcă fu înghițit de duhoarea puturoasă care plutea acum în aer. Făcu cîțiva pași de dans după bătaia tobelor de moarte, și apoi se duse să vadă cadavrul.

— Ezeudu ! strigă el cu o voce guturală. Dacă ai fi fost sărac în ultima ta viață, ți-aș fi cerut să fii bogat cînd vii din nou. Dar tu ai fost bogat. Dacă ai fi fost fricos, ți-aș fi cerut să aduci curaj. Dar tu ai fost un războinic neînfricat. Dacă ai fi murit tînăr, ți-aș fi cerut să aduci viață. Dar tu ai trăit mult. Așadar îți voi cere să vii din nou tot așa cum ai venit înainte. Dacă ai murit de moarte bună, mergi în pace. Dar dacă un om ți-a pricinuit moartea, să nu-i îngădui nici o clipă de liniște. Mai făcu cîțiva pași de dans și se îndepărtă.

Tobele și dansul începură din nou cu și mai mult foc. Se lăsa noaptea și odată cu ea se apropia și clipa înmormîntării. Puștile slobozìră un

ultim salut, iar bubuitul tunului sfîșie cerul. Și atunci, din mijlocul mulțimii dezlănțuite se înălță un țipăt de moarte și strigăte de groază. Fu aidoma unei vrăji. Acum domnea tăcerea. În mijlocul mulțimii, un băiat zăcea într-o baltă de sînge. Era băiatul de șaisprezece ani al răposatului, care împreună cu frații lui buni și vitregi dansaseră strămoșescul dans de bun rămas pentru tatăl lor. Pușca lui Okonkwo explodase și o schijă străpunsese inima tînărului.

Urmă o zăpăceală nemaiîntîlnită vreodată în istoria Umuofiei. Morțile năprasnice erau dese, dar așa ceva nu se mai întîmplase niciodată.

Okonkwo n-avea altă scăpare decît să fugă de-acolo. Era o nelegiuire împotriva zeiței pămîntului să ucizi un fiu al tribului și cel ce o făptuia trebuia să părăsească ținutul. Nelegiuirea era de două feluri, bărbătească și femeiască. Okonkwo o făptuise pe aceasta din urmă fiindcă nu ucisese cu bună știință. Putea să se întoarcă în sat după șapte ani.

În noaptea aceea, și-a strîns ce avea mai de preț în boccele pe care le duceau pe cap. Nevestele lui plîngeau amarnic, iar copiii lor plîngeau împreună cu ele, fără să știe de ce. Obierika și alți cinci sau șase prieteni veniră să-l ajute și să-i aducă mîngîiere. Fiecare din ei făcu nouă sau zece drumuri ducînd *yam*-ii lui Okonkwo în hambarul lui Obierika, spre păstrare. Înainte de cîntatul cocoșilor, Okonkwo și familia lui fugiră în ținutul mamei sale. Era un sătuc numit Mbanta, așezat tocmai dincolo de hotarele satului Mbaino.

Îndată ce se crăpă de ziuă, numeroşi bărbaţi din cătunul lui Ezeudu năvăliră în ograda lui Okonkwo, înveşmîntaţi în straie de război. Dădură foc la colibe, îi dărîmară zidurile roşii, îi uciseră dobitoacele şi-i distruseră hambarul. Aceasta era judecata zeiţei pămîntului, iar ei nu erau decît solii acesteia. În sufletul lor, nu-i purtau nici un fel de ură lui Okonkwo. Cel mai bun prieten al lui, Obierika, se afla printre ei. Nu făceau altceva decît să cureţe pămîntul pe care Okonkwo îl pîngărise cu sîngele unui confrate de trib.

Obierika era un om cu judecată. După ce împliniră voia zeiţei, se aşeză în *obi*-ul său şi jeli urgia ce se abătuse asupra prietenului său. De ce trebuia un om să sufere atît de cumplit pentru un păcat făptuit fără vrerea lui ? Dar, deşi cugetă vreme îndelungată, nu află răspunsul. Tot gîndindu-se, iţele se încurcară şi mai rău. Îşi aminti de gemenii nevestei lui pe care îi lepădase. Ei ce nelegiuire făptuiseră oare ? Pămîntul rînduise că ei însemnau o năpastă pentru ţinut şi că trebuie ucişi. Şi dacă tribul nu cerea pedeapsă pentru o nelegiuire împotriva marii zeiţe, mînia ei se revărsa asupra întregului pămînt, şi nu numai asupra celui care făptuise nelegiuirea. Precum spuneau bătrînii, dacă un deget este mînjit de ulei, le mînjeşte pe toate.

PARTEA a II-a

CAPITOLUL XIV

OKONKWO fu bine primit de neamurile mamei sale din Mbanta. Bătrînul care îl întîmpină era fratele mai mic al mamei sale, ajuns acum cel mai bătrîn din întreaga familie. Se numea Uchendu şi el o primise pe mama lui Okonkwo cu treizeci de ani în urmă, cînd fusese adusă acasă din Umuofia, ca să fie înmormîntată lîngă ai săi. Pe-atunci, Okonkwo era doar un copil şi Uchendu tot şi-l mai amintea plîngînd şi luîndu-şi strămoşescul rămas bun : „Mama, mama, mama se duce".

Asta s-a întîmplat cu mulţi ani în urmă. Astăzi, Okonkwo nu-şi aducea mama acasă ca s-o înmormînteze lîngă ai ei. Venea cu familia — trei neveste şi unsprezece copii — să se adăpostească în ţinutul mamei sale. Îndată ce îi zări posomorîţi şi osteniţi, Uchendu bănui ce se întîmplase şi nu-l mai iscodi. Abia a doua zi Okonkwo îi istorisi întreaga poveste. Bătrînul ascultă liniştit pînă la capăt şi apoi spuse cu oarecare uşurare : „Este un *ochu* femeiesc". Şi rîndui ritualurile şi jertfele cuvenite.

Lui Okonkwo îi dădură o bucată de pămînt pe care să-şi clădească acareturile, şi două sau trei petice de pămînt ca să le lucreze, căci timpul semănăturilor se apropia. Cu ajutorul rudelor mamei sale, îşi ridică un *obi* şi trei colibe pentru nevestele lui. Apoi aşeză la locul cuvenit zeul personal şi simbolurile răposaţilor lui strămoşi. Fiecare din cei cinci fii ai lui Uchendu i-a dat cîte trei sute de *yam*-i de sămînţă, pentru ca vărul lor să-şi poată semăna ogorul, căci de cum dădea prima ploaie începea munca la cîmp.

În cele din urmă, ploaia veni. Se abătu pe neaşteptate, potopind pămîntul. Timp de două sau trei luni soarele adunase atîta căldură încît părea că varsă valuri de foc asupra pămîntului. Toate ierburile se scorojiseră şi deveniseră cafenii, iar cînd călcai pe nisip, parcă păşeai pe cărbuni încinşi. Arborii cu frunze veşnic verzi erau înveşmîntaţi într-o haină de praf cafeniu. În păduri, păsările îşi încetaseră cîntecul şi lumea zăcea gîfîind sub dogoarea arzătoare care juca în aer. Şi apoi se auzi un bubuit de tunet. Un bubuit mînios, metalic şi însetat, nu ca bubuitul prelung şi curgător din anotimpul ploios. Se stîrni un vînt năprasnic şi aerul fu îmbîcsit de praf. Palmierii se legănau în bătaia vîntului care le pieptăna frunzele în creste zburătoare, aidoma unei pieptănături ciudate şi fantastice.

Cînd în cele din urmă veni ploaia, picăturile erau mari şi grele de apă îngheţată, „nuci din apa cerului", cum le spuneau oamenii. Căzînd, loveau trupul şi-i pricinuiau dureri, şi cu toate acestea tinerii se zbenguiau prin ploaie fericiţi, adunînd

nucile îngheţate şi vîrîndu-le în gură să se topească.

Pămîntul reveni curînd la viaţă şi în păduri păsărelele fluturau din aripi şi ciripeau voioase. În aer plutea un suflu de viaţă şi de prospeţime. Cînd ploaia începu să se domolească şi picăturile se făcură mai mici, copiii căutară un adăpost şi toţi se simţeau fericiţi, învioraţi şi recunoscători.

Okonkwo şi familia lui trudeau din greu să-şi semene noul ogor. Dar era ca şi cum viaţa începea din nou, fără vigoarea şi tragerea de inimă a tinereţii, ca şi cum ai învăţa să devii stîngaci la bătrîneţe. Munca nu îi mai aducea bucuria de altădată şi cînd nu era nimic de lucru, şedea tăcut şi pe jumătate adormit.

Toată viaţa fusese stăpînit de o dorinţă arzătoare, şi anume să ajungă unul din mai-marii tribului. Acesta fusese pentru el izvorul dătător de viaţă. Şi ajunsese la un pas de izbîndă. Iar atunci totul s-a năruit. Fusese azvîrlit din satul său asemenea unui peşte pe care îl arunci gîfîind pe o plajă uscată şi nisipoasă. Era limpede că zeul său personal *chi* nu era făcut pentru lucruri mari. Un om nu se putea ridica mai presus de ce-i fusese dat zeului său. Zicala din bătrîni că dacă un om spune da, *chi* spune la fel, nu se dovedise adevărată. El, de pildă, era un om al cărui *chi* spunea nu, măcar că el însuşi spunea da.

Bătrînul Uchendu vedea prea bine că Okonkwo se lăsase pradă deznădejdii şi fu cuprins de îngrijorare. O să stea de vorbă cu el după ceremonia *isa-ifi*.

Cel mai tînăr dintre cei cinci băieți ai lui Uchendu, Amikwu, se căsătorea cu o altă nevastă. Plătise dota și toate rînduielile fuseseră împlinite, în afară de cea de la urmă. Amikwu și ai lui duseseră vin de palmier rudelor miresei cu vreo două luni înaintea sosirii lui Okonkwo în Mbanta. Așa că acum sosise vremea ultimei ceremonii — spovedania.

Toate fetele familiei erau de față, iar unele dintre ele bătuseră cale lungă, venind din sate îndepărtate. Fata cea mai mare a lui Uchendu venise din Obodo, cale de aproape o jumătate de zi. Nepoatele de frate ale lui Uchendu se aflau și ele acolo. Era o adunare *umuada* de la care nu lipsea nimeni, așa cum n-ar fi lipsit nimeni dacă ar fi murit cineva din familie. Erau douăzeci și două cu toate.

Se așezară într-un cerc mare pe jos, iar mireasa ședea în mijloc cu o găină în mîna dreaptă. Uchendu stătea lîngă ea ținînd toiagul ancestral al familiei. Toți ceilalți bărbați se aflau în afara cercului și priveau. Nevestele lor priveau și ele. Era seară iar soarele apusese.

Fata cea mai mare a lui Uchendu, Njide, punea întrebările.

— Ține minte că dacă nu spui adevărul, o să suferi sau chiar o să mori la naștere, purcese ea. Cîți bărbați s-au culcat cu tine de cînd frate-meu ți-a spus pentru prima oară că are de gînd să se ia cu tine ?

— Nici unul, răspunse ea fără ocol.

— Să spui adevărul, stăruiră celelalte femei.

— Nici unul ? întrebă Njide.

— Nici unul, răspunse ea.

— Jură pe acest toiag al strămoșilor mei, zise Uchendu.

— Jur, rosti mireasa.

Uchendu îi luă găina din mînă, îi reteză gîtul cu un cuțit ascuțit și lăsă să se scurgă puțin sînge pe toiagul strămoșesc.

Începînd din ziua aceea, Amikwu o duse pe tînăra mireasă în coliba lui și ea îi deveni soție. Fetele familiei nu se întoarseră îndată acasă, ci petrecură două-trei zile cu rudele lor.

A doua zi, Uchendu își chemă laolaltă feciorii, fetele și pe nepotul său Okonkwo. Bărbații își aduseră covorașele de piele de capră, pe care ședeau întinzîndu-le pe jos, iar femeile stăteau pe o rogojină de sisal întinsă pe o ridicătură de pămînt. Uchendu își mîngîia barba căruntă și scrîșnea din dinți. Apoi începu să cuvînteze încet și rar, alegîndu-și vorbele cu mare grijă :

— Lui Okonkwo vreau să-i vorbesc mai întîi. Dar vreau ca toți să luați aminte la ce voi spune. Eu sînt bătrîn iar voi sînteți toți copii. Eu știu mai multe lucruri despre lume decît oricare din voi. Dacă este vreunul printre voi care socotește că știe mai multe, să vorbească. Se opri și așteptă, dar nimeni nu scoase o vorbă.

— De ce se află Okonkwo printre noi astăzi ? Acesta nu este clanul lui. Noi nu sîntem decît rudele mamei lui. Locul lui nu-i aici. Este un alungat, osîndit să trăiască șapte ani într-un ținut străin. De aceea l-a copleșit durerea. Dar aș vrea

să-i pun doar o singură întrebare. Okonkwo, poţi să-mi spui cum se face că unul din numele cele mai răspîndite ce le dăm copiilor noştri este Nneka sau „Mama este mai presus de toate“ ? Ştim cu toţii că bărbatul este capul familiei şi că nevestele ascultă de poruncile lui. Un copil aparţine tatălui său şi familiei acestuia şi nu mamei sale şi familiei ei. Cu toate acestea spunem Nneka — „Mama este mai presus de toate“. De ce oare ? Toţi tăcură.

— Să-mi răspundă Okonkwo, zise Uchendu.

— Nu cunosc răspunsul, mărturisi Okonkwo.

— Nu ştii răspunsul ? Vezi, aşadar, că eşti copil. Ai multe neveste şi mulţi copii, mai mulţi copii decît mine. Eşti un om de vază în satul tău. Dar eşti tot copil, copilul *meu*. Ascultă-mă pe mine şi am să-ţi dau eu răspunsul. Dar vreau să-ţi mai pun o întrebare. Cum se face că atunci cînd moare o femeie este dusă acasă să fie înmormîntată lîngă neamurile ei ? Nu este îngropată lîngă neamurile bărbatului. De ce oare ? Mama ta a fost adusă aici acasă şi înmormîntată cu ai mei. De ce oare ?

Okonkwo clătină din cap.

— Nici asta nu ştie, zise Uchendu, şi totuşi este cătrănit de durere că a venit să trăiască pe pămîntul mamei lui cîţiva ani. Rîse fără voioşie şi se întoarse către feciorii şi fetele lui. Dar voi ? Puteţi să răspundeţi la întrebarea mea ?

Toţi clătinară din cap.

— Atunci ascultaţi-mă, continuă el dregîndu-şi glasul. E adevărat că un copil aparţine tatălui său. Dar cînd un tată îşi bate copilul, acesta caută mîngîiere în coliba mamei lui. Un bărbat

aparţine ţinutului tatălui său cînd toate merg bine şi viaţa este dulce. Dar cînd dă de supărare şi amărăciune, el află adăpost în ţinutul mamei sale. Mama este acolo ca să te apere. Ea este înmormîntată acolo. Iată de ce spunem că mama este mai presus de orice. Se cuvine oare, Okonkwo, să te înfăţişezi mamei tale cu un chip abătut şi să nu primeşti mîngîierile noastre ? Ai grijă ca nu cumva să-i superi pe morţi. Datoria ta este să aduci alinare nevestelor şi copiilor tăi şi să-i duci peste şapte ani înapoi în ţinutul tatălui tău. Dar dacă laşi durerea să te încovoaie şi să te ucidă, vor muri cu toţii prin străini. Tăcu un răstimp îndelungat. Acum ei sînt rudele tale. Şi arată spre fiii şi fiicele sale. Crezi că tu eşti omul cel mai năpăstuit de pe lume. Ştii că bărbaţii sînt uneori alungaţi din ţinutul lor pe viaţă ? Ştii că uneori ei pierd toţi *yam*-ii şi chiar şi copiii ? Odată am avut case, neveste. Acum nu mi-a mai rămas nici una în afară de fetişcana asta care nu ştie să deosebească binele de rău. Ştii tu cîţi copii am îngropat, copii pe care i-am zămislit cînd eram tînăr şi voinic ? Douăzeci şi doi. Nu mi-am pus ştreangul de gît şi mai sînt încă în viaţă. Dacă tu crezi că eşti cel mai năpăstuit de pe lume, întreab-o pe fata mea, Akueni, cîţi gemeni a adus pe lume şi i-a aruncat. N-ai auzit niciodată cîntecul murmurat cînd moare o femeie ?

Cui îi merge bine, cui îi merge bine ?
Nu-i nimeni căruia să-i meargă bine.

Asta-i tot ce-am vrut să-ţi spun.

CAPITOLUL XV

ÎN CEL DE-AL doilea an al pribegiei lui Okonkwo, prietenul său Obierika veni să-l vadă. Aduse cu el doi tineri, şi fiecare din ei purta pe cap un sac cît toate zilele. Okonkwo îi ajută să-şi pună povara jos. Se vedea cît de colo că sacii erau plini cu *cowri.*

Okonkwo fu nespus de fericit să-şi primească prietenul. Nevestele şi copiii lui se bucurară la fel ca şi verii lui şi soţiile lor, pe care îi chemă şi le spuse cine este oaspetele său.

— Trebuie să-l duci la tata să-l cunoască, zise unul din veri.

— Da, răspunse Okonkwo. Ne ducem chiar acum. Dar înainte de a pleca îi şopti ceva primei sale neveste. Ea încuviinţă din cap şi puţin după aceea copiii începură să alerge după un cocoş.

Unul din nepoţi îl vestise pe Uchendu că au venit trei străini acasă la Okonkwo. Aşadar el aştepta să-i primească. Cînd intrară în *obi*-ul lui, le întinse mîna, iar după ce dădură mîna, îl întrebă pe Okonkwo cine sînt.

— Este Obierika, preabunul meu prieten. Ţi-am vorbit deja despre el.

— Da, încuviinţă bătrînul, întorcîndu-se spre Obierika. Fiul meu mi-a povestit despre dumneata şi sînt fericit că ai venit să ne vezi. L-am cunoscut pe tatăl dumitale, Iweka. A fost un om de ispravă. Avea mulţi prieteni aici şi venea destul de des să-i vadă. Frumoase vremuri mai erau acelea cînd un om avea prieteni în sate îndepărtate. Voi cei de astăzi nu cunoaşteţi asta.

Voi staţi acasă şi vă e teamă de vecinul de-alături. Unui tînăr de azi pînă şi ţinutul mamei lui îi este străin. Îi aruncă o privire lui Okonkwo. Eu sînt bătrîn şi-mi place să stau la taifas. Numai de asta mai sînt bun acum. Se ridică anevoie, intră într-o odaie lăuntrică şi se întoarse cu o nucă de cola.

— Cine sînt tinerii care te însoţesc ? întrebă el aşezîndu-se din nou pe pielea de capră. Okonkwo îl lămuri.

— Aha, zise el. Bun venit, fiii mei. Le înfăţişă nuca de cola şi după ce o văzură şi îi mulţumiră, el o sparse şi mîncară cu toţi.

— Du-te în odaia aceea, îi spuse lui Okonkwo arătînd cu degetul. O să găseşti acolo o oală cu vin.

Okonkwo aduse vinul şi începură să bea. Era vin de o zi şi era foarte tare.

— Da, rosti Uchendu după o tăcere îndelungată. Pe vremuri, oamenii călătoreau mai mult. Nu se află un singur trib prin părţile astea pe care eu să nu-l cunosc ca-n palmă. Aninta, Umuazu, Ikeocha, Elumelu, Abame, pe toate le cunosc.

— Aţi auzit că Abame nu mai este ? grăi Obierika.

— Cum aşa ? întrebară Uchendu şi Okonkwo într-un glas.

— Abame a fost şters de pe faţa pămîntului, spuse Obierika. Este o întîmplare ciudată şi cumplită. Dacă nu i-aş fi văzut pe puţinii supravieţuitori cu ochii mei şi nu le-aş fi auzit povestea cu urechile mele, n-aş fi crezut. Oare nu într-o zi de Eke au dat năvală în Umuofia ? îi întrebă

el pe cei doi însoţitori care dădură din cap în semn de încuviinţare.

— Acum trei luni, continuă Obierika, într-o Eke, zi de piaţă, o ceată de fugari sosi în satul nostru. Cei mai mulţi erau din părţile noastre şi mamele lor fuseseră înmormîntate la noi. Dar mai erau şi alţii care au venit pentru că aveau prieteni la noi şi alţii care nu vedeau nici o altă scăpare. Aşa se face că veniră în Umuofia istorisind o poveste jalnică. Îşi goli cornul de vin şi Okonkwo i-l umplu din nou.

El urmă :

— În ultimul anotimp al semănăturilor, în satul lor se ivise un om alb.

— Un albinos, îşi dădu Okonkwo cu părerea.

— Nu era albinos. Era cu totul altfel. Sorbi o înghiţitură de vin. Şi mergea călare pe un cal de fier. Primii oameni care l-au zărit o luară la goană, dar el se oprise şi le făcea semne prieteneşti cu mîna. În cele din urmă, cei mai cutezători se apropiară, ba chiar îl şi atinseră. Bătrînii consultară Oracolul lor care le spuse că străinul va dezbina clanul şi-l va duce la pierzanie. Obierika mai sorbi o înghiţitură de vin. Aşa se făcu că-l uciseră pe omul alb şi-i legară calul de fier de copacul sfînt, căci părea gata s-o ia din loc şi să-i cheme pe prietenii omului. Am uitat să vă mai spun ceva ce a zis Oracolul, şi anume că şi alţi oameni albi sînt pe cale să sosească. Erau lăcuste, a spus Oracolul, şi primul om era solul lor trimis să cerceteze locul. Şi astfel l-au ucis.

— Ce a spus omul alb înainte ca ei să-l omoare ? întrebă Uchendu.

— N-a zis nimic, răspunse unul din tovarăşii lui Obierika.

— A zis ceva, numai că ei nu l-au priceput, preciză Obierika. Ai fi zis că vorbeşte pe nas.

— Unul din bărbaţi mi-a spus, glăsui celălalt tovarăş al lui Obierika, că rostea întruna un cuvînt care semăna cu Mbaino. Poate că mergea spre Mbaino şi se rătăcise.

— Oricum, începu din nou Obierika, îl omorîră şi îi priponiră calul de fier. Asta s-a petrecut înainte de semănat. Multă vreme nu se întîmplă nimic. Veniră ploile şi se semănă *yam*-ul. Calul de fier era legat tot de baobabul sfînt. Apoi, într-o bună dimineaţă, trei oameni albi călăuziţi de o ceată de oameni obişnuiţi, ca noi, sosiră în sat. Văzură calul de fier şi se întoarseră de unde veniseră. Cei mai mulţi bărbaţi şi femei din Abame erau plecaţi pe ogoare. Numai cîţiva dintre ei îi văzură pe aceşti oameni albi şi ceata lor. Trecură multe săptămîni de tîrg fără să se întîmple nimic. În Abame, după cum ştiţi, e zi mare de piaţă din două în două Afo şi tot clanul se adună acolo. Tocmai în ziua asta s-a abătut urgia. Cei trei oameni albi şi o sumedenie de alţi oameni au împresurat piaţa. Se vede că au întrebuinţat un leac vrăjit să se facă nevăzuţi pînă ce piaţa se umplu de lume. Şi începură să tragă. Toţi fură ucişi, în afară de bătrînii şi bolnavii care rămăseseră acasă şi de o mînă de bărbaţi şi femei ai căror *chi* vegheau cu grijă asupra lor şi i-au scos din piaţă.

Păstră un răgaz de tăcere.

— Acum clanul lor este cu totul pustiu. Pînă şi peştele sfînt a pierit din lacul său tainic, iar

apa s-a făcut roşie ca sîngele. Aşa cum a prevestit Oracolul, o mare nenorocire s-a abătut asupra pămîntului lor.

Urmă o tăcere îndelungată. Uchendu scrîşnea din dinţi, mai să-i sfarme. Apoi izbucni :

— Nu trebuie să ucizi niciodată un om care nu zice o vorbă. Oamenii aceia din Abame au fost nişte neghiobi. Ce ştiau ei despre omul acela ? Scrîşni din nou din dinţi şi istorisi o poveste în chip de pildă : „Mama Şoim şi-a trimis odată fata să-i aducă de-ale gurii. Aceasta a plecat şi i-a adus o răţuşcă. «Te-ai descurcat cît se poate de bine», o lăudă Mama Şoim pe fiica sa, «dar spune-mi, ce-a zis mama acestei răţuşti cînd ai tăbărît şi i-ai răpit copilul ?» «N-a zis nimic», răspunse vulturiţa. «A plecat fără să scoată o vorbă.» «Trebuie să-i duci răţuşca înapoi», o povăţui ea. «Tăcerea asta nu prevesteşte nimic bun.» Aşa că vulturiţa duse îndărăt răţuşca şi luă un puişor în locul ei. «Ce-a făcut mama puiului ?» o întrebă din nou. «A tunat şi a fulgerat şi m-a blestemat», zise vulturiţa. «Atunci putem să mîncăm puiul», spuse mama ei. «Nu trebuie să-ţi fie teamă de cineva care ţipă.»" Oamenii aceia din Abame au fost nişte nătărăi.

— Într-adevăr, rosti Okonkwo după un răgaz de tăcere. Li se spusese că-i paşte primejdia. Ar fi trebuit să se înarmeze cu puşti şi toporíşti chiar şi cînd se duceau la plajă.

— Au plătit cu viaţa pentru nesocotinţa lor, zise Obierika. Dar mie mi-e tare teamă. Am auzit cu toţii poveşti despre oamenii albi care fac puşti puternice şi băuturi tari şi iau sclavi ducîndu-i

peste mări, dar nimeni n-a crezut că poveştile sînt adevărate.

— Nu se află poveste care să nu fie adevărată, grăi Uchendu. Lumea este nemărginită, şi ceea ce le prieşte unora, pentru alţii e boală curată. Avem şi albinoşi printre noi. Nu sînteţi de părere că au ajuns în satul nostru din greşeală, că s-au rătăcit din drumul lor care-i ducea într-o lume unde toţi sînt ca ei ?

Prima soţie a lui Okonkwo isprăvi curînd de gătit şi puse dinaintea musafirilor o masă îmbelşugată cu *yam* pisat şi fiertură de untişor. Băiatul lui Okonkwo, Nwoye, aduse o oală cu vin dulce făcut din palmier de rafie.

— Eşti flăcău mare acum, îi spuse Obierika lui Nwoye. Prietenul tău Anene m-a rugat să-ţi trimit urări din partea lui.

— O duce bine ? se interesă Nwoye.

— Toţi sîntem bine, zise Obierika.

Ezinma le aduse un vas cu apă să se spele pe mîini. După aceea începură să mănînce şi să bea vin.

— Cînd aţi pornit de-acasă ? întrebă Okonkwo.

— Am vrut să pornim de la mine de-acasă înainte de cîntatul cocoşilor, spuse Obierika. Dar Nweke n-a sosit decît cînd s-a luminat de-a binelea. Să nu-ţi dai niciodată întîlnire în zorii zilei cu un bărbat care tocmai s-a însurat cu o nouă nevastă. Rîseră cu toţii.

— Nweke şi-a luat nevastă ? se miră Okonkwo.

— S-a luat cu a doua fată a lui Okadigbo, preciză Obierika.

— Foarte bine, zise Okonkwo. Nu-i de mirare că n-ai auzit cîntecul cocoşului.

După ce au mîncat, Obierika arătă spre cei doi saci grei.

— Ăştia-s banii de pe *yam*-ii tăi, lămuri el. Pe cei mari i-am vîndut îndată ce-ai plecat. Mai apoi am vîndut parte din *yam*-ii de sămînţă, iar parte i-am dat arendaşilor. O să fac aşa în fiecare an pînă te întorci. Dar m-am gîndit că poate ai nevoie de bani acum, aşa că ţi-am adus. Cine ştie ce poate să se întîmple mîine ? Poate că vor veni oameni verzi în satul nostru şi ne vor împuşca.

— N-o să-i lase Dumnezeu, spuse Okonkwo. Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc.

— Îţi spun eu cum, zise Obierika. Omoară unul din băieţii tăi pentru mine.

— Tot n-ar fi de-ajuns, rosti Okonkwo.

— Atunci ia-ţi viaţa, spuse Obierika.

— Iartă-mă, zise Okonkwo zîmbind. N-am să mai pomenesc de mulţumiri.

CAPITOLUL XVI

CÎND APROAPE cu doi ani mai tîrziu, Obierika veni din nou să-l vadă pe prietenul său aflat în pribegie, împrejurările erau mai puţin prielnice. În Umuofia sosiseră misionarii. Îşi clădiseră acolo biserica, cîştigaseră de partea lor o mînă de convertiţi, ba trimiseseră chiar şi predicatori în oraşele şi satele dimprejur. Pentru căpeteniile clanului aceasta era o pricină de mare amărăciune, dar mulţi sperau că zeul omului alb şi credinţa străină nu vor dăinui multă vreme. Nici unul dintre cei convertiţi nu se numărase printre aceia ale căror vorbe erau luate în seamă în adunarea obştească. Nici unul din ei nu avea ranguri. Erau mai ales oameni din cei cărora li se spunea *efulefu*, nevolnici, secături. În limba tribului, un *efulefu* era întruchipat de omul care îşi vindea toporişca şi mergea la luptă înarmat cu teaca. Chielo, preoteasa lui Agbala, îi numea pe convertiţi murdăria clanului, iar noua credinţă, un cîine turbat care venise să se înfrupte cu ea.

Ceea ce îl făcu pe Obierika să se ducă să-l vadă pe Okonkwo fu ivirea neaşteptată a fiului acestuia, Nwoye, printre misionarii din Umuofia.

— Ce faci tu aici ? îl întrebase Obierika cînd, după multe oprelişti, misionarii îi îngăduiseră să stea de vorbă cu băiatul.

— Sînt unul de-al lor, răspunse Nwoye.

— Ce face taică-tău ? îl întrebă Obierika, neştiind ce să mai spună.

— Nu ştiu. El nu mi-este tată, zise Nwoye abătut.

Şi astfel, Obierika se duse la Mbanta să-şi vadă prietenul. Şi înţelese că Okonkwo nu dorea cîtuşi de puţin să vorbească despre Nwoye. Numai de la mama lui Nwoye putu să afle cîte ceva din cele întîmplate.

Sosirea misionarilor făcuse mare vîlvă în satul Mbanta. Erau şase şi unul din ei era un om alb. Toţi bărbaţii şi femeile ieşiră să-l vadă pe omul alb. De cînd unul din ei fusese ucis în Abame, iar

calul lui de fier fusese priponit de copacul sfînt, poveștile despre acești oameni ciudați se înmulțiseră. De aceea veniră cu mic cu mare să-l vadă pe omul alb. Era răstimpul anului cînd toată lumea stătea acasă. Culesul se isprăvise.

Cînd se adunară cu toții, omul alb începu să le cuvînteze. Vorbea cu ajutorul unui tălmaci Ibo, deși vorba lui ere deosebită și aspră pentru urechile celor din Mbanta. Mulți rîdeau auzindu-l vorbind și mai ales de felul ciudat în care folosea cuvintele. În loc să spună „eu însumi", zicea întruna „fesele mele". Avea însă o înfățișare falnică și toți îl ascultară. Le spuse că el este unul de-ai lor, așa cum puteau constata după culoarea pielii lui și limba ce-o vorbea. Ceilalți patru oameni negri erau și ei frații lor, deși unul din ei nu știa Ibo. Omul alb era și el fratele lor, pentru că ei toți erau fiii lui Dumnezeu. Și le povesti despre acest nou Dumnezeu, creatorul lumii întregi și al tuturor bărbaților și femeilor. Le spuse că ei se închinau unor zei mincinoși, zei de lemn și de piatră. La acestea un murmur prelung străbătu mulțimea. Le spuse că Dumnezeul adevărat trăiește în ceruri și că toți oamenii se înfățișau înaintea lui la judecată cînd mureau. Oamenii răi și toți păgînii care în neștiința lor se închinau lemnului și pietrelor, erau aruncați într-un foc care ardea ca uleiul de palmier. Dar oamenii buni, care se închinau Dumnezeului adevărat, trăiau veșnic în împărăția lui fericită. „Noi am fost trimiși de acest Dumnezeu mare să vă spunem să vă lepădați de obiceiurile voastre păcătoase și de zeii voștri mincinoși și să vă întoarceți spre el ca să puteți fi mîntuiți atunci cînd veți muri", încheie el.

— Fesele voastre pricepe limba noastră, zise cineva în glumă, și mulțimea izbucni în rîs.

— Ce-a spus ? întrebă omul alb pe tălmaci.

Dar înainte ca acesta să poată răspunde, alt bărbat îi puse o întrebare.

— Unde este calul omului alb ? întrebă el.

Predicatorii Ibo se sfătuiră între ei și ajunseră la concluzia că pesemne omul se referea la bicicletă. Îi spuseră omului alb, iar el zîmbi cu îngăduință.

— Spune-le, zise el, că voi aduce mulți cai de fier cînd ne vom statornici aici. Ba unii dintre ei o să și meargă pe un cal de fier. Li se tălmăciră și aceste cuvinte, dar prea puțini dintre ei auziră. Vorbeau cu însuflețire între ei, pentru că omul alb spusese că o să trăiască în mijlocul lor. La asta nu se gîndiseră pînă atunci.

În clipa aceea, un bătrîn spuse că ar vrea să pună o întrebare.

— Cine este zeul ăsta al vostru, zeița pămîntului, zeul cerului, Amadiora, zeul trăsnetului sau care ? întrebă el.

Tălmaciul schimbă cîteva cuvinte cu omul alb și dădu răspunsul pe loc :

— Toți zeii pe care i-ai înșirat nu sînt nicidecum zei. Sînt zei înșelători, care vă îndeamnă să vă omorîți semenii și să ucideți copiii nevinovați. Nu se află decît un singur zeu adevărat, și el stăpînește pămîntul, cerul, pe voi și pe mine și pe noi toți.

— Dacă ne lepădăm de zeii noștri și-l urmăm pe zeul vostru, întrebă alt bărbat, cine ne va apăra de mînia zeilor și strămoșilor noștri părăsiți ?

— Zeii voştri sînt morţi şi nu vă pot face nici un rău, răspunse omul alb. Ei nu sînt decît nişte bucăţi de lemn şi piatră.

Cînd li se tălmăciră aceste cuvinte, cei din Mbanta izbucniră într-un rîs batjocoritor. Pesemne că oamenii ăştia nu sînt în toate minţile, îşi ziseră ei. Altminteri, cum ar putea să spună că Ani şi Amadiora nu fac nici un rău? Şi Idemili şi Ogwugwu aşijderea? Unii dintre ei începură să plece.

Atunci misionarii se puseră pe cîntat. Cîntau una din acele melodii vesele şi săltăreţe ale predicatorilor evanghelişti, care aveau darul de a atinge corzile tăcute şi ruginite ale inimii unui Ibo. Tălmaciul lămuri fiecare vers ascultătorilor, dintre care unii stăteau acum vrăjiţi. Era povestea unor fraţi care trăiau în întuneric şi în teamă, străini de dragostea lui Dumnezeu. Era vorba despre o oaie rătăcită pe coline, departe de porţile Domnului şi de îngrijirile duioase ale ciobanului.

După ce cîntară, tălmaciul vorbi despre fiul lui Dumnezeu, Isus Cristos. Okonkwo, care stătuse numai în nădejdea că o să-i alunge pe predicatori din sat sau o să-i biciuiască, zise:

— Ne-ai spus cu gura dumitale că există numai un singur zeu. Acum vorbeşti despre fiul lui. Atunci pesemne că are şi nevastă. Mulţimea încuviinţă.

— N-am spus că are nevastă, zise tălmaciul vădit încurcat.

— Fesele voastre a spus că are un fiu, zise glumeţul. Aşadar, trebuie să aibă nevastă şi toţi trebuie să aibă fese.

Misionarul nu-l luă în seamă şi continuă să vorbească despre Sfînta Treime. Cînd sfîrşi, Okonkwo

era pe deplin încredinţat că omul acesta nu este în toate minţile. Înălţă din umeri şi plecă să facă vinul de palmier pentru după-amiază.

Unul din flăcăi însă fusese vrăjit. Îl chema Nwoye, primul băiat al lui Okonkwo. Nu logica nesăbuită a Trinităţii îl vrăjise, căci nu pricepuse o iotă din toate acestea. Îl cucerise poezia noii religii, ceva care-i pătrunsese în străfundurile fiinţei. Imnul despre fraţii care se aflau în beznă, înfricoşaţi, părea să răspundă unei întrebări nedesluşite şi stăruitoare ce-i chinuia sufletul lui tînăr, întrebarea privitoare la gemenii care scînceau în tufişuri, şi la Ikemefuna care fusese ucis. În vreme ce imnul se revărsa în sufletul lui însetat, simţi o uşurare lăuntrică. Cuvintele imnului erau aidoma picăturilor de ploaie îngheţate care se topesc pe scoarţa însetată a pămîntului ce stă să se înăbuşe. În mintea necoaptă a lui Nwoye domnea haosul.

CAPITOLUL XVII

MISIONARII petrecură primele patru sau cinci nopţi în piaţă şi dimineaţa s-au dus în sat să predice evanghelia. Întrebară cine este regele satului, dar sătenii le răspunseră că ei nu au rege. „Avem bărbaţi cu ranguri înalte şi căpetenii preoţeşti şi bătrîni“, spuseră ei.

După zarva primei zile nu era deloc lesne să-i aduni laolaltă pe bărbaţii cu ranguri înalte şi pe bătrîni. Dar misionarii nu se lăsară cu una cu două, şi în cele din urmă fură primiţi de căpete-

niile din Mbanta. Voiau o bucată de pămînt să-și clădească biserica.

Fiecare trib și fiecare sat avea o „pădure rea". Acolo erau îngropați toți cei care mureau de boli afurisite ca lepra sau vărsatul. Tot acolo se aruncau fetișurile atotputernice ale marilor vraci după moartea acestora. Așadar, o „pădure rea" era bîntuită de forțe vrăjmașe și puteri ale întunericului. O astfel de pădure dădură căpeteniile din Mbanta misionarilor. De fapt, ele nu voiau ca aceștia să se stabilească la ei și de aceea le făcură acest dar pe care nici un om cu mintea întreagă nu l-ar fi primit.

— Vor un petic de pămînt să-și clădească lăcașul sfînt, spuse Uchendu tovarășilor lui după ce se sfătuiră între ei. O să le dăm o bucată de pămînt. Tăcu și se auzi un murmur de uimire și nemulțumire. Să le dăm o parte din Pădurea Rea. Se fălesc că au izbîndit asupra morții. Să le dăm un cîmp de bătălie adevărat pe care să-și arate izbînda.

Încuviințară rîzînd și trimiseră după misionari, pe care îi rugaseră să-i lase puțin singuri ca să poată șușoti între ei. Le spuseră că pot să ia din Pădurea Rea atît cît poftesc. Și, spre marea lor nedumerire, misionarii le mulțumiră și începură să cînte.

— Ei nu înțeleg nimic, ziseră unii din bătrîni. Dar o să înțeleagă mîine dimineață cînd se vor duce să-și vadă peticul lor de pămînt. Și cu acestea plecară fiecare la casa lui.

A doua zi dimineață, acești oameni nesăbuiți începură să curețe de-a binelea o parte din pădure și să-și înalțe casa. Locuitorii din Mbanta se așteptau ca în patru zile să nu mai rămînă nici unul printre cei vii. Trecu prima zi, și a doua, și a treia și a patra și nici unul din ei nu muri. Toată lumea era nedumerită. Apoi se duse vestea că fetișul omului alb avea o putere de necrezut. Se spunea că poartă ochelari ca să poată vedea spiritele rele și să vorbească cu ele. Nu mult timp după aceea, cîștigă de partea lui primii trei convertiți.

Deși Nwoye fusese ademenit de noua credință chiar din prima zi, păstră taina pentru el. Nu cuteza să se apropie prea mult de misionari de frica tatălui său. Dar, de cîte ori veneau să țină predici în piață sau pe cîmpul de joc al satului, Nwoye era nelipsit. Ba chiar începuse să știe unele din poveștile simple ce le istoriseau.

— Acum am clădit și biserică, zicea domnul Kiaga, tălmaciul care avea acum în grijă mica parohie de la Mbanta.

Omul alb se întorsese la Umuofia unde s-a statornicit ridicîndu-și sediul și de unde venea cu regularitate să vadă congregația domnului Kiaga din Mbanta.

— Acum am clădit biserică, zicea Kiaga și vrem să veniți cu toții în fiecare a șaptea zi să vă închinați Dumnezeului adevărat.

Duminica următoare, Nwoye trecu de nenumărate ori prin fața micii clădiri de pămînt roșu acoperită cu stuf, fără a se încumeta să intre. Auzi glasuri cîntînd, și deși veneau de la o mînă de oameni, cîntul lor se înălța puternic și plin de încredere. Biserica lor se afla într-un luminiș circular, care semăna cu gura căscată a Pădurii Rele.

Aştepta oare să înşface ceva cu dinţii ? După ce trecu în nenumărate rînduri prin faţa bisericii, Nwoye se întoarse acasă.

Oamenii din Mbanta ştiau prea bine că zeii şi strămoşii lor erau uneori foarte răbdători şi-i lăsau înadins pe oameni să-i înfrunte. Dar chiar şi în astfel de împrejurări, sorocul rînduit de ei era de şapte săptămîni de tîrg sau douăzeci şi opt de zile. Nici unui om nu i se îngăduia să treacă dincolo de acest soroc. De aceea, pe măsură ce se apropia cea de-a şaptea săptămînă de cînd neruşinaţii misionari îşi ridicaseră biserică în Pădurea Rea, în sat sporea forfota. Sătenii erau atît de convinşi de sfîrşitul care-i aştepta pe aceşti oameni, încît unul sau doi convertiţi socotiră că e mai înţelept să se lepede vremelnic de noua lor credinţă.

În cele din urmă, sosi şi ziua cînd toţi misionarii ar fi trebuit să moară. Dar ei erau totuşi în viaţă şi ridicau o nouă casă de pămînt roşu, acoperită cu stuf, pentru învăţătorul lor, domnul Kiaga. În săptămîna aceea mai cîştigară de partea lor încă o mînă de credincioşi. Şi pentru prima oară veni şi o femeie. Se numea Nneka, soţia lui Amadi — un plugar avut — şi era cu burta la gură.

Nneka fusese grea şi născuse de patru ori pînă atunci. Dar de fiecare dată adusese pe lume gemeni, pe care îi lepădaseră după naştere. Bărbatul ei şi familia acestuia începuseră să fie din ce în ce mai nemulţumiţi de o astfel de femeie şi nu se necăjiră prea mult aflînd că s-a dus în tabăra creştinilor. Atîta pagubă, îşi ziceau ei.

Într-o dimineaţă, vărul lui Okonkwo, Amikwu, trecea pe lîngă biserică venind din satul vecin, cînd îl zări pe Nwoye printre creştini. Nu mică-i fu mirarea, iar cînd ajunse acasă, se duse îndată la coliba lui Okonkwo şi-i spuse ceea ce văzuse. Femeile începură să vorbească cu însufleţire, dar Okonkwo şedea fără să se clintească.

Cînd Nwoye se întoarse, era aproape seară. Se duse în *obi* şi-şi salută tatăl, dar acesta nu răspunse. Nwoye se întoarse pe călcîie ca să treacă în curtea interioară, cînd tatăl său, ieşindu-şi deodată din fire, sări în picioare şi-l apucă de grumaz.

— Unde mi-ai fost ? bolborosi el.

Nwoye se zbătu să scape din strînsoarea care-l sugruma.

— Răspunde-mi, dacă nu te omor, urlă Okonkwo.

Apucă un băţ gros de pe zidul scund şi-i arse două sau trei lovituri zdravene.

— Răspunde-mi ! urlă el din nou. Nwoye stătea şi-l privea fără să scoată o vorbă. Afară, femeile ţipau şi nu cutezau să intre.

— Lasă băiatul în pace, îţi zic ! se auzi un glas în curtea exterioară. Era unchiul lui Okonkwo, Uchendu. Eşti nebun ?

Okonkwo nu răspunse. Dar îi dădu drumul lui Nwoye, care ieşi şi nu se mai întoarse.

Se duse la biserică şi îi spuse domnului Kiaga că s-a hotărît să plece la Umuofia, unde misionarul alb înfiinţase o şcoală ca să-i înveţe pe tinerii creştini să citească şi să scrie.

Auzindu-l, domnul Kiaga se bucură nespus de mult. „Binecuvîntat este acela care-şi părăseşte tatăl şi mama pentru mine“, intonă el. „Cei ce

aud vorbele mele îmi sînt mamă şi tată." Nwoye nu pricepu mare lucru. Dar era fericit să-şi părăsească tatăl. Se va întoarce mai tîrziu la mama, la fraţii şi surorile lui şi-i va converti la noua credinţă.

În seara aceea, stînd în coliba lui cu privirile pierdute în focul de butuci, Okonkwo se gîndea la cele întîmplate. Deodată îl cuprinse mînia şi simţi o dorinţă aprigă să-şi ia toporişca, să se ducă la biserică şi să şteargă de pe faţa pămîntului toată şleahta aceea de păcătoşi şi de nemernici. Dar după ce stătu şi chibzui, îşi zise că Nwoye nu este vrednic să te baţi pentru el. De ce, se căina în sinea lui, tocmai el, Okonkwo, să fie blestemat să aibă un astfel de fiu? Se vedea cît de colo că zeul său *chi* îşi vîrîse coada şi aici. Căci altminteri cum putea să lămurească năpasta ce se abătuse asupra lui şi pribegia silită, iar acum purtarea nemernicului său fiu? Stînd şi judecînd lucrurile în tihnă, nelegiuirea fiului său i se înfăţişă în toată grozăvia ei. Să te lepezi de zeii tatălui tău şi să te înhăitezi cu o şleahtă de oameni nevolnici ce cîrîie ca nişte găini bătrîne era tot ce poate fi mai nelegiuit. Dar dacă, după moartea lui, toţi băieţii hotărau s-o apuce pe urmele lui Nwoye şi să se lepede de strămoşi? La acest gînd înfricoşător care era totuna cu ameninţarea pieirii, pe Okonkwo îl trecură fiori reci. Se văzu pe sine şi pe străbunii săi îngrămădindu-se în jurul altarului strămoşesc şi aşteptînd în zadar rugăciuni şi jertfe şi negăsind nimic altceva decît cenuşa zilelor demult apuse şi pe copiii lui rugîndu-se în acest răstimp zeului omului alb. Decît

să se întîmple aşa ceva, mai bine el, Okonkwo, îi omoară cu mîna lui.

Pe Okonkwo lumea îl numea „Flacără Mistuitoare". Privind la focul de butuci, îşi aminti de această poreclă. El era un foc mistuitor. Atunci cum se face că a putut să zămislească un fiu ca Nwoye, o stîrpitură fără curaj? Poate că nu era fiul lui. Nu, cum putea să fie? Nevasta îl înşelase. O s-o înveţe el minte. Dar Nwoye aducea cu bunicul său, Unoka, tatăl lui Okonkwo. Alungă iute gîndul din minte. El, Okonkwo, era poreclit foc mistuitor. Cum de-a putut el zămisli o muiere în locul unui fiu? La anii lui Nwoye, Okonkwo ajunsese vestit în toată Umuofia, fiind neîntrecut la trîntă şi neînfricat în război.

Oftă din străfundul rărunchilor, iar butucul care ardea mocnit oftă şi el, parcă în semn de înţelegere. Şi îndată mintea lui Okonkwo se lumină şi văzu totul limpede. Focul viu zămisleşte cenuşă rece, fără vlagă. Oftă din nou, adînc.

CAPITOLUL XVIII

NOUA BISERICĂ din Mbanta trecu prin clipe grele chiar de la începutul existenţei ei. La început, tribul crezuse că nu va dăinui multă vreme. Dar ea continuase să trăiască şi, încetul cu încetul, se întărise. Oamenii erau îngrijoraţi şi nu prea. Dacă o adunătură de *efulefu* hotărîse să trăiască în Pădurea Rea, cu atît mai bine. La urma urmelor, Pădurea Rea era un adăpost nimerit pentru asemenea musafiri nepoftiţi. Era adevărat că salvau

gemenii din tufişuri, dar niciodată nu-i aduceau în sat. Aşadar, pentru săteni gemenii se aflau tot acolo unde fuseseră azvîrliţi. Fără îndoială că zeiţa pămîntului nu va arunca păcatele misionarilor în spatele sătenilor nevinovaţi.

O dată însă, misionarii au încercat să întreacă măsura. Trei convertiţi s-au dus în sat şi s-au lăudat în gura mare că toţi zeii sînt morţi şi neputincioşi şi că ei sînt gata să-i înfrunte arzîndu-le toate altarele.

— Duceţi-vă şi daţi foc pîntecelor mamelor care v-au născut, zise unul din preoţi.

Oamenii fură prinşi şi bătuţi pînă ce sîngele le curse şiroaie. După aceasta, o bună bucată de vreme nu se întîmplă nimic între biserică şi sat.

Dar se răspîndise vestea că omul alb adusese nu numai o religie, ci şi un guvern. Se spunea că ridicaseră un loc de judecată în Umuofia ca să-i apere pe cei ce îmbrăţişau religia lor. Ba chiar se povestea că au spînzurat un bărbat care omorîse un misionar.

Deşi astfel de întîmplări circulau adesea în Mbanta, ele păreau basme de adormit copiii şi pînă acum nu înrîuriseră legăturile dintre noua biserică şi clan. Aici nu putea fi vorba să omori pe misionar, căci domnul Kiaga, în ciuda nebuniei lui, era cu totul inofensiv. Cît despre convertiţii acestuia, nimeni nu putea să-i ucidă fără a fi silit să-şi ia lumea în cap, căci, cu toată nemernicia lor, ei aparţineau totuşi clanului. De aceea nimeni nu lua prea mult în seamă poveştile despre guvernul omului alb sau despre urmările uciderii creştinilor. Dacă le-ar pricinui mai multe necazuri decît pînă acum, i-ar izgoni pur şi simplu din clan.

Iar bisericuţa avea pe atunci destule necazuri ca să mai dea de furcă şi clanului. Totul se iscă din pricina primirii în sînul bisericii a proscrişilor.

Aceşti proscrişi sau *osu*, văzînd că noua religie primea cu braţele deschise gemeni şi tot soiul de nelegiuiţi, îşi ziseră că poate vor fi primiţi şi ei. Şi astfel, într-o duminică, doi din ei s-au dus la biserică. Acest lucru stîrni îndată vîlvă, dar atît de temeinic se cuibărise noua religie în sufletul convertiţilor, încît, după intrarea proscrişilor, ei nu ieşiră din biserică imediat. Cei care se aflau mai aproape de ei se mulţumiră doar să se mute mai încolo. Era o adevărată minune. Dar nu ţinu decît pînă la sfîrşitul slujbei. Toată adunarea se împotrivi într-un glas şi era cît pe-aci să-i alunge pe noii-veniţi, cînd domnul Kiaga îi opri şi începu să-i lămurească.

— În faţa domnului, grăi el, nu există sclavi sau oameni slobozi. Toţi sîntem fiii lui Dumnezeu şi trebuie să-i primim şi pe aceşti fraţi ai noştri.

— Nu înţelegeţi, zise unul din convertiţi. Ce-o să spună despre noi păgînii cînd vor auzi că-i primim pe *osu* în mijlocul nostru ? O să se prăpădească de rîs.

— N-au decît să rîdă, spuse domnul Kiaga. Dumnezeu va rîde de ei în ziua judecăţii de apoi. De ce se mînie naţiile iar popoarele trăiesc cu o închipuire deşartă ? Cel ce domneşte în ceruri va rîde. Ei vor sta întru batjocura domnului.

— Nu înţelegeţi, stărui convertitul. Dumneavoastră sînteţi dascălul nostru şi puteţi să ne învăţaţi lucruri despre noua credinţă. Dar aceasta

este o pricină pe care noi o cunoaştem prea bine. Şi îi spuse ce este un *osu*.

Era o fiinţă închinată unui zeu, ceva cu totul aparte, tabu pe vecie, iar copiii lui aşijderea. Nu putea nici să se căsătorească cu cineva născut slobod nici să fie luat de acesta. Era, de fapt, un paria care trăia într-o anumită parte a satului, aproape de Marele Sanctuar. Oriunde mergea, purta cu sine semnul castei sale proscrise — plete lungi, încîlcite şi murdare. Pentru el briciul era tabu. Un *osu* nu putea să vină la o adunare a celor născuţi slobozi iar aceştia, la rîndul lor, nu se puteau adăposti sub acoperişul lui. Nu putea căpăta nici unul din cele patru ranguri ale tribului, iar cînd murea, era îngropat de ai săi în Pădurea Rea. Cum putea un astfel de om să-l urmeze pe Cristos ?

— El are nevoie de Cristos mai mult decît voi şi decît mine, rosti domnul Kiaga.

— Atunci eu mă întorc la clan, zise convertitul.

Şi dus a fost. Domnul Kiaga rămase neînduplecat şi numai tăria lui salvă noua biserică. Convertiţii şovăielnici prindeau curaj şi încredere văzînd credinţa lui neclintită. Le porunci proscrişilor să-şi radă părul lor lung şi încîlcit. La început, acestora le era teamă să nu moară.

— Dacă nu radeţi semnul credinţei voastre păgîne, nu vă primesc în biserică, spuse domnul Kiaga. Vă este frică să nu muriţi. De ce să muriţi ? Cu ce vă deosebiţi de alţi bărbaţi care-şi rad părul ? Acelaşi Dumnezeu v-a plămădit şi pe voi şi pe ei. Dar s-au lepădat de voi ca de leproşi. Aceasta este împotriva voinţei lui Dumnezeu, care

a făgăduit viaţă veşnică tuturor celor care cred în numele lui sfînt. Păgînii spun că o să muriţi dacă faceţi un lucru sau altul şi vouă vă este teamă. Tot ei au spus că eu o să mor dacă-mi clădesc biserica pe locul acesta. Am murit ? Au spus că o să mor dacă îngrijesc gemenii. Uite că trăiesc. Păgînii nu grăiesc decît neadevăruri. Numai cuvîntul domnului nostru este adevărat.

Cei doi proscrişi îşi raseră părul şi curînd se numărară printre cei mai înfocaţi sprijinitori ai noii credinţe. Ba mai mult, aproape toţi *osu* din Mbanta le urmară pilda. De fapt, tocmai unul din ei, mai înfocat decît toţi, a stîrnit mînia satului împotriva bisericii, la un an după aceea, omorînd pitonul sfînt, vlăstar al zeului apei.

Pitonul regal era animalul cel mai venerat din Mbanta şi din toate clanurile din împrejurimi. I se spunea „Tatăl Nostru“ şi era lăsat să meargă oriunde poftea, chiar şi în paturile oamenilor. Se hrănea cu şobolanii din casă şi cîteodată înghiţea ouăle găinilor. Dacă cineva omora un piton regal, din întîmplare, aducea jertfe în semn de pocăinţă şi făcea un mare praznic de înmormîntare, aşa cum s-ar fi cuvenit unui om de vază. Nu se prevăzuse nici o pedeapsă pentru cel care omora pitonul cu bună ştiinţă. Nimeni nu-şi închipuia că s-ar putea întîmpla vreodată aşa ceva.

Poate că nici nu se întîmplase vreodată. La început, clanul nici nu vru să creadă. De fapt, nimeni nu-l văzuse pe om ucigînd. Povestea porni chiar de la creştini.

Oricum, căpeteniile şi bătrînii din Mbanta se adunară să hotărască ce e de făcut. Mulţi din ei vorbiră pe larg, cuprinşi de mînie. Erau gata să

declare război vrăjmaşului. Okonkwo, care începuse şi el să ia parte la treburile ţinutului mamei sale, spuse că pînă nu vor alunga cu biciul adunătura aceea de nemernici, nu va fi pace în sat.

Dar erau mulţi alţii care priveau altfel lucrurile şi sfatul lor fu luat în seamă în cele din urmă.

— Noi n-avem obiceiul să ne batem pentru zei, zise unul din ei. Să nu ne încumetăm s-o facem acum. Dacă un om ucide pitonul sfînt între cei patru pereţi ai colibei lui, aceasta este treaba lui şi a zeului. Noi n-am văzut nimic. Dacă ne punem între zeu şi împricinat, s-ar putea să primim noi loviturile menite acestuia. Cînd un om afuriseşte, ce facem ? Ne ducem să-i închidem gura ? Nu. Ne vîrîm degetele în urechi ca să nu-l mai auzim. Aşa este înţelept să faci.

— Să nu judecăm ca fricoşii, interveni Okonkwo. Dacă un om vine la mine în colibă şi-şi face nevoile pe jos, ce fac ? Închid ochii ? Nu. Iau un ciomag şi-i sparg capul. Aşa face un bărbat. Oamenii ăştia ne împroaşcă cu noroi în fiecare zi şi Okeke spune că trebuie să ne prefacem că nu vedem. Okonkwo scoase un sunet plin de dezgust. Asta e un clan de muieri, gîndi el. Aşa ceva nu s-ar putea întîmpla niciodată în ţinutul tatălui său, Umuofia.

— Okonkwo a grăit adevărul, rosti alt bărbat. Ar trebui să facem ceva. Să ne lepădăm dară de oamenii aceştia. Atunci nu vom mai fi răspunzători pentru nelegiuirile lor. Vorbiră toţi cei ce veniseră la adunare şi în cele din urmă hotărîră să se lepede de creştini. Okonkwo scrîşni din dinţi scîrbit.

În noaptea aceea un om cu un clopoţel străbătu Mbanta în lung şi în lat, vestind că adepţii noii credinţe vor fi de-acum încolo îndepărtaţi de la viaţa şi drepturile satului.

Numărul creştinilor crescuse şi ei formau acum o mică comunitate de bărbaţi, femei şi copii, siguri de sine şi plini de încredere. Domnul Brown, misionarul alb, venea cu regularitate să-i vadă. „Cînd mă gîndesc că nu sînt decît optsprezece luni de cînd Sămînţa a fost aruncată printre voi, mă minunez de ceea ce a făcut domnul", zicea el.

Era miercurea din săptămîna mare şi domnul Kiaga le rugase pe femei să aducă pămînt roşu, cretă albă şi apă să facă curăţenie în biserică pentru Paşti, iar femeile se împărţiră în trei grupuri şi se apucară de treabă. În dimineaţa aceea o porniră devreme, unele cu vasele de apă la izvor, altele cu sape şi coşuri la groapa cu pămînt roşu a satului şi celelalte la cariera de calcar.

Domnul Kiaga era în biserică şi se ruga, cînd auzi femeile vorbind cu însufleţire. Îşi încheie rugăciunea şi se duse să vadă ce se întîmplă. Femeile veniseră la biserică cu vasele de apă goale. Spuneau că nişte tineri le alungaseră de la izvor cu biciul. Puţin timp după aceea, cele care se duseseră să ia pămînt roşu, se întoarseră cu coşurile goale. Unele din ele fuseseră biciuite fără milă. Femeile de la carieră se întoarseră şi ele şi istorisiră o poveste asemănătoare.

— Ce înseamnă toate astea ? întrebă domnul Kiaga, care era cît se poate de nedumerit.

— Satul ne-a înfierat, zise una din femei. Omul cu clopoţelul a adus vestea azi-noapte. Dar

la noi nu este obiceiul să oprești pe cineva, oricine ar fi el, de a merge la izvor sau la carieră.

O altă femeie adăugă:

— Vor să ne ducă la pieire. N-o să ne mai lase să mergem la piață. Așa au spus.

Domnul Kiaga tocmai voia să trimită în sat după bărbații convertiți, cînd îi văzu venind. Se înțelege că auziseră cu toții pe omul cu clopoțel, dar nu mai pomeniseră niciodată pînă atunci ca femeile să fi fost alungate de la izvor.

— Haideți, le ziseră ei femeilor. Mergem cu voi să-i vedem pe fricoșii ăia. Unii din ei aveau ciomege groase, iar alții chiar toporiști.

Dar domnul Kiaga îi opri. Voia mai întîi să știe de ce fuseseră înfierați.

— Spun că Okoli a omorît pitonul sfînt, zise un bărbat.

— Nu este adevărat, interveni un altul. Okoli mi-a spus chiar el că nu este adevărat.

Okoli nu era acolo să răspundă. Se îmbolnăvise în noaptea trecută. Înainte de apusul soarelui își dădu sfîrșitul. Moartea lui arăta că zeii erau încă în stare să poarte bătălii. Atunci clanul nu mai avu nici o pricină să-i prigonească pe creștini.

CAPITOLUL XIX

CĂDEAU ULTIMELE ploi mari ale anului. Era vremea cînd oamenii bătătoreau pămîntul roșu cu care își clădeau zidurile. Nu făceau asta mai devreme fiindcă ploile erau prea dese și ar fi spălat mormanul de pămînt, și nici mai tîrziu,

căci culesul începea curînd și după aceea venea anotimpul secetos.

Aceasta avea să fie ultima recoltă a lui Okonkwo în Mbanta. Cei șapte ani istovitori, pierduți în zadar, se apropiau de sfîrșit. Deși îi mersese bine în ținutul mamei sale, Okonkwo știa că i-ar fi mers și mai bine în Umuofia, ținutul tatălui său, unde erau bărbați cutezători și războinici. În acești șapte ani ar fi ajuns la cea mai înaltă cinstire. De aceea îi părea rău de fiecare zi petrecută în pribegie. Neamurile mamei lui fuseseră mărinimoase cu el și le era recunoscător. Dar asta nu schimba lucrurile. Primului copil născut în pribegie îi pusese numele Nneka — „Mama este mai presus de orice" — din respect față de rudele mamei sale. Dar după doi ani, cînd i s-a născut un fiu, îl numi Nwofia, „Zămislit în sălbăticie".

Cum a intrat în ultimul an de pribegie, Okonkwo trimise bani lui Obierika să-i clădească două colibe în vechiul loc, unde avea să locuiască împreună cu familia pînă ce își va ridica alte colibe și zidul dinafară al ogrăzii. Nu putea ruga pe altcineva să-i clădească *obi*-ul, și nici zidurile curții. Lucrurile astea ori ți le faci singur, ori le moștenești de la tatăl tău.

Cînd începură să cadă ultimele ploi mari ale anului, Obierika trimise vorbă că cele două colibe fuseseră ridicate și Okonkwo începu să se pregătească de întoarcere, după ploi. Ar fi vrut să se înapoieze mai curînd și să-și rînduiască ograda anul ăsta, înainte de încetarea ploilor, dar în acest chip n-ar fi împlinit întreaga osîndă de șapte ani. Și nu se putea astfel. Așa că aștepta cu nerăbdare să vină anotimpul secetos.

Acesta sosi anevoie. Ploile se răriră din ce în ce mai mult, pînă ce începură să cadă pieziș, în averse. Uneori soarele strălucea printre picăturile de ploaie și adia o briză ușoară. Era o ploaie veselă care abia se simțea. Începu să se ivească curcubeul, uneori două curcubee, aidoma mamei și fiicei, una tînără și frumoasă, alta bătrînă și veștejită. Curcubeului i se spunea pitonul cerului.

Okonkwo își chemă cele trei neveste și le porunci să strîngă cele trebuincioase pentru un mare praznic. „Înainte de a pleca, trebuie să mulțumesc neamurilor mamei mele", spuse el.

Ekwefi mai avea niște manioc care-i rămăsese pe ogor de anul trecut. Nici una din celelalte soții nu avea manioc. Aceasta nu pentru că trîndăviseră, ci fiindcă aveau mulți copii de hrănit. Era deci de la sine înțeles că Ekwefi va da maniocul pentru ospăț. Mama lui Nwoye și Ojiugo aveau să aducă alte bunătăți, precum pește afumat, ulei și piper pentru fiertură. Okonkwo urma să se îngrijească de carne și de *yam*-i.

În dimineața următoare, Ekwefi se sculă devreme și se duse la cîmp cu fata ei, Ezinma, și cu fata lui Ojiugo, Obiageli, ca să adune manioc. Fiecare purta un coș lung de trestie, o toporișcă cu care să reteze tulpina moale de manioc și o săpăligă cu care să scoată tuberculii. Spre norocul lor, în timpul nopții căzuse o ploicică și pămîntul n-avea să fie prea tare.

— N-o să ne ia mult timp să strîngem cît manioc vrem, zise Ekwefi.

— Dar frunzele vor fi ude, rosti Ezinma. Purta coșul cumpănit pe cap și ținea brațele încrucișate pe piept. Îi era frig. Nu-mi place să simt picăturile de apă rece căzîndu-mi pe spate. Ar fi trebuit să așteptăm să răsară soarele ca să se usuce frunzele.

Obiageli o poreclea „Sare", fiindcă spunea că nu-i place apa.

— Ți-e teamă să nu te topești ?

Treaba a fost ușoară, așa cum își închipuise Ekwefi. Înainte de a se apleca să reteze tulpina și să dezgroape rădăcina, Ezinma scutura bine fiecare plantă cu ajutorul unui băț lung. Uneori nici nu era nevoie să sape. Smulgeau doar ciotul iar pămîntul se ridica, rădăcinile trosneau în cuib și scoteau tuberculul afară.

După ce adunară o grămadă bunicică, o duseră în două rînduri la rîu, unde fiecare femeie își avea locul ei, o groapă puțin adîncă în care își punea maniocul la dospit.

— Peste patru sau chiar trei zile o să fie gata, spuse Obiageli. Este manioc tînăr.

— Nu e chiar așa de tînăr, zise Ekwefi. Am semănat ogorul de aproape doi ani. Pămîntul este sărac și de aceea tuberculii sînt atît de mici.

Okonkwo nu făcea niciodată lucrurile pe jumătate. Cînd soția lui, Ekwefi, spuse că două capre sînt de-ajuns pentru ospăț, îi răspunse că asta nu este treaba ei.

— Dau un ospăț pentru că am toate cele trebuincioase. Nu pot să stau pe malul unui rîu și să mă spăl pe mîini cu scuipat. Neamurile mamei au fost bune cu mine și trebuie să le arăt recunoștința.

Și asftel fură jertfite trei capre și o sumedenie de orătănii. Era ca un ospăț de nuntă. Aveau

foo-foo şi supă de *yam*, fiertură de *egusi* şi de untişor şi nenumărate vase cu vin de palmier.

Toţi *umunna* fură invitaţi la ospăţ, toţi urmaşii lui Okolo, care trăise cu vreo două sute de ani mai înainte. Cel mai bătrîn membru al acestei mari familii era unchiul lui Okonkwo, Uchendu. Lui îi dădură să spargă nuca de cola, iar el se rugă la strămoşi. Le ceru sănătate şi copii.

— Nu ne rugăm pentru bogăţie, căci cel ce are sănătate şi copii va avea şi bogăţie. Nu ne rugăm să avem mai mulţi bani, ci să avem mai multe rude. Sîntem mai buni decît necuvîntătoarele, pentru că noi avem neamuri. Animalul se scarpină de copac să scape de mîncărime, omul roagă pe unul din ai săi să-l scarpine. Se rugă mai ales pentru Okonkwo şi familia lui. Apoi sparse nuca de cola şi aruncă o parte din miez pe jos pentru strămoşi.

În timp ce nucile de cola treceau din mînă în mînă, nevestele şi copiii lui Okonkwo şi cei care veniseră să ajute la gătit începură să servească bucatele. Fiii lui aduseră oalele cu vin de palmier. Era atîta mîncare şi băutură încît multe rude fluierară de uimire. Cînd totul fu pus pe masă, Okonkwo se ridică să vorbească.

— Vă rog să primiţi această nucă de cola, zise el. Nu v-o dau ca să vă răsplătesc pentru tot ce-aţi făcut pentru mine în aceşti şapte ani. Un copil nu poate plăti pentru laptele mamei lui. V-am chemat laolaltă fiindcă este bine ca rudele să se întîlnească.

Mai întîi serviră supa de *yam* fiindcă era mai uşoară decît *foo-foo* şi fiindcă masa începea întotdeauna cu *yam*. Apoi se servi *foo-foo*. Unii

meseni îl mîncară cu supă de *egusi*, alţii cu fiertură de untişor. Se împărţi apoi carnea astfel ca fiecare membru *umunna* să-şi primească partea. Fiecare bărbat se ridica după rînduiala vîrstei şi îşi lua porţia. Chiar şi pentru puţinele rude care nu putuseră să vină la ospăţ, porţiile fură puse deoparte, fiindu-le trimise la timpul cuvenit.

Cînd se bău vinul de palmier, unul din cei mai bătrîni membri ai *umunna* se ridică să-i mulţumească lui Okonkwo :

— Dacă spun că nu ne-am aşteptat la un ospăţ aşa de mare, aş da de înţeles că nu ştim cît de mărinimos este fiul nostru Okonkwo. Îl cunoaştem cu toţii şi ne aşteptam la un mare ospăţ. Dar ospăţul a întrecut toate aşteptările noastre. Îţi mulţumim. Fie ca tot ce-ai dat să-ţi fie răsplătit înzecit. E bine să vezi un om făcînd totul cu fala de altădată, astăzi, cînd cei tineri se socotesc mai înţelepţi decît străbunii lor. Cel ce-şi pofteşte neamurile la un ospăţ n-o face ca să le scape din ghearele foametei. Fiecare are de-ale gurii la el acasă. Cînd ne adunăm cu toţii pe imaşul satului, la lumina lunii, nu ne strîngem ca să privim luna. Fiecare o vede de la el din curte. Ne adunăm fiindcă este bine ca rudele să fie laolaltă. Poate vă întrebaţi de ce spun toate astea. Le spun fiindcă mi-e teamă pentru cei tineri, pentru voi toţi. Şi arătă cu mîna spre colţul unde şedeau cei mai mulţi tineri. Cît despre mine, eu mai am doar puţin de trăit, la fel ca şi Uchendu, Unachukwu şi Emefo. Dar mă tem pentru voi, cei tineri, fiindcă voi nu înţelegeţi cît de puternice sînt legăturile de sînge. Nu ştiţi ce înseamnă să vorbeşti într-un singur glas. Şi la ce duc toate astea ? O

credință nelegiuită s-a cuibărit printre voi. Vă părăsiți tatăl și frații. Blestemați zeii părinților și strămoșilor voștri precum cîinele vînătorului care, cuprins pe neașteptate de turbare, se năpustește asupra stăpînului său. Mă tem pentru voi. Mă tem pentru trib. Se întoarse din nou spre Okonkwo și spuse: Mulțumesc că ne-ai adunat laolaltă.

PARTEA a III-a

CAPITOLUL XX

ȘAPTE ANI departe de sat însemna mult. Iar locul tău nu te aștepta acolo întotdeauna pînă la întoarcere. Îndată ce plecai, se ridica un altul și ți-l lua. Clanul era aidoma unei șopîrle, dacă-și pierdea coada, curînd îi creștea alta în loc.

Okonkwo știa lucrurile astea. Știa că-și pierduse locul printre cele nouă spirite mascate care împărțeau dreptatea în sat. Pierduse prilejul să-și conducă tribul său războinic la lupta împotriva noii religii care, după cît se spunea, cîștigase teren. Își irosise anii în care ar fi putut dobîndi cele mai înalte ranguri. Unele din aceste pierderi însă nu erau de neînlocuit. Era hotărît ca înapoierea lui să stîrnească vîlvă printre ai săi. Se va întoarce cu fruntea sus și va recîștiga cei șapte ani irosiți.

Chiar din primul an de pribegie începuse să-și croiască planuri pentru întoarcere. Primul lucru pe care-l va face va fi să-și orînduiască din nou ograda, făcînd-o și mai frumoasă. Își va ridica un hambar mai mare decît cel pe care îl avusese înainte și va înălța colibe pentru alte două neveste. Apoi își va arăta bunăstarea îndrumîndu-și fiii spre a putea fi primiți în obștea *ozo*. Numai

oamenii cei mai de vază puteau face asta. Okonkwo se și vedea înconjurat de înaltă prețuire și căpătînd cel mai mare rang din ținut.

Pe măsură ce anii pribegiei se scurgeau unul cîte unul, i se părea că zeul său *chi* îl răsplătea pentru năpasta care se abătuse asupra lui în trecut. Îi creșteau *yam*-i din belșug, nu numai în satul mamei lui, ci și în Umuofia, unde prietenul său dădea *yam*-ii în fiecare an arendașilor.

Apoi se întîmplă nenorocirea cu primul său fiu. La început se păru că necazul o să-i frîngă curajul. Dar era un om tare și în cele din urmă își învinse obida. Mai avea alți cinci fii și îi va crește după datinile tribului.

Trimise după cei cinci fii și ei veniră și se așezară în *obi*-ul lui. Cel mai mic dintre ei avea patru ani.

— Ați văzut cu toții nelegiuirea cumplită a fratelui vostru. Acum el nu mai este fiul meu și nici fratele vostru. Fiul meu este numai acela care se dovedește bărbat și ține capul sus printre ai noștri. Dacă vreunul din voi găsește cu cale să fie femeie, să-l urmeze pe Nwoye acum, cît mai trăiesc eu, ca să-l blestem. Dacă vă răzvrătiți împotriva mea, cînd n-o să mai fiu, am să vă bîntui viața și o să vă frîng gîtul.

Cu fetele, Okonkwo a avut noroc. Toată viața i-a părut rău că Ezinma a ieșit fată. Dintre toți copiii lui, Ezinma era singura care îi înțelegea orice pornire. De-a lungul anilor, între ei se statornicise o strînsă legătură și apropiere.

Ezinma crescu în timpul pribegiei tatălui său și ajunsese una din cele mai frumoase fete din Mbanta. I se spunea Cristal de Frumusețe, așa

cum i se spusese mamei ei în tinerețe. Fetița bolnăvicioasă, care pricinuise mamei sale atîtea necazuri, se schimbase aproape peste noapte, devenind o fată sprintenă și sănătoasă. E adevărat că uneori trecea prin clipe de tristețe, și atunci se repezea la toți ca un dulău furios. Asemenea stări o cuprindeau așa, deodată, și fără o pricină anume. Dar ele se iveau rar și nu țineau mult. În astfel de clipe nu voia să vadă pe nimeni în afară de tatăl ei.

Mulți tineri și bărbați avuți, între două vîrste, din Mbanta, se înfățișară să se însoare cu ea. Dar ea îi respinse pe toți fiindcă tatăl ei o chemase într-o seară și-i spusese :

— Sînt mulți oameni buni și avuți aici, eu însă voi fi fericit dacă te măriți în Umuofia, cînd ne întoarcem acasă.

Atît a spus. Dar Ezinma pricepu bine gîndul și tîlcul ascuns în spatele celor cîteva vorbe. Și își dădu încuviințarea.

— Sora ta vitregă, Obiageli, n-o să mă înțeleagă, zise Okonkwo. Dar tu poți s-o lămurești.

Măcar că erau aproape de-o seamă, Ezinma avea o mare înrîurire asupra surorii sale vitrege. Ea o lămuri de ce nu trebuie să se căsătorească deocamdată, iar aceasta încuviință și ea. Și astfel amîndouă respinseră orice cerere de căsătorie din Mbanta.

„Aș fi vrut să fie băiat", își zicea Okonkwo în sinea lui. Ea înțelege așa de bine totul. Care altul din copiii lui ar fi putut să-i citească gîndurile așa de bine ? Cu două fete mari și frumoase, întoarcerea în Umuofia va stîrni o mare vîlvă. Viitorii gineri vor fi oameni cu greutate în sat.

Sărăntocii și nevoiașii nu vor cuteza să se înfățișeze.

Umuofia se schimbase de-a binelea în cei șapte ani cît Okonkwo fusese în pribegie. Venise biserica și îi abătuse pe mulți de la calea cea dreaptă. În rîndurile ei intraseră nu numai cei de neam sărac sau proscrișii, ci uneori chiar și oameni vrednici. Unul din aceștia era Obguefi Ugonna, care luase două ranguri și care, ca un smintit, își tăiase inelul cu titluri de la gleznă și-l azvîrlise trecînd de partea creștinilor. Misionarul alb era foarte mîndru de el și Ogbuefi a fost unul din primii oameni din Umuofia care a primit taina Sfintei Împărtășanii sau Ospățul Sfînt, cum i se spune în Ibo. Ogbuefi Ugonna își închipuise că ospățul însemna mîncare și băutură și că nu se deosebește de praznicul satului decît fiindcă este sfînt. De aceea, înainte de a se duce la slujbă, își luă cu el cornul de băut, pe care-l puse în traista de piele de capră.

Dar omul alb adusese și un guvern, nu numai biserica. Își clădiseră un tribunal, unde comisarul de district judeca pricinile în deplină necunoștință. Avea agenți ai tribunalului, care-i aduceau oamenii la judecată. Mulți dintre acești agenți erau de fel din Umuru, de pe malul Marelui Rîu, unde cu mulți ani în urmă oamenii albi veniseră mai întîi și unde își clădiseră centrul lor religios, comercial și guvernamental. Pe acești agenți de tribunal îi ura toată lumea din Umuofia, fiindcă nu erau din partea locului și se purtau semeț și ca niște zbiri. Erau porecliți *kotma*, și pentru că purtau pantaloni scurți cenușii, căpătară o a doua poreclă, Fese

Cenușii. Ei păzeau închisoarea, plină cu oameni care încălcaseră legea omului alb. Unii din cei întemnițați își aruncaseră gemenii, alții îi prigoniseră pe creștini. În închisoare erau bătuți de *kotma* și puși să muncească în fiecare dimineață la curățirea clădirilor guvernului și să aducă lemne pentru comisarul alb și pentru agenții tribunalului. Printre cei închiși se aflau și oameni cu ranguri, neobișnuiți cu asemenea îndeletniciri înjositoare. Cuprinși de obidă în fața acestei batjocuri, ei își jeleau ogoarele lăsate în paragină. Dimineața, cînd tăiau iarba, cei mai tineri dădeau cu toporișca și cîntau :

Kotma *Fese Cenușii*
Este bun de sclav.
N-are minte omul alb,
El e bun de sclav.

Agenților nu le plăcea să li se spună Fese Cenușii și îi băteau pe oameni. Dar cîntecul se răspîndi în Umuofia.

Cînd Obierika i-a povestit toate acestea, Okonkwo și-a plecat capul, cuprins de tristețe.

— Poate că am lipsit prea multă vreme, murmură Okonkwo aproape ca pentru sine. Dar nu pot să înțeleg lucrurile acestea pe care mi le spui. Ce s-a întîmplat cu oamenii noștri ? De ce și-au pierdut puterea de a lupta ?

— N-ai auzit cum omul alb a șters Abame de pe fața pămîntului ? întrebă Obierika.

— Am auzit, spuse Okonkwo. Dar am auzit și că oamenii din Abame au fost slabi și nerozi. De ce nu s-au apărat ? Nu aveau oare puști și toporiști ? Am fi niște fricoși dacă ne-am asemui

cu cei din Abame. Strămoşii lor n-au cutezat niciodată să dea piept cu străbunii noştri. Noi trebuie să pornim bătălia împotriva acestor oameni şi să-i alungăm din ţară.

— Acum este prea tîrziu, rosti Obierika plin de amărăciune. Pînă şi oamenii şi fiii noştri au dat mîna cu străinii. Au îmbrăţişat credinţa lor şi-i sprijină să-şi păstreze guvernul. Dac-am încerca să-i izgonim pe oamenii albi din Umuofia, asta n-ar fi deloc greu. Nu sînt decît doi albi aici. Dar ce facem cu oamenii noştri care îi urmează şi cărora le-au dat puterea ? S-ar duce la Umuru şi ar aduce soldaţi şi va fi ca la Abame. Tăcu un răstimp îndelungat şi apoi adăugă : Cînd am fost ultima oară la Mbanta, ţi-am povestit cum l-au spînzurat pe Aneto.

— Ce s-a întîmplat cu peticul acela de pămînt pentru care se certau ? întrebă Okonkwo.

— Judecata omului alb a hotărît să revină familiei lui Nnama care dăduse o mulţime de bani agenţilor omului alb şi tălmaciului.

— Omul alb înţelege obiceiul nostru privitor la pămînt ?

— Cum ar putea să-l înţeleagă cînd nici măcar nu vorbeşte limba noastră ? Dar spune că obiceiurile noastre sînt rele şi chiar fraţii noştri care au îmbrăţişat credinţa lor susţin acelaşi lucru. Cum crezi că putem lupta cînd pînă şi fraţii noştri s-au întors împotriva noastră ? Omul alb este şiret nevoie mare. A venit tiptil şi paşnic cu religia lui. Am rîs de nesăbuinţa lui şi i-am îngăduit să stea. Acum i-a ademenit pe fraţii noştri şi clanul s-a dezbinat. A tăiat cu cuţitul legătura care ne ţinea uniţi laolaltă şi ne-am despărţit.

— Cum au pus mîna pe Aneto ca să-l spînzure ? întrebă Okonkwo.

— Cînd s-a încăierat cu Oduche pentru pămînt şi l-a omorît, a fugit la Aninta să scape de mînia pămîntului. Asta s-a petrecut cam la opt zile după încăierare, fiindcă Oduche n-a murit îndată de pe urma rănilor. S-a sfîrşit abia în a şaptea zi. Dar toată lumea ştia c-o să moară şi Aneto şi-a strîns catrafusele ca s-o poată lua la sănătoasa. Creştinii însă i-au povestit omului alb tărăşenia şi acesta l-a trimis pe *kotma* să-l prindă pe Aneto. L-au închis împreună cu toţi capii familiei lui. În cele din urmă, Oduche a murit iar pe Aneto l-au dus la Umuru şi l-au spînzurat. Pe ceilalţi i-au slobozit dar nici pînă astăzi n-au găsit cuvinte să poată povesti cîte au îndurat.

Cei doi bărbaţi rămaseră tăcuţi un răstimp îndelungat.

CAPITOLUL XXI

ÎN UMUOFIA se aflau mulţi bărbaţi şi femei care nu erau aşa de înverşunaţi împotriva noii credinţe cum era Okonkwo. Omul alb adusese, ce-i drept, o religie nesăbuită, dar tot el clădise o prăvălie pentru a face negoţ şi pentru prima oară uleiul de palmier şi nucile de cocos ajunseră lucruri de mare preţ iar banii curgeau gîrlă în Umuofia.

Ba chiar şi în privinţa religiei, tot mai mulţi erau cei ce credeau că, la urma urmelor, s-ar putea

ca ea să aibă o noimă, ceva care în nebunia dezlănţuită aducea pe departe a metodă.

Această convingere din ce în ce mai puternică se datora domnului Brown, care-şi stăpînea cu multă hotărîre turma, împiedicînd-o să stîrnească mînia tribului. Unul din ei mai ales îi dădea mult de furcă. Îl chema Enoch şi tatăl său era preotul cultului şarpelui. Se istorisea că Enoch omorîse şi mîncase pitonul sacru şi că taică-său îl blestemase.

În predicile sale, domnul Brown stăruia ca oamenii săi să nu întreacă astfel măsura. Totul este cu putinţă, spunea el turmei sale harnice, dar nu totul este folositor. Şi astfel, domnul Brown ajunse să fie preţuit chiar şi de clan, fiindcă nu-i călca în picioare religia. Se împrieteni cu oameni de vază ai Umuofiei iar cu prilejul uneia din desele sale vizite în satele învecinate i se dădu un colţ încrustat de elefant, care era un semn de demnitate şi de rang. Printre bărbaţii de seamă din satul acela se afla şi Akunna şi el îşi dăduse unul din fii să înveţe ştiinţa omului alb la şcoala domnului Brown.

Ori de cîte ori se ducea în satul acela, domnul Brown petrecea ceasuri întregi cu Akunna la el în *obi*, discutînd despre religie cu ajutorul unui tălmaci. Nici unul din ei n-a izbutit să-l convertească pe celălalt, dar fiecare a învăţat astfel mai mult despre credinţele lor deosebite.

— Voi spuneţi că se află un singur Dumnezeu atotputernic care a făcut cerul şi pămîntul, zise Akunna în timpul uneia din vizitele domnului Brown. Şi noi credem în el şi îl numim Chukwu. El a făcut lumea şi pe ceilalţi zei.

— Alţi zei nu există, spuse domnul Brown. Chukwu este singurul zeu şi toţi ceilalţi sînt zei falşi. Voi ciopliţi o bucată de lemn ca aceea (şi arătă cu mîna spre grinda de care era atîrnat *Ikenga*, fetişul lui Akunna) şi îi ziceţi zeu. Dar ea nu este altceva decît o bucată de lemn.

— Da, răspunse Akunna. Chiar aşa este, o bucată de lemn. Copacul din care am luat-o a fost făcut de Chukwu, precum tot el i-a făcut pe zeii mai mici. Dar i-a zămislit ca să-i fie soli şi ca noi să putem ajunge la el cu ajutorul lor. La fel ca dumneavoastră. Dumneavoastră sînteţi capul bisericii.

— Nu, se împotrivi domnul Brown. Capul bisericii mele este însuşi Dumnezeu.

— Ştiu, spuse Akunna, dar aici pe pămînt, printre oameni trebuie să fie o căpetenie. Cineva ca dumneavoastră trebuie să fie căpetenie aici.

— Căpetenia bisericii mele în acest sens este în Anglia.

— Tocmai asta spuneam şi eu. Capul bisericii voastre se află în ţara voastră. El v-a trimis aici ca solul lui. Iar dumneavoastră v-aţi ales solii şi slujitorii dumneavoastră. Sau, ca să dau o altă pildă, comisarul de district. El este trimis de regele vostru.

— Ei au regină, îl îndreptă tălmaciul.

— Regina voastră îşi trimite solul ei, comisarul de district. Acesta vede că nu poate răzbi singur şi atunci numeşte nişte *kotma* ca să-l ajute. Tot aşa este şi cu Dumnezeu sau Chukwu. El numeşte pe zeii mai mici să-l ajute, căci lucrarea lui este prea mare pentru puterile unui singur om.

— Nu trebuie să-ți închipui că este om, zise domnul Brown. Tocmai de aceea crezi că are nevoie de ajutoare. Și lucrul cel mai rău este că vă prosternați în fața zeilor înșelători pe care i-ați scornit.

— Nu este adevărat. Aducem jertfe zeilor mici, dar cînd ei nu ne ajută și n-avem cui să ne rugăm, ne îndreptăm spre Chukwu. Așa se cuvine. Ajungem la un om de vază prin slujitorii lui. Dar cînd slujitorii nu ne pot ajuta, atunci ne îndreptăm spre ultimul izvor de nădejde. S-ar zice că noi punem mai mult preț pe zeii mici, dar de fapt nu este așa. Pe ei îi necăjim mai mult fiindcă ne temem să nu-l supărăm pe stăpînul lor. Străbunii noștri știau că Chukwu este Atotstăpînitor și de aceea mulți dintre ei au dat copiilor lor numele Chukwuka — „Chukwu este totul".

— Ai spus ceva interesant, remarcă domnul Brown. Voi vă temeți de Chukwu. În religia mea, Chukwu este un părinte iubitor și nu trebuie să fie temut de cei ce îi împlinesc voia.

— Dar trebuie să ne temem de el cînd nu-i facem voia, replică Akunna. Și cine poate să spună care este voia lui ? Este prea mare ca să fie cunoscută.

Așa a aflat domnul Brown o sumedenie de lucruri despre religia tribului și a ajuns la concluzia că o înfruntare deschisă nu are sorți de izbîndă. De aceea clădi o școală și un mic spital în Umuofia. Merse de la o familie la alta, rugîndu-i stăruitor pe oameni să-și trimită copiii la școala lui. La început însă, ei își trimiseră numai sclavii, iar uneori copiii leneși. Domnul Brown stăruia, vorbindu-le pe îndelete și făcînd profeții.

Spunea că în viitor conducătorii țării vor fi bărbați și femei care au învățat să scrie și să citească. Dacă Umuofia nu-și trimitea copiii la școală, vor veni să-i conducă străini din alte părți. Puteau să vadă acest lucru cu ochii lor la tribunalul de la ei din sat, unde comisarul de district era înconjurat de străini care știau limba lui. Cei mai mulți din acești străini erau din Umuru, un oraș îndepărtat de pe malul Marelui Rîu, unde omul alb a pătruns prima oară.

Pînă la urmă, stăruințele domnului Brown începură să dea roade. Tot mai mulți erau cei ce veneau să învețe la școala lui și el îi încuraja dîndu-le în dar rufărie de corp și prosoape. Nu toți cei care voiau să învețe erau tineri. Unii dintre ei aveau treizeci de ani sau mai bine. Dimineața își munceau ogorul iar după-amiaza se duceau la școală. Și n-a trecut mult timp și oamenii începură să spună că leacul omului alb lucra repede. Școala domnului Brown dădea roade neîntîrziat. Cîteva luni de școală erau de-ajuns ca să ajungi agent sau chiar funcționar la tribunal. Cei care studiau mai mult ajungeau învățători ; ba unii pălmași din Umuofia ajunseră chiar în via Stăpînului ceresc. În satele învecinate se ridicară noi biserici și odată cu ele cîteva școli. De la bun început religia și învățătura au mers mînă în mînă.

Misiunea domnului Brown trecu din izbîndă în izbîndă și, mulțumită legăturii ei cu noua administrație, cîștigă o sporită prețuire obștească. Dar sănătatea domnului Brown se șubrezise. La început nu luă în seamă semnele prevestitoare ale bolii.

Pînă la urmă fu nevoit să-şi părăsească turma, abătut şi cu inima zdrobită.

Domnul Brown a plecat acasă în primul anotimp ploios după revenirea lui Okonkwo. Cum aflase de întoarcerea lui Okonkwo, cu cinci luni înainte, misionarul s-a dus îndată să-l vadă. Tocmai îl trimisese pe fiul lui Okonkwo, Nwoye, care se numea acum Isaac, la şcoala de învăţători din Umuru, şi spera că Okonkwo va fi fericit să afle acest lucru. Dar Okonkwo îl alungase ameninţîndu-l că dacă mai calcă odată în ograda lui, îl va scoate afară pe sus.

Întoarcerea lui Okonkwo în ţinutul de baştină n-a fost aşa de neuitat precum dorise el. E drept că fetele lui frumoase stîrniră amîndouă interesul tinerilor dornici de însurătoare şi tocmelile de căsătorie începură curînd dar, în afară de asta, Umuofia nu părea să fi luat prea mult în seamă întoarcerea războinicului. Tribul se schimbase aşa de mult în timpul pribegiei sale, că de-abia îl mai recunoştea. Noua credinţă, guvernul şi prăvăliile neguţătorilor puseseră stăpînire pe ochii şi minţile oamenilor. Erau încă mulţi care socoteau aceste noi instituţii ca fiind vătămătoare, dar chiar şi aceştia nu vorbeau şi nu se gîndeau la nimic altceva decît la ele şi nicidecum la întoarcerea lui Okonkwo.

Şi nici anul nu-i era prielnic. Dacă şi-ar fi pregătit cei doi fii pentru a intra în rîndul obştei *ozo* îndată după înapoiere, aşa cum plănuise, ar fi stîrnit mare vîlvă. Dar ritul de iniţiere avea loc în Umuofia o dată la trei ani şi astfel trebuia să aştepte aproape doi ani pînă la următoarea ceremonie.

Okonkwo era nespus de îndurerat. Şi nu plîngea numai de mila lui. Jelea clanul pe care-l vedea scindîndu-se şi dezmembrîndu-se şi-i jelea pe bărbaţii războinici din Umuofia care, în chip cu totul de neînţeles, îşi pierduseră vlaga ajungînd ca nişte muieri.

CAPITOLUL XXII

URMAŞUL DOMNULUI Brown a fost părintele James Smith, iar acesta era un om deosebit. El critica pe faţă politica de compromis şi acomodare a predecesorului său. Pentru el, un lucru era ori alb, ori negru. Şi tot ce era negru era rău. Vedea lumea ca un cîmp de bătălie în care fiii luminii erau prinşi într-o încleştare de moarte cu fiii întunericului. În predicile lui vorbea despre oi şi capre şi despre grîu şi neghină. El credea în uciderea profeţilor lui Baal.

Domnul Smith era tare nemulţumit din pricina neştiinţei pe care o arătau mulţi din turma lui pînă şi în privinţa unor astfel de lucruri ca Sfînta Treime şi Sfînta Împărtăşanie. Asta dovedea că ei nu sînt decît nişte seminţe împrăştiate pe un pămînt stîncos. Domnul Brown nu se gîndise la nimic altceva decît la număr. Ar fi trebuit să ştie că împărăţia domnului nu se bizuie pe gloată. Însuşi Dumnezeu arătase însemnătatea unui număr mic de credincioşi. Îngustă este calea şi puţini sînt cei chemaţi. Să umpli templul sfînt al dom-

nului cu o mulțime cuprinsă de idolatrie, care cere în gura mare semne cerești, era o nesăbuință cu urmări nesfîrșite. Domnul nostru a folosit biciul numai o dată în viața lui, ca să alunge gloata afară din biserica sa.

La cîteva săptămîni după sosirea lui în Umuofia, părintele Smith dădu afară din biserică o femeie pentru că îmbrățișase numai forma, nu și spiritul noii credințe. Femeia cu pricina îl lăsase pe soțul ei păgîn să-i ciopîrțească copilul mort. Copilul fusese trecut în rîndul celor ziși *ogbanje* și-și chinuia mama tot murind și intrînd în pîntecul ei spre a se naște din nou. Spiritul rău al acestui copil se întrupase de patru ori. Și de aceea îl ciuntiră, ca să-i piară pofta de a mai veni din nou.

La auzul celor întîmplate, domnul Smith fierbea de mînie. Nu dădu crezare poveștii pe care o întăriră chiar unii dintre cei mai credincioși, că ar exista copii blestemați care nu se speriau cînd erau ciopîrțiți și se întorceau purtînd toate semnele pe trup. El răspunsese că asemenea născociri sînt răspîndite în lume de diavol ca să-i ducă pe oameni pe căi greșite. Cei care credeau în astfel de povești nu erau vrednici să stea la masa domnului.

În Umuofia era un proverb care zicea că, precum dansezi, așa ți se bat tobele. Domnul Smith dansa cu furie și drept urmare, tobele băteau îndrăcit. Convertiții cei mai înfocați, care suferiseră mult — căci domnul Brown știa să-i țină în frîu — erau acum bine văzuți și se simțeau pe largul lor. Printre ei se număra Enoch, fiul preotului-șarpe, despre care se credea că a omorît

și a mîncat pitonul sfînt. Devotamentul lui Enoch față de noua credință părea să întreacă cu mult chiar și smerenia domnului Brown, așa încît sătenii îi ziceau „străinul care bocește mai tare decît familia mortului".

Enoch era scund și pipernicit și întotdeauna părea grăbit. Avea laba piciorului scurtă și lată și cînd stătea în picioare sau cînd mergea, i se alăturau călcîiele iar cu restul piciorului călca în lături, ca și cum picioarele s-ar fi certat și voiau să o apuce fiecare pe drumul lui. Deși firav, Enoch avea atîta energie încît isca întruna certuri și bătăi. Duminica își închipuia întotdeauna că predica se ținea în folosul dușmanilor lui. Iar dacă se întîmpla să șadă lîngă unul din ei, se întorcea din cînd în cînd ca să-i arunce o privire plină de înțelesuri ca și cum ar fi vrut să spună : „Ce v-am zis eu ?" El a stîrnit războiul care se încinsese între biserică și trib la plecarea domnului Brown din Umuofia.

A început în timpul ceremoniei anuale ce se ținea în cinstea zeiței pămîntului. Cu asemenea prilejuri, străbunii care fuseseră încredințați Pămîntului-Mamă la moartea lor, se iveau din nou în chip de *egwugwu* prin niște borte mici făcute de furnici.

Una din cele mai mari nelegiuiri pe care o putea făptui cineva era să smulgă masca unui *egwugwu* în fața tuturor, sau să spună ori să facă ceva ce ar fi știrbit prestigiul lui nemuritor în ochii celor neinițiați. Și tocmai asta făcu Enoch.

Sărbătoarea anuală a zeiței pămîntului cădea într-o duminică și spiritele mascate ieșiseră la iveală. Creștinele care fuseseră la biserică nu se

puteau prin urmare întoarce acasă. Cîţiva din bărbaţii lor s-au dus să-i roage pe *egwugwu* să se retragă puţin şi să lase femeile să treacă. Aceştia se învoiră, şi tocmai începuseră să se retragă, cînd Enoch strigă în gura mare, fălindu-se că ei nu vor cuteza să se atingă de un creştin. La acestea se întoarseră cu toţii şi unul din ei îi dădu lui Enoch o lovitură bună cu ciomagul de care nu se despărţeau niciodată. Enoch tăbărî pe el şi îi smulse masca. Ceilalţi *egwugwu* îl înconjurară îndată pe tovarăşul lor astfel pîngărit, pentru a-l feri de privirile profane ale femeilor şi copiilor, şi-l duseră de-acolo. Enoch ucisese un spirit strămoşesc şi Umuofia fu cuprinsă de tulburare.

În noaptea aceea, Mama Spiritelor străbătu satul în lung şi în lat, jelindu-şi fiul ucis. Fu o noapte înspăimîntătoare. Nici chiar cel mai bătrîn om din Umuofia nu mai auzise un sunet atît de ciudat şi înfricoşător şi nici n-avea să mai audă vreodată. Ai fi zis că însuşi sufletul tribului plîngea apropierea unei cumplite urgii — propria-i moarte.

A doua zi, toţi *egwugwu* mascaţi din Umuofia se adunară în piaţă. Veneau din toate colţurile satului şi chiar şi din satele învecinate. Otakagu cel temut veni din Imo şi Ekwensu, cu un cocoş alb pe care-l ţinea spînzurat de picioare, sosi din Uli. Era o adunare care-ţi dădea fiori. Glasurile tainice ale spiritelor fără număr, clinchetul clopoţeilor în spatele unora dintre ele şi ciocnirea toporiştilor în timp ce acestea alergau dintr-o parte în alta urîndu-şi bun venit îţi vîrau spaima în oase. Şi pentru prima oară de cînd îşi aduceau

aminte oamenii, mugetul taurului sfînt fu auzit ziua-n amiaza mare.

De la piaţă, gloata furioasă a spiritelor se îndreptă spre ograda lui Enoch. Unii dintre bătrîni le însoţiră purtînd fetişuri şi amulete drept scut de apărare. Aceştia erau bărbaţi care se pricepeau la *ogwu* sau vrăjitorii. Bărbaţii şi femeile de rînd ascultau ce se petrece de la adăpostul colibelor lor.

Consiliul parohial al creştinilor se adunase seara trecută în casa domnului Smith. Pe cînd chibzuiau, auziră pe Mama Spiritelor jelindu-şi fiul. Sunetul care-ţi îngheţa sîngele în vine îl tulbură pe domnul Smith şi pentru prima oară acestuia păru să-i fie teamă.

— Ce pun la cale ? întrebă el. Nimeni nu ştia, pentru că aşa ceva nu se mai întîmplase niciodată. Domnul Smith ar fi vrut să trimită după comisarul de district şi după agenţii lui de judecată, dar aceştia plecaseră în ajun într-o călătorie prin ţinut.

— Un lucru este limpede, zise domnul Smith. Noi nu le putem ţine piept. Puterea noastră stă în domnul. Îngenunchează şi se rugară lui Dumnezeu să-i apere.

— O, doamne, mîntuieşte pre poporul tău, glăsui părintele Smith.

— Şi binecuvîntează moştenirea ta, răspunseră oamenii.

Hotărîră ca Enoch să fie ascuns în casa parohială cîteva zile. Dar Enoch fu dezamăgit din cale-afară auzind asta, căci el spera că un război sfînt devenise acum de neînlăturat. Şi mai erau cîţiva creştini ce credeau acelaşi lucru. Dar pînă la

urmă, înțelepciunea precumpăni în tabăra credincioșilor și astfel fură cruțate multe vieți omenești.

Ceata de *egwugwu* înainta ca un vîrtej dezlănțuit spre ograda lui Enoch și o prefăcură într-un morman de cenușă cu toporiștile și cu ajutorul focului. Însetați de distrugere, de acolo se îndreptară spre biserică.

Cînd auzi spiritele mascate apropiindu-se, domnul Smith se afla în biserică. Păși tiptil spre ușa care dădea în curte și rămase acolo. Dar cînd primii trei sau patru *egwugwu* se iviră în curtea bisericii, fu cît pe-aci s-o ia la sănătoasa. Își stăpîni însă această pornire și în loc să fugă, coborî cele două trepte care duceau în biserică și merse în întîmpinarea spiritelor ce se apropiau.

Acestea dădură năvală și o bucată bună din gardul de bambus ce împrejmuia biserica se prăbuși. Clopoțeii zdrăngăneau să-ți spargă urechile, toporiștile se ciocneau și aerul era îmbîcsit de praf și răsuna de sunete ciudate. Domnul Smith auzi un zgomot de pași în spatele lui. Se întoarse și-l văzu pe Okeke, tălmaciul lui. Okeke nu prea se înțelegea cu stăpînul său, de cînd acesta înfierase purtarea lui Enoch la întrunirea consiliului parohial din timpul nopții. Okeke mersese pînă acolo încît spusese că Enoch nu trebuie ascuns în casa parohială fiindcă astfel n-ar face decît să abată mînia tribului asupra pastorului. Domnul Smith îl dojenise aspru și în dimineața aceea nu-i ceruse sfatul. Dar acum, cînd el i se alătură înfruntînd spiritele înfuriate, domnul Smith îi aruncă o privire și zîmbi. Era un zîmbet abia ghicit, dar citeai în el o adîncă recunoștință.

Calmul neașteptat al celor doi bărbați îi țintui pe *egwugwu* o clipă locului. Dar asta nu dură decît o clipă, precum tăcerea încordată dintre două bubuituri de tunet. Cînd năvăliră a doua oară, nu se mai opriră. Îi copleșiră cu totul pe cei doi bărbați. Apoi, un glas pe care-l cunoșteai dintr-o mie se înălță din acest vacarm și îndată se așternu liniștea. Făcură loc în jurul celor doi bărbați și Ajofia începu să cuvînteze.

Ajofia, căpetenia *egwugwu* din Umuofia, era călăuza și purtătorul de cuvînt al celor nouă strămoși care împărțeau dreptate în clan. Îi recunoșteai glasul fără greș, și astfel fu în stare să liniștească într-o clipă spiritele dezlănțuite. Apoi se întoarse către domnul Smith, și în timp ce vorbea, din cap i se înălțau nori de fum.

— Trup al omului alb, bun găsit, zise el, folosind cuvintele pe care nemuritorii le adresau oamenilor.

— Trup al omului alb, mă cunoști? întrebă el.

Domnul Smith îl privi pe tălmaci, dar Okeke, de fel din îndepărtatul Umuru, se afla și el în încurcătură.

Ajofia rîse cu glasul său gutural. Era un sunet ca de metal ruginit.

— Sînt străini și neștiutori, rosti el. Dar să lăsăm asta.

Se întoarse spre tovarășii lui și li se închină, numindu-i părinții Umuofiei. Cînd își înfipse sulița în pămînt, aceasta zăngăni și vibră de parcă metalul era însuflețit. Apoi se întoarse din nou către misionar și tălmaciul lui.

— Spune-i omului alb că nu-i vom face nici un rău, zise el către tălmaci. Spune-i să se întoarcă acasă și să ne lase în pace. Ne-a plăcut cel care a fost la noi înainte. Deși nesocotit, ne plăcea și de aceea nu-i vom face fratelui său nici un rău. Dar acest lăcaș sfînt pe care l-a clădit, trebuie dărîmat. Nu mai îngăduim să rămînă în mijlocul nostru. Este aducător de urgii nemaiauzite și am venit să isprăvim cu el.

Se întoarse spre tovarășii lui :

— Părinți ai Umuofiei, mă închin vouă.

Și ei răspunseră într-un singur glas gutural.

Se întoarse din nou spre misionar :

— Poți să rămîi la noi dacă îți plac datinile noastre. Poți să te închini zeului tău. Este bine ca omul să se închine zeilor și spiritelor străbunilor săi. Întoarce-te la tine acasă, de vrei să nu fii vătămat. Mînia noastră nu cunoaște margini, dar ne-am stăpînit ca să-ți putem vorbi.

Domnul Smith se adresă tălmaciului :

— Spune-le să plece de aici. Asta este casa domnului și, cît trăiesc eu, nu vreau s-o văd pîngărită.

Okeke tălmaci cu multă înțelepciune spiritelor și căpeteniilor Umuofiei :

— Omul alb zice că este fericit că ați venit la el să-i spuneți păsurile ca prieteni și că va fi bucuros dacă lăsați lucrurile în seama lui.

— Nu le putem lăsa în seama lui fiindcă el nu înțelege obiceiurile noastre, tot așa cum nici noi nu le înțelegem pe-ale lui. Noi îl socotim neghiob fiindcă nu cunoaște datinile noastre și pesemne că și el ne socoate pe noi la fel fiindcă nu le cunoaștem pe-ale lui. Să plece.

Domnul Smith rămase neclintit. Însă biserica nu și-o putu cruța. După ce *egwugwu* plecară, biserica de pămînt roșu pe care o clădise domnul Brown era un morman de pămînt și cenușă. Și deocamdată spiritele clanului se liniștiră.

CAPITOLUL XXIII

PENTRU PRIMA OARĂ, după mulți ani, Okonkwo era stăpînit de un simțămînt înrudit cu fericirea. Vremurile care se schimbaseră într-un chip de neînțeles în timpul pribegiei sale păreau să vină din nou. Tribul care îi înșelase așteptările părea să-și îndrepte greșelile.

Vorbise cu înverșunare în fața satului cînd acesta se adunase în piață să hotărască ce are de făcut. Și toți l-au ascultat cu respect. Era ca în zilele bune de odinioară, cînd un războinic era un războinic. Deși ei nu se învoiseră să-l ucidă pe misionar sau să-i alunge pe creștini, încuviințară să facă o treabă temeinică. Și o făcuseră. Okonkwo era iarăși aproape fericit.

Timp de două zile de la dărîmarea bisericii nu se întîmplă nimic. Toți bărbații din Umuofia umblau înarmați cu puști sau toporiști. Ei nu se vor lăsa să fie atacați pe neașteptate ca cei din Abame.

Apoi comisarul de district se întoarse din călătoria sa. Domnul Smith se duse imediat să-l vadă și avu o lungă convorbire cu el. Bărbații din Umuofia nu luară în seamă lucrul acesta, și chiar

dacă îl luară, credeau că nu are nici o însemnătate. Misionarul se ducea adesea să-l vadă pe fratele său alb. Asta nu mira pe nimeni.

Peste trei zile comisarul de district își trimise agentul său cu vorbă mieroasă la căpeteniile Umuofiei, poftindu-le la o întîlnire la reședința lui. Nici acest lucru nu miră pe nimeni. Erau adesea chemați la astfel de consfătuiri, cum le numea el. Okonkwo se afla printre cele șase căpetenii invitate de data aceasta.

Okonkwo îi sfătui pe ceilalți să se înarmeze pînă în dinți.

— Un bărbat din Umuofia nu respinge o invitație, zise el. Poate să nu se învoiască să facă ceea ce i se cere, dar nu respinge o cerere. Vremurile s-au schimbat însă și trebuie să ne așteptăm la orice.

Și astfel, cei șase bărbați se duseră să-l vadă pe comisarul de district înarmați cu toporiști. Nu și-au luat puștile, căci asta ar fi atras luarea-aminte. Fură conduși la tribunal, unde comisarul de district judeca pricinile ce i se înfățișau. Îi primi cu bunăvoință. Își scoaseră traistele de piele de capră de pe umăr și toporiștile vîrîte în teacă, le puseră jos și se așezară.

— V-am chemat la mine, începu comisarul, din pricina celor întîmplate în lipsa mea. Mi s-au povestit unele lucruri, dar nu pot să le dau crezare pînă cînd n-aud ce aveți voi de spus. Să stăm de vorbă ca prietenii și să găsim o cale ca să fim siguri că asemenea fapte nu se vor repeta.

Ogbuefi Ekwueme se ridică în picioare și începu să istorisească.

— Stai o clipă, îl opri comisarul. Vreau să-mi chem oamenii ca să audă și ei necazurile voastre și să ia aminte. Mulți din ei vin din locuri îndepărtate, și deși vorbesc limba voastră, nu vă cunosc obiceiurile. James! Du-te și adu oamenii. Tălmaciul lui ieși din tribunal și peste puțin timp se întoarse cu doisprezece bărbați. Se așezară alături de bărbații din Umuofia și Ogbuefi Ekwueme începu din nou să istorisească cum ucisese Enoch un *egwugwu*.

Totul se petrecu cu atîta repeziciune, încît cei șase oameni nici nu prinseră de veste. Urmă o încăierare scurtă, în care nici măcar nu apucară să-și scoată toporișca din teacă. Le puseră cătușe la mîini și îi duseră pe toți șase în camera de pază.

— N-o să vă facem nici un rău, îi liniști comisarul de district mai tîrziu; numai dacă vă învoiți să ne sprijiniți. V-am adus o administrație pașnică vouă și oamenilor voștri, astfel încît să fiți fericiți. Dacă vă maltratează cineva, vom veni în ajutorul vostru. Dar nu vom îngădui ca voi să-i maltratați pe alții. Avem un tribunal unde judecăm toate pricinile și facem dreptate așa cum se face în țara mea, condusă de o mare regină. V-am adus aici pentru că v-ați înhăitat ca să pricinuiți necazuri altora, să ardeți casele oamenilor și locurile lor de închinăciune. Asta nu trebuie să se întîmple pe pămîntul reginei noastre, cea mai puternică regină din lume. Am hotărît să plătiți o amendă de două sute de saci de *cowry*. Veți fi sloboziți îndată ce vă în-

voiţi şi purcedeţi la strîngerea acestei amenzi de la oamenii voştri. Ce ziceţi ?

Cei şase bărbaţi rămaseră tăcuţi şi posomorîţi, iar comisarul îi lăsă singuri cîtva timp. Cînd ieşi din camera de pază, le spuse agenţilor să-i trateze cu respect, pentru că erau căpeteniile Umuofiei. Aceştia aprobară : „Da, domnule", şi salutară.

Cum plecă comisarul de district, mai-marele agenţilor, care era şi bărbierul puşcăriei, îşi luă briciul din cui şi le rase capul ca-n palmă. Erau tot cu cătuşele la mîini şi stăteau nemişcaţi şi abătuţi.

— Cine este mai mare printre voi ? întrebară agenţii în batjocură. Am văzut că în Umuofia, orice sărăntoc poartă inelul cu titluri la gleznă. Preţuieşte mai mult de zece *cowry* ?

Cei şase bărbaţi nu mîncară nimic toată ziua aceea şi ziua următoare. Nu le-au dat nici măcar o picătură de apă să bea şi nu le-au îngăduit să iasă afară sau să se ducă în tufiş ca să-şi facă nevoile. În timpul nopţii, agenţii veniră să-i batjocorească şi să-i bată cap în cap.

Chiar cînd îi lăsau singuri, oamenii nu-şi găseau cuvintele cu care să-şi vorbească. Abia a treia zi, cînd nu mai putură îndura foamea şi batjocura, începură să vorbească despre învoială.

— Ar fi trebuit să-l omorîm pe omul alb dacă m-aţi fi ascultat pe mine, bombăni Okonkwo.

— Iar acum ne-am fi trezit în Umuru aşteptînd să ni se pună ştreangul de gît, îi răspunse unul.

— Cine vrea să-l ucidă pe omul alb ? întrebă un agent care dăduse buzna înăuntru. Nimeni nu răspunse.

— Nu vă mulţumiţi cu fărădelegea pe care aţi făptuit-o, mai vreţi să-l ucideţi şi pe omul alb.

Şi dădu fiecăruia cîteva lovituri cu măciuca în cap şi pe spinare. O ură de moarte puse stăpînire pe Okonkwo.

Îndată ce cei şase bărbaţi fură ferecaţi, agenţii se duseră în Umuofia să le spună oamenilor că mai-marii lor nu vor fi sloboziţi pînă ce nu plătesc o amendă de două sute cincizeci de saci cu *cowry*.

— Dacă nu plătiţi amenda pe loc, îi ameninţă căpetenia agenţilor, îi vom duce pe conducătorii voştri la Umuru înaintea marelui om alb şi-i vom spînzura.

Întîmplarea aceasta se răspîndi repede prin sate şi de fiecare dată fu înflorită cu noi amănunte. Unii spuneau că oamenii fuseseră deja duşi la Umuru şi vor fi spînzuraţi ziua următoare. Alţii susţineau că familiile lor vor fi spînzurate. Iar alţii, că soldaţii erau în drum spre Umuofia ca să-i măcelărească, aşa cum făcuseră în Abame.

Era lună plină. Dar în noaptea aceea nu se auziră glasurile copiilor. Imaşul satului sau *ilo*, unde se adunau întotdeauna să se joace la lumina lunii, rămase pustiu. Femeile din Iguedo nu se întruniră în sălaşul lor tainic să înveţe un nou dans care să fie mai tîrziu înfăţişat satului. Tinerii, care ieşeau întotdeauna afară în nopţile

cu lună, rămaseră în colibele lor în noaptea aceea. Glasurile lor voiniceşti nu se mai auziră pe potecile satului cînd se duceau să-şi vadă prietenii şi iubitele. Umuofia era aidoma unui animal speriat, cu urechile ciulite, adulmecînd aerul calm prevestitor de rele şi care nu ştie încotro s-o apuce.

Liniştea fu întreruptă de toboşarul satului care bătea în *ogene*-a lui zgomotoasă. Chema la o adunare în piaţă, după masa de dimineaţă, pe toţi bărbaţii din Umuofia, începînd cu cei de vîrsta grupului Akakanma şi pînă la cel mai bătrîn. Străbătu satul de la un capăt la altul în lung şi-n lat. Nu ocoli nici una din potecile însemnate.

Ograda lui Okonkwo era ca un cămin părăsit. Arăta ca şi cum ar fi aruncat pe ea cu apă rece. Întreaga familie era acasă, dar toţi vorbeau în şoaptă. Fata lui, Ezinma, îşi întrerupsese vizita de douăzeci şi opt de zile la familia viitorului ei soţ şi se întorsese acasă auzind că tatăl ei fusese închis şi avea să fie spînzurat. Cum ajunse acasă, se duse la Obierika să-l întrebe ce aveau de gînd să facă bărbaţii din Umuofia. Dar Obierika lipsea de acasă de dimineaţă. Nevestele lui bănuiau că este dus la o întrunire tainică. Ezinma se linişti văzînd că se întreprinde ceva.

În dimineaţa care a urmat chemării toboşarului, bărbaţii Umuofiei se adunară în piaţă şi hotărîră să strîngă fără zăbavă două sute cincizeci de saci cu *cowry* ca să-l potolească pe omul alb. N-aveau de unde să ştie că cincizeci de saci intrau în buzunarul agenţilor care măriseră amenda în scopul acesta.

CAPITOLUL XXIV

OKONKWO şi fraţii lui de suferinţă au fost sloboziţi îndată ce a fost plătită amenda. Comisarul de district le vorbi din nou despre marea regină şi despre pace şi dreapta guvernare. Dar oamenii nu ascultau, mulţumindu-se să stea şi să-l privească pe el şi pe tălmaci. În cele din urmă, le înapoiară traistele şi toporiştile cu apărătoarea lor şi le spuseră să plece acasă. Se ridicară şi părăsiră tribunalul. Nu schimbară o vorbă cu nimeni şi nici între ei.

Tribunalul, ca şi biserica, fusese clădit la oarecare depărtare de sat. Cărarea ce le unea era foarte umblată pentru că ducea la pîrîul din spatele tribunalului. Era o potecă largă şi nisipoasă. Aşa arătau toate potecile în timpul secetei. Dar cînd veneau ploile, tufişuri dese creşteau pe amîndouă părţile şi năpădeau poteca. Acum însă se aflau în anotimpul secetos.

În drum spre sat, cei şase bărbaţi se întîlniră cu femei şi copii care se duceau la pîrîu cu vasele de apă. Dar bărbaţii aveau o înfăţişare atît de posomorîtă şi înfricoşătoare încît femeile şi copiii nu le spuseră *nno* sau bun venit, ci se dădură la o parte din calea lor să-i lase să treacă. În sat li se alăturară grupuri mici de oameni, pînă cînd se strînseră o ceată numeroasă. Mergeau în tăcere. Cînd unul din cei şase bărbaţi ajungea acasă, intra în colibă împreună cu o parte din ceata care-i urmase. În sat se stîrni un freamăt de-abia auzit.

Cum se răspîndi vestea că cei şase bărbaţi fuseseră sloboziţi, Ezinma pregăti ceva demîn-

care pentru tatăl ei. Îi duse mîncarea în *obi*. Mîncă cu gîndul aiurea. Nu avea poftă. Mîncă numai ca să-i facă ei plăcere. Bărbaţii din neamul lui şi prietenii se adunaseră la el în *obi* şi Obierika îl îndemna să mănînce. Toţi ceilalţi tăceau dar băgară de seamă dungile lungi de pe spatele lui Okonkwo, pe care biciul paznicului i le tăiase în carne.

În noaptea aceea, toboşarul satului porni din nou pe uliţe. Bătea în gongul lui de fier şi vestea că dimineaţa se va ţine o altă adunare. Toţi ştiau că Umuofia avea să spună răspicat în cele din urmă părerea ei despre cele ce se petreceau.

Okonkwo dormi foarte puţin în noaptea aceea. În inima lui cuprinsă de amărăciune încolţea acum un fel de bucurie copilărească. Înainte de a se culca, îşi scoase veşmîntul de luptă pe care nu-l atinsese de la întoarcerea lui din pribegie. Îşi scutură fusta de rafie afumată şi cercetă podoaba înaltă de pene pentru cap şi scutul. „Toate sînt în bună stare", îşi zise el.

Întins pe patul de bambus, se gîndea la felul cum se purtaseră cu el cei de la curtea de justiţie a omului alb şi jură să se răzbune. Dacă Umuofia hotăra să facă război, totul va fi bine. Dar dacă preferau să fie laşi, el va căuta să se răzbune singur. Îşi aminti de războaiele din trecut. „Cel mai măreţ", îşi zise el, „a fost războiul împotriva lui Isike." Pe-atunci mai trăia încă Okudo. Okudo intona un cîntec de război aşa cum nu mai ştia nimeni. El nu era războinic, dar glasul lui prefăcea fiecare bărbat într-un leu.

„Oamenii de ispravă s-au dus", oftă Okonkwo aducîndu-şi aminte de zilele de altădată. „Isike nu va uita niciodată cum i-am măcelărit în război acela. Noi am ucis doisprezece din oamenii lor, iar ei numai doi de-ai noştri. Nici n-au apucat să treacă patru săptămîni de tîrg şi ei au cerut pace. În zilele acelea bărbaţii erau bărbaţi."

Pe cînd cugeta la toate acestea, auzi sunetul gongului de fier în depărtare. Deşi ascultă cu luare-aminte, nu putu desluşi decît glasul toboşarului. Dar era foarte slab. Se întoarse pe partea cealaltă şi simţi că îl doare spatele. Scrîşni din dinţi. Toboşarul se apropia din ce în ce mai mult, pînă ce trecu pe lîngă ograda lui Okonkwo.

„Laşul ăla de Egonwanne este cea mai mare pacoste pe capul Umuofiei", îşi zise Okonkwo cu amărăciune. „Cu vorba lui mieroasă poate preface focul în cenuşă rece. Cînd vorbeşte el, oamenii noştri devin nişte neputincioşi. Dacă acum cinci ani nu şi-ar fi plecat urechea la înţelepciunea lui de muiere, n-am fi ajuns aici." Scrîşni din dinţi. Mîine le va spune că strămoşii noştri n-au purtat niciodată un *război de ocară*. „Dacă îl ascultă tot pe el, o să-i las în plata domnului şi o să pun la cale un plan de răzbunare."

Glasul toboşarului se auzea din nou, tot mai slab, iar asprimea sunetului gongului de fier se pierdea din pricina depărtării. Okonkwo se întorcea cînd pe o parte cînd pe alta şi simţea un fel de plăcere de pe urma durerii din spate. „Numai să vorbească Egonwanne despre un *război de ocară* mîine, şi o să-i întorc spatele." Scrîşni din dinţi.

Cum răsări soarele, piața începu să se umple de oameni. Cînd veni Okonkwo și intră la Obierika, acesta îl aștepta la el în *obi*. Își atîrnă pe umăr traista de piele de capră și toporișca prevăzută cu apărătoare și ieși în întîmpinarea lui. Coliba lui Obierika era aproape de drum, așa că el îi vedea pe toți cei care se îndreptau spre piață. Își dăduse binețe cu mulți din cei care trecuseră în dimineața aceea.

Cînd Okonkwo și Obierika ajunseră la locul de adunare, se strînseseră atîția oameni acolo încît, dacă aruncai în sus un grăunte de nisip, el ar fi căzut în capul cuiva. Și veneau întruna din toate colțurile celor nouă sate. Pe Okonkwo îl ungea la inimă să vadă că în această mulțime stătea o putere așa de mare. Dar el era cu ochii după un om anume, omul de a cărui limbă se temea și pe care o disprețuia.

— Tu îl vezi ? îl întrebă el pe Obierika.

— Pe cine ?

— Pe Egonwanne, spuse el rotindu-și privirile dintr-un colț în altul al pieței întinse. Cei mai mulți bărbați ședeau pe piei de capră așternute pe pămînt. Cîțiva stăteau pe scăunelele de lemn aduse de ei.

— Nu, zise Obierika aruncîndu-și privirea peste mulțime. Ba da, uite-l acolo sub copacul sacru. Ți-e teamă că o să ne convingă să nu luptăm ?

— Teamă ? Puțin îmi pasă de ce vă poate face *vouă*. Eu îl disprețuiesc pe el și pe toți cei ce-și pleacă urechea la el. O să mă bat singur dacă așa-mi place.

Vorbeau în gura mare fiindcă toată lumea făcea la fel și era un freamăt ca într-o mare piață.

— O să aștept să înceapă el, zise Okonkwo. Apoi o să vorbesc eu.

— Da' de unde știi că o să spună să nu facem război ? întrebă Obierika după un scurt răgaz.

— Pentru că-l știu un fricos, răspunse Okonkwo.

Obierika nu auzi ce mai spuse, căci în clipa aceea cineva din spate îl bătu pe umăr și se întoarse să dea mîna cu cinci sau șase prieteni. Okonkwo nu se întoarse să-i vadă, deși le cunoștea glasul. Nu-i ardea de bună ziua. Dar unul din bărbați se apropie de el și-l întrebă de-ai lui.

— Sînt bine, răspunse el cu gîndul în altă parte.

Primul bărbat care trebuia să vorbească în fața Umuofiei în dimineața aceea era Okika, unul din cei șase care fuseseră întemnițați. Okika era un om de ispravă și un vorbitor iscusit. Dar el n-avea glasul răsunător de care se slujește cel ce vorbește întîi, pentru a face liniște în adunare. Onyeka se mîndrea cu un astfel de glas și fu rugat să spună cîteva cuvinte de bun venit adunării Umuofiei înainte de a vorbi Okika.

— *Umuofia kwenu !* tună el ridicînd brațul stîng și străpungînd aerul cu mîna.

— *Yaa !* urlă Umuofia.

— *Umuofia kwenu !* tună el încă de trei ori stînd de fiecare dată cu fața în altă direcție. Iar mulțimea răspundea *Yaa !*

Se făcu îndată tăcere ca şi cum ar fi aruncat apă rece pe nişte flăcări mistuitoare.

Okika se ridică în picioare cît ai clipi şi salută şi el de patru ori pe fiii tribului. Apoi începu să vorbească :

— Ştiţi cu toţii de ce ne aflăm aici, cînd ar trebui să ne clădim hambarele şi să ne dregem colibele, cînd ar trebui să facem rînduială în gospodărie. Tata avea obiceiul să-mi spună : „Cînd vezi o broască sărind ziua-n amiaza mare, să ştii că o paşte o primejdie". Cînd v-am văzut pe toţi venind la adunare ca un şuvoi din toate colţurile satului, dis-de-dimineaţă, am simţit că ne ameninţă o primejdie. Se opri o clipă şi apoi urmă : Toţi zeii noştri plîng. Idemili plînge, Ogwugwu plînge, Agbala la fel şi toţi ceilalţi. Părinţii noştri răposaţi plîng din pricina pîngăririi ruşinoase pe care o îndură şi a mişeliei pe care am văzut-o cu ochii noştri. Se opri din nou să-şi stăpînească glasul care-i tremura.

— Adunarea aceasta nu are seamăn. Nici un trib nu se poate făli cu un număr mai mare de oameni care să fie mai viteji decît ai noştri. Dar sîntem oare cu toţii aici ? Vă întreb : sînt toţi fiii Umuofiei cu noi aici ? Un murmur prelung străbătu mulţimea.

— Nu sînt toţi, continuă el. Au dezbinat clanul şi au apucat-o care încotro. Noi, cei care sîntem aici în dimineaţa asta, am rămas credincioşi strămoşilor, dar fraţii noştri ne-au părăsit şi au trecut de partea străinului pîngărindu-şi ţara. Dacă luptăm împotriva străinilor îi vom lovi pe fraţii noştri şi vom vărsa poate sîngele unui fiu al tribului. Dar trebuie s-o facem. Strămoşii noştri nici n-au visat vreodată să facă aşa ceva, ei nu şi-au omorît niciodată fraţii. Dar la ei n-a venit niciodată un om alb. Aşadar, noi trebuie să facem ceea ce străbunii noştri n-au făcut niciodată. Pasărea Eneke a fost întrebată de ce zboară tot timpul, iar ea a răspuns : „Oamenii au învăţat să tragă fără greş, iar eu am învăţat să zbor fără să mă aşez pe ramură". Trebuie să smulgem acest rău din rădăcină. Iar dacă fraţii noştri trec de partea răului, nu trebuie să-i cruţăm nici pe ei. Şi trebuie să începem *acum*. Trebuie să îndepărtăm apa acum, cînd nu ne-a ajuns decît pînă la glezne...

În clipa următoare se iscă un freamăt în mulţime, şi toţi ochii se aţintiră într-o singură direcţie. Pe drumul care ducea de la piaţă la tribunalul omului alb şi la pîrîul din spatele lui era o curbă scurtă. Şi astfel nimeni nu zări pe cei cinci agenţi apropiindu-se decît cînd cotiră drumul, la cîţiva paşi în spatele mulţimii. Okonkwo stătea la margine.

Cum văzu cine sînt, sări în picioare. Îl înfruntă pe mai-marele agenţilor tremurînd de ură şi nefiind în stare să rostească o vorbă. Omul nu se temea de nimic şi nu dădu îndărăt nici un pas, iar cei patru bărbaţi se aliniară în spatele lui.

Timp de o clipă, lumea păru încremenită în aşteptare. Se aşternu o linişte desăvîrşită. Muţi în aşteptare, bărbaţii Umuofiei erau una cu perdeaua nemişcată de arbori şi de liane uriaşe.

Tăcerea fu întreruptă de căpetenia agenţilor.

— Lasă-mă să trec ! porunci el.

— Ce căutați aici ?

— Omul alb a cărui putere o cunoașteți prea bine a poruncit ca întrunirea asta să înceteze.

Cît ai clipi din ochi, Okonkwo își scoase toporișca. Agentul se ghemui ca să se ferească de lovitură. Încercare zadarnică. Toporișca lui Okonkwo izbi de două ori și capul omului zăcea alături de trupul lui în uniformă.

Cei care așteptau nemișcați, aidoma copacilor și lianelor, se treziră deodată zgomotos la viață și întrunirea fu oprită. Okonkwo stătea și privea omul mort. Știa că Umuofia nu va porni la război. O știa pentru că pe ceilalți agenți îi lăsaseră să scape. În loc să pornească la luptă, făceau zarvă. Auzi glasuri întrebînd : „De ce-a făcut asta ?"

Își șterse toporișca pe nisip și se îndepărtă.

CAPITOLUL XXV

CÎND COMISARUL de district sosi la Okonkwo acasă în fruntea unui grup de soldați înarmați și de agenți, găsi în *obi* o mînă de oameni vlăguiți care ședeau pe jos. Comisarul le porunci să iasă afară, iar ei se supuseră fără să scoată o vorbă.

— Pe care din voi îl cheamă Okonkwo ? întrebă el cu ajutorul tălmaciului.

— Okonkwo nu este aici, răspunse Obierika.

— Unde este ?

— Nu este aici.

Comisarul se mînie și fața i se făcu roșie. Îi amenință că dacă nu-l predau pe Okonkwo îndată, îi va întemnița pe toți. Oamenii șușotiră între ei și Obierika luă din nou cuvîntul :

— Vă putem duce acolo unde este și poate că oamenii dumneavoastră ne vor ajuta.

Comisarul n-a priceput ce voia să spună Obierika zicînd „Poate că oamenii dumneavoastră ne vor ajuta". Unul din obiceiurile cele mai supărătoare ale acestor oameni era dragostea lor pentru vorbele de prisos, își zise el.

Obierika, împreună cu alți cinci sau șase, mergea în frunte. Comisarul și oamenii lui îi urmau cu armele de foc gata de tragere. Comisarul îl prevenise pe Obierika, spunînd că dacă el și oamenii lui încearcă să le joace o festă, vor fi împușcați pe loc. Și astfel porniră la drum.

În spatele ogrăzii lui Okonkwo erau niște tufișuri joase. Singura cale de a ajunge la ele din ograda lui Okonkwo era o spărtură mică rotundă în zidul de pămînt roșu, prin care intrau și ieșeau orătăniile în căutarea lor nesfîrșită după hrană. Spărtura era prea îngustă ca să poată trece un om. Spre tufișurile acestea îi călăuzi Obierika pe comisar și pe oamenii lui. Dădură ocol ogrăzii ținîndu-se aproape de zid. Nu se auzea decît zgomotul pașilor strivind frunzele uscate.

Apoi ajunseră la copacul de care atîrna trupul lui Okonkwo și se opriră încremeniți.

— Poate că oamenii dumneavoastră ne pot ajuta să-l coborîm și să-l înmormîntăm, zise Obierika. Am trimis după străini din alt sat să vină să facă acest lucru, dar s-ar putea să treacă mult și bine pînă sosesc.

Comisarul de district se schimbă ca prin farmec. Administratorul neînduplecat cedă locul cercetătorului obiceiurilor primitive.

— Dar voi de ce nu puteți să-l coborîți singuri ? întrebă el.

— Este împotriva datinilor noastre, răspunse unul din oameni. Socotim o nelegiuire să-ți iei singur viața. Este o fărădelege împotriva Pămîntului și cel ce o săvîrșește nu poate fi îngropat de fiii clanului său. Trupul lui este afurisit și numai străinii îl pot atinge. De aceea îi rugăm pe oamenii dumneavoastră să-l coboare din copac, pentru că voi sînteți străini.

— Și o să-l înmormîntați ca pe oricare alt bărbat ? întrebă comisarul.

— Noi nu-l putem înmormînta. Numai străinii pot să-l îngroape. O să-i plătim pe oamenii dumneavoastră s-o facă. După ce îl înmormîntează, atunci o să ne facem datoria față de el. Vom aduce jertfe ca să curățim pămîntul pîngărit.

Obierika, care-și ținuse tot timpul privirile ațintite la trupul care se bălăngănea al prietenului său, se întoarse deodată spre comisarul de district și vorbi spumegînd de mînie :

— Omul acesta a fost unul din bărbații cei mai de ispravă din Umuofia. Voi l-ați făcut să-și pună capăt zilelor și acum va fi îngropat ca un cîine... Nu mai putu rosti nici o vorbă. Glasul îi tremura și-i sugruma cuvintele.

— Gura ! strigă unul din agenți fără nici o pricină.

— Dați jos cadavrul și luați-l, porunci comisarul agentului șef, și aduceți pe toți oamenii aceștia la tribunal.

— Da, domnule, răspunse agentul salutînd.

Comisarul se îndepărtă luînd cu sine trei sau patru soldați. În anii îndelungați în care se ostenise să aducă lumina civilizației în diferite părți ale Africii, învățase mai multe lucruri. Printre altele, învățase că un comisar de district nu trebuie niciodată să se îngrijească de astfel de nimicuri înjositoare, cum ar fi coborîrea unui spînzurat din copac. O asemenea îndeletnicire i-ar face pe băștinași să aibă o foarte proastă părere despre el. În cartea pe care avea de gînd s-o scrie, va stărui asupra acestui lucru. În drum spre tribunal se gîndea la această carte. În fiecare zi afla lucruri noi. Povestea acestui om care a ucis un agent și s-a spînzurat ar fi cît se poate de interesantă. Se putea scrie aproape un întreg capitol despre el. Poate nu chiar un capitol, dar în orice caz un paragraf. Erau atîtea altele de adăugat, și apoi, trebuie să știi să lași amănuntele la o parte. După multă chibzuință alesese și titlul cărții : *Pacificarea triburilor primitive din regiunea Nigerului inferior.*

GLOSAR
DE CUVINTE ŞI EXPRESII IBO ÎNTÎLNITE ÎN TEXT

Afo — zi de sărbătoare, una din cele patru zile ale săptămînii de tîrg.
agadi-nwayi — bătrînă.
agbala — femeie; cuvînt folosit pentru a desemna un bărbat care nu are ranguri.
cam — copac din a cărui scoarţă se extrage o vopsea folosită de indigeni la împodobirea trupului.
chi — zeu personal.
coco-yam — v. şi *yam*; varietate de *yam* cu tuberculi mai mici acoperiţi cu perişori.
cowry — familie de moluşte gasteropode care trăiesc în Oceanul Indian şi Pacific. Cochiliile lor sînt folosite de către anumite triburi africane drept monedă de schimb.
efulefu — om de nimica, nevrednic, nevolnic.
egusi — plantă cu seminţe albe, plate, bogate în proteine şi grăsimi, care sînt pisate şi folosite la supă.
egwugwu — om mascat care întruchipează unul din spiritele ancestrale ale satului.
Eke — zi de sărbătoare, una din cele patru zile ale săptămînii de tîrg.
ekwe — instrument muzical; un fel de tobă de lemn.
eneke-nti-oba — pasăre.
eze-agadi-nwayi — dinţii babei.
foo-foo — un fel de piure de manioc sau *yam*, care se serveşte cu carne, legume sau supă.
iba — febră.

ilo — imaşul satului unde au loc întîlniri sportive, întruniri etc.
inyanga — a se făli, a-şi da aere.
iroko — copac maiestuos învestit de spirite cu puteri supranaturale, esenţa lui tare fiind folosită la cioplirea unor obiecte de artă.
isa-ifi — o ceremonie; cînd soţia a trăit departe de bărbat şi se întoarce la el după cîtva timp, se ţine această ceremonie „de spovedanie", pentru ca soţul să se încredinţeze că ea i-a fost credincioasă.
iyi-uwa — numele dat unei anumite pietre care uneşte un *ogbanje* (q.v.) cu lumea spiritelor. Numai dacă *iyi-uwa* este găsită şi distrusă, copilul rămîne în viaţă.
jigida — un şirag de mărgele care se poartă la talie.
kotma — agent de tribunal; prescurtare a expresiei englezeşti „court messenger" adoptată de indigeni.
kwenu — strigăt de salut şi de încuviinţare.
ndichie — bătrînii tribului.
nna ayi — tatăl nostru.
nno — bun venit.
nso-ani — o nelegiuire comisă împotriva religiei şi dezaprobată de toată lumea.
nza — o pasăre foarte mică.
obi — coliba încăpătoare destinată capului familiei.
obododike — ţara, pămîntul celor curajoşi.
ochu — crimă sau omucidere.
ogbanje — un copil care moare în repetate rînduri şi se întoarce în pîntecul mamei pentru a se naşte din nou. El supravieţuieşte numai dacă *iyi-uwa* (q.v.) sa este găsită şi distrusă.
ogene — instrument muzical; un fel de gong.
oji odu achu ijiji-o — vacă (literal: cea care se slujeşte de coadă ca să alunge muştele).

osu — proscris care, fiind închinat unui zeu, este tabu și nu i se îngăduie să aibă nici un fel de legături cu cei născuți liberi.

oye — numele uneia din cele patru zile de tîrg.

ozo — unul din rangurile tribului.

tufia — blestem sau înjurătură.

șisal — o fibră tare ce se obține din frunzele unei plante (Agave sisalana) cunoscută și sub numele de cînepă adevărată (Canobis sativa), din care se obțin fibre moi.

udala — copac ce crește în zonele de savană din Africa occidentală.

udu — instrument muzical ; un fel de tobă făcută din pămînt ars.

uli — o vopsea folosită de femeile băștinașe pentru a-și picta corpul.

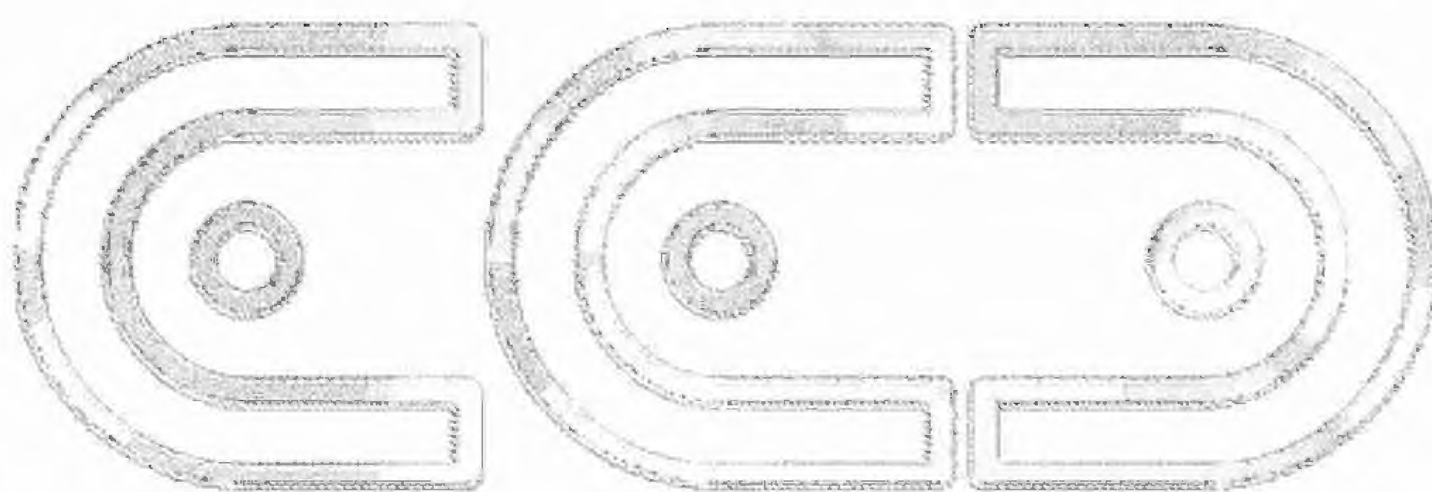
umuada — o întrunire de familie a fetelor, pentru care femeile din familia respectivă se întorc în satul de baștină.

umunna — o adunare numeroasă a rudelor (forma de masculin a substantivului *umuada*).

uri — parte a ceremoniei de logodnă cînd se plătește zestre.

yam — plantă anuală cu tuberculi mari din care se înalță lujeri lungi și subțiri și avînd frunze lobate sau alobate ; un fel de cartofi dulci.

Scanare și prelucrare digitală

de

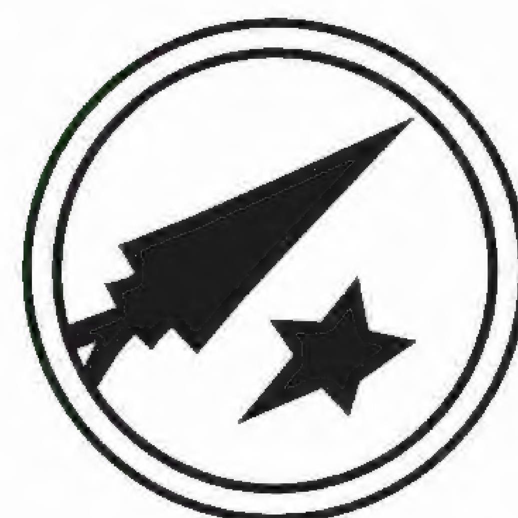
Anonim

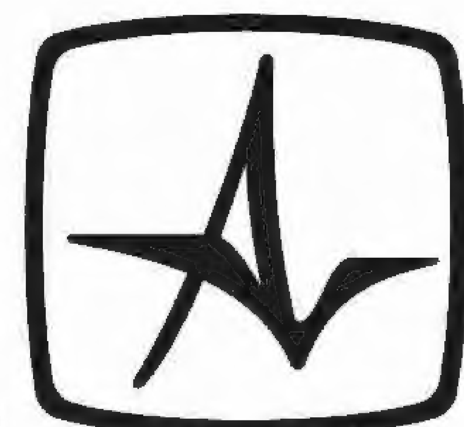

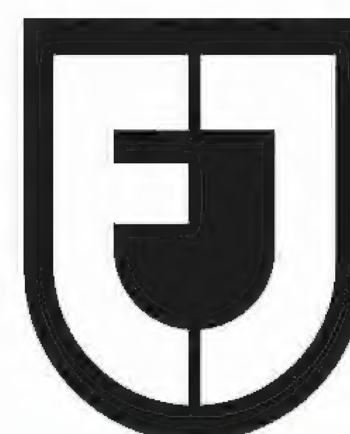
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

